

T. C.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

176655

ADÖLESAN EVLİLİKLERİ

ADÖLESAN EVLİLİKLERİNİN VE DOĞURGANLIKLARININ SOSYO - EKONOMİK BELİRLEYİCİLER AÇISINDAN YETİŞKİN EVLİLİKLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

AİLE SAĞLIĞI PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

İŞİL BULUT

ANKARA - 1984

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ADÖLESAN EVLİLİKLERİ
ADÖLESAN EVLİLİKLERİNİN VE DOĞURGANLIKLARININ
SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLER AÇISINDAN
YETİŞKİN EVLİLİKLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

AİLE SAĞLIĞI PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

İŞİL BULUT
Rehber Öğretim Üyesi: Doç.Dr. Aykut Toros

ANKARA 1984

Ö N S Ö Z

Adölesan evlilik ve doğurganlıkları; dünyada ve Türkiye'de medikal ve sosyal sorunlar içeren özel bir risk grubu olarak dikkati çekmektedir. Bu amaçla Türkiye'de evlilik, doğurganlık, kontraseptif kullanma ve çocuklardan beklentiler gibi konuların adölesan grubu için, yetişkin gruplarla karşılaştırmalı olarak belirlenmesine gereksinim duyulmaktadır. Bu çalışmanın, adölesan doğurganlığının Türkiye'deki tartışmalarına ampirik temel sağlayacağı ve bu kesime götürülecek sağlık ve sosyal içerikli programlara zemin hazırlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma boyunca aldığım çeşitli destek ve yardımlar için başta bu çalışmanın sorumluluğunu yüklenmeme ve sahada uygulamama izin veren Prof.Dr. Sayın Mithat Çoruh'a ve HÜ Nüfus Etüdüleri Enstitüsü Müdürü Prof.Dr. Sayın Ergül Tunçbilek'e; yardım ve desteklerini esirgemeyen program koordinatörlerim Prof. Dr. Sayın İmran Özalp ve Prof.Dr. Sayın Erol Kınık'a teşekkür ederim.

Bulguların Orta Doğu Teknik Üniversitesi Bilgi İşlem Merkezinde değerlendirilmesinde önemli katkıları olan Sayın Gürhan Hatipoğlu'na ve devamlı olarak bana moral veren ve yardımlarını esirgemeyen öğretim görevlisi arkadaşlarıma teşekkürlerim sonsuzdur.

Çalışmanın her aşamasında bilgisini ve sabrını benimle paylaşan değerli danışmanım Doç.Dr. Aykut Toros olmasaydı, bu çalışma gerçekleşemezdi. Kendisine teşekkür ederim.

Işıl BULUT

Ankara, 1984

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
TABLolar DİZİNİ	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ	XII

BİRİNCİ KISIMI

ÇALIŞMANIN KAPSAMI ve KONU İLE İLGİLİ BİLGİ BİRİKİMİ

I. GİRİŞ	2
II. LİTERATÜR ÇALIŞMASI; ADÖLESAN EVLİLİKLERİ KONUSUNDA BİLİMSEL BİLGİ BİRİKİMİ	7
A. Adölesan - Tarifi, Süreci ve Özellikleri	7
1. Adölesan tarifi ve süreci.	7
2. Adölesan dönem özellikleri	9
B. Adölesan Doğurganlığı	13
1. Toplumsal yaşamda adölesan doğurganlığına ge- nel bir bakış	13
2. Adölesan doğurganlığının nedenleri	15
a. Biyolojik faktörler	15
b. Sosyal faktörler	16
C. Adölesan Doğurganlığının Özellikleri	17

	Sayfa No
D. Adölesan Doğurganlığının Medikal Özellikleri	19
1. Anne sağlığı açısından	19
2. Bebek sağlığı açısından	22
E. Sosyo-Ekonomik Belirleyiciler Açısından Adölesan Doğurganlığı	24
1. Adölesan doğurganlığı ve eğitim	25
2. Adölesan doğurganlığı ve gelir	26
3. Adölesan doğurganlığı ve sosyo-ekonomik düzey	28
4. Adölesan doğurganlığı ve anne- çocuk- baba ilişkileri ve Boşanma	32
5. Adölesan doğurganlığı ve kantraseptif kullanma	36

İKİNCİ KISIM

MATERYAL VE METOD: METODOLOJİ

III. METODOLOJİ	42
A. Genel Yaklaşım	42
1. Konu	42
2. Amaç	45
3. Varsayımlar	46
4. Hipotezler	48
B. Bilgi Toplama	51
1. Verilerin kaynakları- kriterler	51
a. Deney ve kontrol grupları	51

	Sayfa No
b. Evlilik süresi kriteri	52
2. Örnek seçimi tekniği	54
3. Veri toplama	58
4. Örnek büyüklüğünün yeterliği	61
5. Ön deneme	63
6. Edit ve kodlama	64
7. Bilgi işlem	64
8. Ölçekleme tekniği	65
C. Analiz Yöntemleri	69
1. Faktör analizi	69
2. Varyans analizi.	70
3. Model geliştirme (Path - etki yolları - kat- sayısı)	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve TARTIŞMA

IV. ARAŞTIRMA GRUBUNA GENEL BİR BAKIŞ: ÇALIŞMA EVRE- SİNDEKİ DEĞİŞKENLER ARASINDA HAKİM İLİŞKİLERİN BELİRLENMESİ	74
V. ADÖLESAN EVLİLİĞİNİN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİ- LERİ	82
A. Adölesan Evliliğinin Sosyo-ekonomik Belirleyi- cileri Açısından Hakim İlişkilerin Belirlen- mesi	82

B.	Adölesan Evliliğinin Sosyo-ekonomik Belirleyicileri Arasında Farklılaşmanın İstatistiksel Anlamlılığının Denenmesi	88
C.	Adölesan Evliliğinin Sosyo-ekonomik Belirleyicilerinin Etkileşim Örüntüleri	94
VI.	ADÖLESAN EVLİLERİN DOĞURGANLIK VE KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞLARI	96
A.	Adölesan Evlilerin Doğurganlık ve Kontraseptif Kullanma Davranışları Açısından Hakim İlişkilerin Belirlenmesi	96
B.	Adölesan Evlilerin Doğurganlık ve Kontraseptif Kullanma Davranışları Açısından Farklılaşmanın İstatistiksel Anlamlılığının Denenmesi	102
C.	Adölesan Evlilerin Doğurganlık ve Kontraseptif Kullanma Davranışlarının Etkileşim Örüntüleri	108
VII.	ADÖLESAN DOĞURGANLIĞININ SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ	118
A.	Adölesan Doğurganlığının Sosyo-ekonomik Belirleyicileri Açısından Hakim İlişkilerin Belirlenmesi	118
B.	Adölesan Doğurganlığının Sosyo-ekonomik Belirleyicileri Açısından Farklılaşmanın İstatistiksel Anlamlılığının Denenmesi	123

C. Adölesan Doğurganlığının Sosyo-ekonomik be-	
lirleyicilerinin Etkileşim Örüntüleri . . .	128

VIII. ADÖLESAN EVLİLİĞİNİN ÇOCUKLARDAN BEKLENTİLER

ÜZERİNDE ETKİSİ	131
A. Adölesan Evlilerin Çocuklarından Beklenti-	
leri Konusunda Hakim İlişkilerin Belirlen-	
mesi	131
B. Adölesan Evlilerin Çocuklarından Beklenti-	
leri Konusunda Farklılaşmanın İstatistiki	
Anlamlılığının Denenmesi	137
C. Adölesan Evlilerin Çocuklarından Beklenti-	
leri Konusunda Etkileşim Örüntüleri . . .	142

DÖRDÜNCÜ KISIM SONUÇ ve ÖNERİLER

IX. SONUÇ ve ÖNERİLER	159
X. ÖZET	166
EKLER.	170
EKLER LİSTESİ	171
BİBLİYOGRAFYA.	222

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

BLO - IV. 1	ÇALIŞMA GRUPLARINDA HAKİM İLİŞKİLERİ TANIMLAYAN FAKTÖRLER	76
BLO - IV. 2	ÇALIŞMA GRUBUNUN YAŞ VE ÇOCUK SAYISI- NA İLİŞKİN FAKTÖR YÜKLERİ	77
BLO - IV. 3	ÇALIŞMA GRUBUNUN BİR İŞTE ÇALIŞMA DURUMU	78
BLO - V. A1	ÇALIŞMA GRUBUNDA ADÖLESAN EVLİLİĞİNİN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİ TANIM- LAYAN FAKTÖRLER	83
BLO - V. A2	ÇALIŞMA GRUBUNUN EĞİTİMİNE İLİŞKİN FAKTÖRLERE	83
BLO - V. A3	DENEY GRUBUNDA ADÖLESAN EVLİLİĞİNİN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİ TANIM- LAYAN FAKTÖRLER	84
BLO - V. A4	KONTROL GRUBUNDA ADÖLESAN EVLİLİĞİNİN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİ TANIM- LAYAN FAKTÖRLER	85
BLO - V. B1	ÇALIŞMA GRUBUNUN EĞİTİM DURUMU	89
BLO - V. B2	ÇALIŞMA GRUBUNUN GELDİĞİ EVİN ÇEVREYE GÖRE EKONOMİK DURUMU	93
BLO - V. B3	ÇALIŞMA GRUBUNUN GELİN GİTTİĞİ EVİN ÇEVREYE GÖRE EKONOMİK DURUMU	93
BLO - VI. A1	ÇALIŞMA GRUBUNDA DOĞURGANLIK VE KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞINI TANIMLAYAN FAKTÖRLER ..	97

TABLO - VI. A2	ÇALIŞMA GRUBUNUN İLK ÇOCUKLARINI EMZİRME SÜRELERİ	98
TABLO - VI. A3	DENEY GRUBUNDA DOĞURGANLIK VE KON- TRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞINI TA- NIMLAYAN FAKTÖRLER	99
TABLO - VI. A4	KONTROL GRUBUNDA DOĞURGANLIK VE KON- TRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞINI TA- NIMLAYAN FAKTÖRLER	101
TABLO - VI. B1	GEBELİK SORUNLARININ ÇALIŞMA GRUPLA- RINA GÖRE YÜZDE DAĞILIMI	104
TABLO - VI. B2	ÇALIŞMA GRUBUNUN BİRİNCİ VE İKİNCİ GEBELİK ARALIĞINDA KONTRASEPTİF KUL- LANMA DURUMU	105
TABLO - VI. B3	ÇALIŞMA GRUBUNUN ÇOCUK BAKIMINDA GÜÇLÜKLE KARŞILAŞMA DURUMU	107
TABLO - VII. A1	ÇALIŞMA GRUBUNDA ADÖLESAN DOĞURGANLI- ĞININ SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ- Nİ TANIMLAYAN FAKTÖRLER	118
TABLO - VII. A2	DENEY GRUBUNDA ADÖLESAN DOĞURGANLIĞI- NIN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİ TANIMLAYAN FAKTÖRLER	120

TABLO - VII. A3	KONTROL GRUBUNUN GEBELİK ÖZGEÇMİŞİ- NE YÖNELİK FAKTÖR YÜKLERİ	120
TABLO - VII. A4	KONTROL GRUBUNDA ADÖLESAN DOĞURGAN- LIĞININ SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLE- RİNİ TANIMLAYAN FAKTÖRLER	122
TABLO - VII. B1	ÇALIŞMA GRUBUNDA AKRABA EVLİLİĞİ YÜZ- DELERİ	126
TABLO - VIII.A1	ÇALIŞMA GRUBUNUN ÇOCUKLARINDAN BEK- LENTİLERİNİ TANIMLAYAN FAKTÖRLER	132
TABLO - VIII.A2	DENEY GRUBUNUN ÇOCUKLARINDAN BEKLENTİ- LERİNİ TANIMLAYAN FAKTÖRLER	133
TABLO - VIII.A3	KONTROL GRUBUNUN ÇOCUKLARINDAN BEKLEN- TİLERİNİ TANIMLAYAN FAKTÖRLER	135
TABLO - VIII. A4	DENEY GRUBUNUN GELİN VEYA DAMAT ALIR- KEN ARAYACAĞI ÖZELLİKLER	136
TABLO - VIII. A5	KONTROL GRUBUNUN GELİN VEYA DAMAT ALIR- KEN ARAYACAĞI ÖZELLİKLER	136
TABLO - VIII. B1	DENEY GRUBUNUN EĞİTİMİNE GÖRE KIZLARI HAKKINDAKİ EĞİTİM BEKLENTİLERİ	138
TABLO - VIII. B2	KONTROL GRUBUNUN EĞİTİMİNE GÖRE KIZLA- RI HAKKINDAKİ EĞİTİM BEKLENTİLERİ	138

TABLO - VIII. B3 ÇALIŞMA DURUMU VE KIZ ÇOCUKLARIN ÇALIŞMASI KONUSUNDAKİ BEKLENTİLER.	140
TABLO - VIII. B4 ÇALIŞMA GRUBU İÇİNDE KIZLARINI 18 VE 20 YAŞLARINDA EVLENDİRMEK İSTE- YENLERİN YÜZDE DAĞILIMI	141

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No.

ŞEKİL - III. B1.	DOĞUM VE EVLENME YILINA GÖRE DENEY . . . VE KONTROL GRUPLARI	57
ŞEKİL - IV. 1	GRUPLARIN MENARŞA ULAŞTIĞI YAŞLAR .	81
ŞEKİL - V. C1	ÇALIŞMA GRUBUNDA EVLİLİĞİN SOSYO- EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİN ETKİ- LEŞİM ÖRÜNTÜLERİ	94
ŞEKİL - VI. C1	DENEY GRUBUNDA BİRİNCİ GEBELİK ARA- LIĞINDA KONTRASEPTİF KULLANMA DAV- RANIŞLARININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ .	109
ŞEKİL - VI. C2	KONTROL GRUBUNDA BİRİNCİ GEBELİK ARALIĞINDA KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞLARININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLE- Rİ	109
ŞEKİL - VI. C3	DENEY GRUBUNDA İKİNCİ GEBELİK ARA- LIĞINDA KONTRASEPTİF KULLANMA DAV- RANIŞLARININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ . .	112
ŞEKİL - VI. C4	KONTROL GRUBUNDA İKİNCİ GEBELİK ARA- LIĞINDA KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRA- NIŞLARININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ . . .	113
ŞEKİL - VI. C5	DENEY GRUBUNDA BİRİNCİ GEBELİK ARA-	

	Sayfa No.
	LİĞİNDA DOĞURGANLIK DAVRANIŞLARININ
	ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ 114
ŞEKİL - VI. C6	KONTROL GRUBUNDA BİRİNCİ GEBELİK
	ARALIĞINDA DOĞURGANLIK DAVRANIŞLA-
	RININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ 115
ŞEKİL - VI. C7	DENEY GRUBUNDA İKİNCİ GEBELİK ARACI-
	LİĞİNDA DOĞURGANLIK DAVRANIŞLARININ
	ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ 116
ŞEKİL - VI. C8	KONTROL GRUBUNDA İKİNCİ GEBELİK ARA-
	LİĞİNDA DOĞURGANLIK DAVRANIŞLARININ
	ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ 116
ŞEKİL - VII. C1	DENEY GRUBUNDA SOSYO-EKONOMİK BELİRLE-
	YİCİLERİN ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ 128
ŞEKİL - VII. C2	KONTROL GRUBUNDA SOSYO-EKONOMİK BE-
	LİRLEYİCİLERİN ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ . . . 130
ŞEKİL - VIII. C1	DENEY GRUBUNUN KIZLARININ ÇALIŞMALARI
	İLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ET-
	KİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ 143
ŞEKİL - VIII. C2	KONTROL GRUBUNUN KIZLARININ ÇALIŞMALARI
	İLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİ-
	LEŞİM ÖRÜNTÜLERİ 145
ŞEKİL - VIII. C3	DENEY GRUBUNUN KIZLARININ EVLENME YAŞI
	İLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİ-

LEŞİM ÖRÜNTÜLERİ	147
ŞEKİL - VIII. C4 KONTROL GRUBUNUN KIZLARININ EVLENME YAŞI İLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONU- SUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ	148
ŞEKİL - VIII. C5 DENEY GRUBUNUN- OĞULLARININ EĞİTİM- LERİYLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUN- DA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ	150
ŞEKİL - VIII. C6 KONTROL GRUBUNUN OĞULLARININ EĞİTİM- LERİYLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUN- DA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ	151
ŞEKİL - VIII. C7 DENEY GRUBUNUN KIZLARININ EĞİTİMLE- RİYLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ	153
ŞEKİL - VIII. C8 KONTROL GRUBUNUN KIZLARININ EĞİTİMLE- RİYLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ	154
ŞEKİL - VIII. C9 DENEY GRUBUNUN DAMATTAN BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ	156
ŞEKİL - VIII. C10 KONTROL GRUBUNUN DAMATTAN BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ	158

BİRİNCİ KISIM

ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE KONU İLE İLGİLİ BİLGİ BİRİKİMİ

I. GİRİŞ

İlk defa 1974'de Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) tarafından ele alınan Adölesan doğurganlığı, gelişmekte olan önemli bir sorundur. Biyolojik ve sosyal faktörlerin etkisi ile ortaya çıkan bu sorunun yarattığı sonuçlar ülkeler arasında benzer ve farklı özellikler taşımaktadır.

Adölesan, en geniş anlamıyla bireyin biyolojik, psikolojik ve sosyal değişmelerle, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir. Bu geçişin başarılı olabilmesi için biyolojik, psikolojik ve sosyal değişmelerin bir arada olması gerekir. Ancak, bu konudaki bilimsel literatür, biyolojik gelişmelerin diğerlerinden daha önce meydana geldiğini göstermektedir. Menarş yaşı zamanla daha öne gelmekte, kızlar bir önceki nesilden daha önce cinsel olgunluğa erişmektedir. Buna karşılık evlilik yaşı; eğitim, çalışma, kentleşme gibi nedenlerle yükselmekte, sosyal olgunluğa ulaşma, eskiye göre daha uzun zaman almaktadır. Cinsel olgunluk ile sosyal olgunluk arasındaki süre büyüdükçe, adölesan grubun istemeden

gebe kalma olasılığı da artmaktadır (Sai, 1974; Hunt, 1976; Tietze, 1978; Deschamps, 1979). Bu konunun ilk gündeme gelişi First Interhemispheric Conference on Adolescent Fertility'de olmuştur. Bu konferanda sorun "evlilik dışı doğurganlık" olarak alınma eğiliminde olduğu halde, Türk delegasyonunun büyük katkılarıyla konunun sadece evlilik dışı doğurganlık sorunu olmadığı, aynı zamanda bir "Adölesan sorunu" olduğu kabul edilmiştir (Boque, 1977).

Adölesan doğurganlığının ikinci önemli nedeni, sosyal faktörlerle açıklanabilir: Biyolojik faktörler her toplum için geçerli olduğu halde sosyal faktörler toplumdaki topluma değişmektedir. İlk evlenme yaşı toplumlarda farklıdır. Gelişmiş ülkelerde kadının eğitiminin yükselmesi, çalışma hayatına katılması ve ekonomik bağımsızlığını kazanmış olması evlenme yaşının gecikmesine yol açmaktadır. Biyolojik olgunluğa ulaşmanın da giderek daha önceki yaşlara kayması bu toplumlarda evlenmeden önceki cinsel olgunluk çağını uzatmakta ve adölesan doğurganlığı riskini arttırmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerde ise evlilikler erken yaşlarda gerçekleştiğinden, adölesan doğurganlığı, evlilik içinde vuku bulmaktadır. Bu ülkelerde erken evlenme nedenleri olarak eğitimsizlik, kadının ekonomik bağımsızlığını kazanmamış olması, toplumun örf ve adetleri gösterilebilir. Adölesan doğurganlığının evlilik dışında veya evlilik içinde oluşması anne ve çocuğun sağlığında meydana gelebilecek medikal sorunlarda pek fark yaratmaz. Fakat sosyal açıdan yarattığı sorunlar doğurganlığın evlilik içinde veya dışında olmasına göre farklılık gösterir. Örneğin, gelişmiş ülkelerde

evlilik dışı oluşan adölesan doğumlar sonucu genç annelerin büyük bir kısmı eğitimlerini bırakmakta, daha zor bir hayata razı olmak zorunda kalmaktadırlar. Az gelişmiş ülkelerde ise eğitimsizlik bir sonuç değil, neden olarak görülebilir. Kişinin erken evlenmesine etki eden faktörlerden biri de eğitimsizliktir.

Adölesan doğurganlığının yarattığı medikal ve sosyal risklerle ilgili olarak yapılmış bazı çalışmalar bulunmaktadır. Adölesan çağda gebe kalanlarda anne ölümlerinin daha çok olduğu; prematüre bebek dünyaya getirme olasılığının arttığı; düşük, ölü doğum, gebelik zehirlenmelerinin daha çok görüldüğü araştırmalarla desteklenmiştir (Norman, 1974; Hunt, 1976; Deschamps, 1979; Stiernborg, 1981; Trussell ve Menken, (1978). Bu annelerin bebeklerinde de ölümlerin fazlalığı, doğum ağırlıklarının düşüklüğü, kaza ve hastalıkların daha çok görüldüğü dikkati çekmektedir (Norman, 1974; Trussell, 1976; Boque, 1977; Toros, 1977).

Bu konudaki çalışmalarda ağırlık medikal yönde olmasına rağmen, konuya sosyal yönden ele alıp inceleyen araştırmacılara da rastlanmaktadır. Bu konuda varılan sonuçlara göre, eğitim, gelir, sosyal statü ve sosyo-ekonomik düzey gibi faktörler adölesan doğurganlığının nedeni olabildiği gibi sonucuda olabilmektedir (Zelnik ve Kantner, 1972 ve 1978; Yavuz, 1974; Furstenberg 1976; Hunt, 1976; Trussell, 1976; Trussell ve Menken, 1978; Vitug, 1979). Bu durum, ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarına ve kültürel değerlerine bağlıdır.

Türkiyede adölesan doğurganlığının nedeni, erken evlenmeler olmaktadır. Ülkemizde ortalama evlenme yaşı 17,7'dir. Kırsal bölgelerde ise 17,2'ye düşmektedir. (Türkiye Doğurganlık Araştırması, 1980). Ülkemizde adölesan doğurganlığı ile ilgili olarak yapılmış çeşitli çalışmalar vardır. Ancak bunlar konunun medikal yönünü odak olarak alan daha çok tıp kökenli bilim adamları tarafından yapılmış çalışmalardır. Adölesan doğurganlığının sosyal yönünü kapsamlı bir şekilde inceleyen bitmiş bir çalışma bulunmamaktadır. Hacettepe Üniversitesi ile SSYB'nin ortak olarak Kandıra'da başlatmış oldukları "Identification of Risk Factors to Maternal Fetal and Child Health Among Adolescent Mothers" projesi henüz sonuçlanmamıştır. Bu projenin hem medikal, hem de sosyal yönü bulunmaktadır. Araştırma kapsamına giren tüm köylerde adölesan çağda bulunan kadınlar, köy ebeleri tarafından takip edilmekte, gebelik, doğum ve çocuklarıyla ilgili medikal sorunları aylık ziyaretlerle kaydedilmektedir. Doğurganlık-taki sosyal etkenler ise hazırlanmış soru kağıdının uygulanması ile sürdürülmektedir. Çalışmamız, bu projenin bir parçası olarak adölesan doğurganlığının psiko-sosyal yönünü deney ve kontrol grupları aracılığı ile incelemek üzere yapılmış bulunmaktadır. Soru kağıdının gerçekçi bir biçimde hazırlanabilmesi için adölesan dönem, doğurganlık, evlilik ve aile yapısı, kadının statüsü gibi adölesan doğurganlığı ile ilgili kaynaklar taranmıştır⁽¹⁾. Saha

(1) Prof. Dr. Erol Kınık, Prof. Dr. Mithat Çoruh, Doç. Dr. Aykut Toros ve Prof. Dr. Ülkü Ülgür'ün projeye adölesan doğurganlığının sosyo-ekonomik yönünün kazandırılması yolundaki çalışmalarını ve ilgili soru kağıdının geliştirilmesindeki katkılarını burada belirtmek yerinde olur.

çalışmasından sonra, önceden belirlenmiş yöntem ve istatistiksel teknikler uygulanarak çalışma tamamlanmıştır.

Ülkemizde erken evliliklere ve adölesan doğurganlığına neden olabilecek eğitim, gelir, aile yapısı, kadının statüsü, çalışma durumu, kocasıyla ilişkileri, gebelik özgeçmişi, gebelik ve çocuk bakımından karşılaştığı sorunlar, çocuklarından beklentileri gibi konular hakkında bilgi toplanmış, bu bilgiler değerlendirilerek sonuçlara ulaşılmıştır.

Çalışmada tartışmanın, bulgular ile birlikte verilmiş olması ilk anda yadırganabilir. Ancak sosyal içerikli bu araştırmada tartışmanın bulgularla birlikte verilmesinin okuyucuya kolaylık sağlayacağı düşünülmüştür.

II. LİTERATÜR ÇALIŞMASI: ADÖLESAN EVLİLİKLERİN KONUSUNDA BİLİMSEL BİLGİ BİRİKİMİ

A. Adölesan - Tarifi, Süreci ve Özellikleri

1. Adölesan, tarifi ve süreci

Adölesan sözcüğü Latince'de "adolescere"den gelmektedir ve anlamı "büyümek, olgunlaşmak"tır (Hurlock, 1973). Bu dönem, bireyin fiziksel, psikolojik değişimlerle çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir.

Adölesan döneminin kronolojik yaş açısından başlama ve bitiş sınırlarını tam olarak belirlemek güçtür. Çünkü her bireyin kendine özgü bir gelişim hızı ve kalıbı vardır. Bunun yanında cinsiyet, iklim, coğrafi yapı, sosyo ekonomik durumun da

gelişimi etkilediği bilinmektedir. Fizyolojik olarak adölesan döneminin başlaması sekonder (ikincil) cinsiyet karakterlerinin ilk belirtilerinin ortaya çıkması olarak kabul edilir (Hadfield, 1962). Yine fizyolojik olarak bu dönem somatik büyümenin tamamlanması ile sona erer. Buna göre, bireysel farklılıkları da akıldan tutulması koşuluyla bu dönemin genel olarak kızlarda 10-17, erkeklerde 12-19 yaş dilimlerini kapsadığı söylenebilir.

Adölesanın yasal açıdan "küçük" olmaktan çıkıp yetişkin bir kişi olarak kabul edilmesi, ülkelere göre 18 ile 21 yaşları arasında değişmektedir. Bu durumda fiziksel olgunlaşma yaşlarıyla yasal açıdan yetişkin kabul edilme yaşları arasında bir paralellikten söz edilebilir. Ancak, her düzeydeki eğitimini tamamlamış, sosyal ve ruhsal açıdan bir yetişkinin tüm sorumluluklarını yerine getirmeye hazır, bağımsız bir kişi olabilme; çoğu kez, fiziksel ve seksüel olgunluğa erme ve yasal açıdan yetişkin kabul edilme yaşlarından da daha ileri bir dönemde gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle, adölesan döneminin 25 yaşına kadar uzayabildiğini ileri süren sosyal bilimciler vardır.

Adölesan dönemi üzerinde çalışmalar yapan araştırmacıların önemli bir bölümü, sekonder cinsiyet karakterlerinin görünmeye başladığı yaşları, adölesan dönemi içinde ele alırlar (Köknel, 1970; Çoruh, 1970; Crow ve Crow, 1965).

Türkiye'deki araştırmacıların da adölesan döneminin başlangıcı ve bitişi konusunda tam bir uyum içinde oldukları söylenemez. Varış (1968), adölesan döneminin, kişinin seksüel olgunluk için gelişimi ile başladığı ve yasal olarak yetişkinlerin otoritesinden bağımsız hale geldiğinde sona erebileceğini ileri sürerken, Günçe, (1975) seksüel gelişmenin başlaması ve sonuşlanmasında cinsler arasında fark olduğu gibi, iklim, coğrafi yapı, ekonomik ve sosyal özelliklerinde bu konuda etkili olabileceğini belirtmektedir. Bu gibi nedenlerle, kesin yaş sınırları vermenin sağlıksız olacağı, 13-22 gibi geniş bir yaş aralığının -Türk toplumu için- adölesan dönemi olarak ele alınabileceği Varış (1968) ve Köknel (1979) tarafından ifade edilmektedir.

Sonuç olarak, adölesanda yaş kavramının kesin bir tanımını yapmanın güçlüğü nedeniyle, çocuklukla yetişkinlik arası olan bu dönem, en geniş kapsamı ile ve kronolojik yaş kriterinde 12-24 yaşlar arası olarak kabul edilebilir. Çeşitli araştırıcılar kendi amaçlarına uygun olarak, bu yaş dönemi içindeki değişik kesitleri esas almaktadırlar.

2. Adölesan dönemi özellikleri

Adölesan döneminin kendine özgü özellikleri ve gereksinimleri vardır. Fiziksel, sosyal, duygusal ve zihinsel gelişim alanlarında değişmeler, bu dönemde görölmektedir.

Adölesan dönemi kendi içinde bazılarında göre iki, bazılarında göre ise üç döneme ayrılabilir ölçüde farklılık gösterir. Hurlock (1973), erkeklerde ve kızlarda 17 yaşına kadar olan dönemi "erken adölesan", 17-18 yaş dönemini de "geç adölesan" olarak tanımlamıştır. Bir başka çalışmada ise 15-17 yaşlar "erken adölesan", 18-19 yaşları ise "geç adölesan" olarak kabul edilmiştir (Trussell ve Menken, 1978).

Genel olarak, "geç adölesan" döneminin sonunda erkek ve kızların karşılaştıkları başlıca iki sorun vardır. Bunlar:

- a. Bağımsızlığını kazanabilme sorunu: Ana babaya bağlı bir çocuk olmaktan çıkıp, bir yetişkin olma çabasına girişme.
- b. Heteroseksüel ilişkileri başarabilme sorunu: Ortaya çıkan fiziksel değişiklikleri psikolojik olarak kabul ederek cinsel kimliğini (identite) kabul ettiğini gösterme, sonuç olarak karşı cinsle yakın ilişki kurabilme kapasitesinin arttırma.

Görüldüğü gibi, çocukluktan adölesan döneme başarılı bir geçiş, biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişmenin birarada olmasıyla gerçekleşecektir. Ancak bu üç alandaki gelişmenin genellikle birarada olmadığı, gelişimi geri kalmış olanın, gelişmiş özellikleri etkilediği ileri sürülmektedir. Yukarıda sözü edilen, biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişmenin meydana gelebilmesi de gencin ailesine ve ailenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ortalama, statüsüne bağlıdır. Ailenin sosyo-ekonomik yapı ve

adölesan gelişimine ilişkin çalışmalarda, alt ve orta sosyo ekonomik düzeylerdeki ailelerin, adölesanlar yetiştirme ve eğitme açısından aralarında farklar olduğu ortaya konulmuştur. (Semmens ve Lamers, 1970; Jersild, 1974).

Olgun kişiden beklenen en önemli özellik bağımsız olma ve kendi kararını verebilmedir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu, "geç adölesan" döneminde gencin çözmesi gereken iki sorundan biridir. Çünkü, bağımlılık ilişkileri, yetişkinlik döneminde de devam ederse kişinin sosyal olgunlaşmasını önler. Araştırmacılar bu durumun aileden kaynaklandığını ve kötü sonuçlar yaratabildiğini ifade etmektedirler (Hurlock, 1973; Yavuz, 1974; Tan, 1979). Aile tipi ile bağımlılık arasındaki ilişkiyi inceleyenler, geniş aile yapısının bu özelliği daha çok ortaya çıkardığı konusunda birleşmekte, geniş ailedeki aşırı koruyuculuk özelliğinin genci bağımlı hale getirdiği fikrini savunmaktadırlar. Ayrıca, özellikle geleneksel toplumlarda, ailenin kız ve erkek çocuklara karşı farklı davranışlar içinde bulunmaları, kızların duygusal bağımlılık ilişkilerinden kurtulmakta güçlük çekmeleri ve başkaları tarafından onaylanmak ve beğenilmek arzusunu yetişkinlik dönemlerinde de sürdürmeleri ile sonuçlanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1973; Tan, 1979; Spenle, 1980). Kendi kararını verebilme yeteneğini kazanma ise (kadının statüsü) ancak bağımsızlık kazanmış olmayla mümkündür. Jersild (1974), Beş yüz üniversite öğrencisi üzerinde yapılan araştırma sonucunda, öğrencilerin büyük bir bölümünün, duygusal açıdan, özgürlüğe kavuşmamış olduğu, yani birçok bakımdan ana babaları ile bağlantılarını kesmemiş ol-

duklarını belirtmektedir. Ailenin otoriter olup olmaması, gençlerin bu özelliği kazanmasında etkili olmaktadır. Genel olarak kızların erkeklerden daha çok otoriteye boyun eğdikleri, erkek çocuklarda ise, otoriteyi kabullenme ile içinde buldukları sosyo-ekonomik düzey arasında ilişki olduğu sosyo-ekonomik düzey alçaldıkça erkeklerde otoriteyi kabullenme davranışının arttığı ifade edilmiş, kızlarda ise sosyo-ekonomik düzeyin bu konuda (kadının statüsü) etkili olmadığı sonucuna varılmıştır (Spence, 1980).

Olgun kişinin sahip olması gereken bağımsızlık ve kendi kararını verebilme özelliklerine, karşı cinse ilginin oluşması da eklenebilir (Varış, 1968). Bu kavram ile, gencin bu dönemde karşı cinsle yakın ilişki kurabilme kapasitesini geliştirme sorunu anlatılmaktadır. Burada, gencin evlilik ve aile hayatına kendini hazırlayabilmesi için, cinsel konular ve cinsler arası ilişki hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Ancak bunun yanında, özellikle kadının toplum içindeki statüsünün de gözden geçirilmesi gerekli olabilir. Günçe'ye (1975) genç kızların sosyal olgunluğa ulaşmasını engelleyen en önemli faktörle, "kadın kişiliğinin açık seçik belirlenmemesi" ve "erkeklerin kadınları tamamlayıcı olarak görmeleri"dir.

Sonuç olarak, adölesan çağının kendi içinde de dönemlere ayrılacağı ve bu çağda gençlerin karşılaştıkları en önemli sorunların; bağımsızlıklarını kazanma ve heteroseksüel ilişki-

leri başarma yani sosyal olgunluğa erişme sorunları olduğu söylenebilir.

B. Adölesan Doğurganlığı

1. Toplumsal yaşamda adölesan doğurganlığına genel bir bakış

Günümüzde adölesan doğurganlığına büyük bir ilgi gösterilmektedir. İlk defa Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO), 1974, de bu konuyu ele almış ve adölesan doğurganlığının gelişmekte olan önemli bir sorun olduğunu ortaya koymuştur. First Inherhemisphe-ric Conference on Adolescent Fertility sonuçlarına göre, erken çocuk doğurma hemen her ülkede artış kaydetmektedir. Adölesan doğurganlığı özellikle 1950' ler den sonra artmış olup, Amerika'da çocukların 1/4'ü 20 yaşından küçük annelerden, 1/10'u 18 yaşından küçük annelerden, 1/300'ü de 15 yaşından küçük annelerden doğmaktadır. İngiltere'de de durum aynı yönde değişme göstermiş olup, her yıl, İngiltere'de 16 yaşından küçük kızların 1/300'ünün anne olduğu ortaya konulmuştur (Norman, 1974; Boque, 1977; Deschamps, 1979).

Adölesan doğurganlığı hakkındaki fikir ve davranışlar, her ülkenin sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerine göre değişmektedir. Bazı toplumlarda evlilik dışı birlikte yaşama hoş karşı-

lanmaktadır. Hunt'un (1976) verdiği örneğe göre Kenya'da evlilik öncesi çocuk sahibi olma, kadın için, özellikle çocuk doğurabil- diğini göstermesi bakımından bir başarıdır. Aynı yazara göre, Latin Amerika'da bu durum, sorun olarak görülmez. Ancak, ilk çocuğunu doğurduktan sonra kadına yetişkin gözü ile bakılabilir (Trussell ve diğerleri, 1982).

Evlilikten önce cinsel ilişki yaşağının bulunduğu ülkeler- de ise bu durum, erken evlenme biçiminde kendini göstermektedir. Hunt'a (1976) göre Afrika'da 15-19 yaşındaki kızların % 40'ı, Asya'da ise % 30'u evli bulunmaktadır. Erken evlenmenin, adöle- san doğurganlığı ile sonuçlanması normaldir. Trussell ve diğer- leri (1982), ilk evlenme yaşı hakkında 19 ülkeyi kapsayan araş- tırmalarında Bangladeş'de her nesilde kadınların % 50'sinin ilk doğumlarını 17 yaşından önce yaptıklarını belirtmektedirler. (Türkiye'de de bulgular aynı yöndedir. Türkiye Doğurganlık Araş- tırması Sonuçlarına (1980) göre, kadınlarda ortalama ilk evlen- me yaşının 17.7 olduğu ve 20-24 yaş aralığında olanların % 60'ının 20 yaşından önce evlenmiş bulunduğu saptanmıştır.) Ancak bu ülkelerde de evlilik dışı ilişki ve gebe kalma giderek daha sık görülmekte, ülkelerde alınan tedbirler ise, soru- nu ortadan kaldıracak nitelikte olmamaktadır. Arap ülkelerinde bu gençlere aile planlaması hizmeti verilmemekte, Mısır ve Cezayir'de evlenmeden gebe kalan kızlar aileleri tarafından ölüme terk edil- mekte, bazı Asya ülkelerinde ise bu kızlar, kötü örnek olacak düşüncesiyle bir daha alınmamak üzere okuldan atılmaktadırlar

(People, 1977). Aynı kaynakta, First Interhemispheric Conference on Adolescent Fertility'de bu gençlerin okul ve toplum tarafından seks ve aile hayatı hakkında eğitilmesinin ve uygun kontraseptifler verilmesinin kararlaştırıldığı belirtilmektedir.

Bu bilgilerin ışığında adölesan doğurganlığı, ülkelerin toplumsal ve normatif yapılarının farklı özelliklerine göre değişen boyut ve niteliklerde önem kazanan, bir toplumsal olgu olarak değerlendirilebilir.

2. Adölesan doğurganlığının nedenleri

Günümüzde adölesan doğurganlığında görülen artışları açıklamaya çalışan araştırmacılar görüşlerini biyolojik ve sosyal faktörlere dayandırmaktadırlar.

a. Biyolojik faktörler

Menarş yaşının zamanla daha öne gelmesi (azalması) kızların bir önceki nesilden daha önce cinsel olgunluğa erişmeleri, buna karşılık; evlilik yaşının, eğitim, çalışma hayatı gibi nedenlerle yükselmesi ve sosyal olgunluğa ulaşmanın da eskisinden daha çok zaman alması, cinsel olgunluk ile sosyal olgunluk arasındaki zaman büyüdükçe, adölesan grubun istenmeyen gebelik riskinin de arttığı ileri sürülmektedir. (Sai, 1974; Hunt, 1976; Tietze, 1978; Deschamps, 1979). 1971-1976 yılları arasında 15-19 yaşlarındaki genç kızlar üzerinde Zelnik ve

Kantner'in (1976) çalışmasının sonuçlarına göre, genç kızlarda evlilik öncesi cinsel aktivitede artış olduğu belirtilmiştir. Şehirleşmiş, eğitilmiş ve yüksek gelirli gruplarda doğurganlığın diğer gruplara kıyasla daha düşük olduğu bilinmektedir (Hunt, 1976; Hurton, 1981).

b. Sosyal faktörler:

Sosyo-ekonomik yapı ve şehirleşmenin adölesan doğurganlığı üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar, köyden kente gelenlerin erken yaşta evlilik öncesi ilişkilere girmelerinin önceden şehirde yaşayanlardan daha çok olduğunu; bunun yanında karşı cinsle ilişkiye başlama yaşının çeşitli toplumlarda ve ırklarda farklılık gösterdiğini, örneğin, zencilerin her yaş grubunda karşı cinsle ilişkiye başlama oranının beyazlardan yüksek olduğunu ifade etmektedir (Zelnik ve Kantner, 1972). Yavuz da (1974) alt sosyo - ekonomik düzeyden gelen gençlerin, varlıklı düzeydekilere kıyasla cinsel faaliyete daha erken girdiklerini ifade etmektedir. Ayrıca, düşük sosyo - ekonomik düzeyde bulunanların, yüksek sosyo-ekonomik düzeydekilere göre daha çok çocuğa sahip oldukları bilinmektedir. Bu durum bu gruptakilerin eğitim ve gelirlerinin düşük olması yanında, kontraseptifleri kullanmada motivasyonlarının bulunmayışından da kaynaklanmaktadır. Yaşadıkları çevrede aile plânlaması kurumlarının yetersiz oluşuda kişilerin daha çok çocuğa sahip olmalarını meydana getiren etkenlerden biridir⁽¹⁾ (Hunt, 1976; Hurton, 1981).

(1) Sosyal yapı ile doğurganlık ilişkisi, "sosyo-ekonomik düzey ve doğurganlık" başlığı altında daha ayrıntılı incelenecektir.

Sonuç olarak, bazı biyolojik ve sosyal faktörlerin etkisi ile cinsel ilişkinin zaman geçtikçe daha erken yaşlarda başladığı ve böylece adölesan doğurganlığının da giderek artmakta olduğu söylenebilir.

c. Adölesan Doğurganlığının Demografik Özellikleri

Erken evlilikler ve adölesan doğurganlığı, nüfusu artırıcı rol oynamaktadır. Geç evlilikler ise nüfus artışını düşürür; çünkü kadının doğurgan çağını kısaltır ve nesiller arasındaki mesafeyi uzatır (Boque, 1977; Piotrow ve Henry, 1979; Highlight, 1979; Paxman, 1980). Birleşmiş Milletler tarafından ABD'de yapılan ülke çapındaki iki araştırmanın sonuçlarına göre, evlenme yaşı ile çocuk sayısı arasında doğru orantı bulunduğu, yani ilk doğum genç yaşta olursa, sonradan daha sık gebeliğin meydana geldiği bildirilmektedir (Pebley, 1981). Ayrıca, Baltimore'da 400 genç anne üzerinde 6 yıl süre ile yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, ilk doğumdan sonra bu annelerin % 80'i en az üç yıl süre ile gebe kalmamayı arzu ettiklerini bildirdikleri halde, ancak yarısından daha azı bu isteği gerçekleştirebilmiştir. Bazılarında daha 20 yaşındayken, hayat boyu arzu ettikleri çocuk sayısına ulaştıkları görülmüştür (Furstenberg, 1976)

Erken doğurganlıkta, istenmeyen çocuğa sahip olma olasılığı da artmaktadır. Adölesan grubun ilk doğumdan 14,5 ay sonra % 20'si, iki yıl sonra ise % 40'ı ikinci defa gebe kalmakta, adölesan çağda doğum yapanlar, diğer gruba kıyasla tüm doğurgan-

lık dönemleri boyunca daha çok çocuğa sahip olmaktadırlar. 15-17 yaş aralığında ilk doğumunu yapan kadınlar, 20-24 yaşında ilk doğumunu yapanlardan % 13 oranında daha fazla çocuğa sahip olmakta; 15 yaşın altı için bu oran % 75'e çıkmaktadır (Trussell, 1976; Menken 1972; Pebley ve Trussell, 1982). Türkiye Doğurganlık araştırması sonuçları, (1980). Türkiye için de aynı gerçeklerin geçerli olduğunu göstermektedir. Bu araştırmanın bulgularına göre, 15 yaşından küçük evlenen kadınların tüm doğurganlık çağı boyunca sahip olabilecekleri çocuk sayısı 7.5 olduğu halde, 20 ve daha yukarı yaşta evlenenler için bu sayı 4.9 dur. Görüldüğü gibi, 20 ve daha yukarı yaşlarda evlenen kadınlar, daha erken evlenenlere göre az sayıda çocuk doğurmaktadırlar. Bu bakımdan, yirminci yüzyılın ilk yarısından beri Japonya ve son otuz yıldır Asya ülkeleri, nüfus artışını yavaşlatmak amacıyla evlilik yaşını geciktirme yoluna gitmişlerdir.

Tüm ülkeler aynı önlemleri alıp adölesan doğurganlığını düşürdükleri takdirde, her yıl 60 milyon olan dünya nüfus artışının, 10 milyona düşeceği belirtilmektedir (Ravenholt, 1976).

Özet olarak, erken doğurganlığın anne açısından daha sık, dolayısıyla daha çok sayıda, istenmeme olasılığı yüksek çocuk sahibi olma ile sonuçlanacağı; ülke açısından ise, kadının doğurgan çağını uzatıp, nesiller arasındaki arayı kısaltarak,

nüfus artışını hızlandıracağı söylenebilir.

D. Adölesan Doğurganlığının Medikal Özellikleri

Adölesan doğumlarına bağlı sorunlar, fizyolojik ve medikal özelliklerinden kaynaklanır. Bu konuda annenin doğum yaptığı sıradaki yaşı, ana - çocuk sağlığı açısından önemli bir faktördür.

1. Anne sağlığı açısından

Adölesan çağda doğum yapan anne iki önemli risk altındadır. Bunlar; gelişimini henüz tamamlamamış olmasından kaynaklanan riskler ile gebelik ve doğumun yarattığı medikal risklerdir (Boque, 1977). 19 yaşından önce gebe ve emzikli olan kadın, daha kendisi gelişimini tamamlamamış olduğu için, bu yeni duruma fizyolojik olarak uyum sağlaması kolay değildir (Baysal, 1977). Adölesan döneminde gebelik, biyolojik ve psikolojik gelişmeyi durdurmaktadır (Çoruh ve Topal, 1981). Boque (1977), 20 yaşından önce doğum yapanlarda gebelik ve doğum risklerinin daha fazla olduğunu belirtmekte ve bunun nedeni olarak da gençlerin ; a) Gebe olduklarını anlamamaları, b) Söylemekten çekinmeleri, c) Formali-

telerden kaçınmaları, d) Doktordan korkmalarını göstermektedir (Boque, 1977). WHO'nun 1969 da 38 ülkede yaptığı araştırmaya göre, ülkeler anne ölüm oranları açısından "düşük", "orta" ve "yüksek" düzeyde olmak üzere üçe ayrılmaktadır⁽¹⁾ (Norman, 1974). Genel bulgu ise, hangi ülke olursan olsun 20 yaşından küçük doğum yapan annelerde bu oranın yüksek olduğu yolundadır (Marinoff, 1972).

Anne 20 yaşından küçük olduğu zaman; anemi, toksemi (eklampsi, preeklampsi) ve gebeliğin ilk üç ayında kanamalar dolayısıyla anne ölümleri daha fazla olmaktadır. Bu grupta toksemi riski, yetişkinlere göre altı kat daha fazladır. Anne ölümleri en çok 16 yaştan küçük doğumlarda ortaya çıkmaktadır. Buna ek olarak, gebelik aralığının da gebelik sorunları ve anne ölümlerinde önemli olduğu, sık gebeliklerde riskin arttığı çeşitli çalışmalarda belirtilmiştir. (Norman, 1974; Sai, 1974; Hunt, 1976; Trussell ve Menken 1978; Deschamps, 1979; Steirnborg, 1981).

Adölesan doğumlarında anne açısından önemli sayılabacak bir faktör de prematüre doğumlar olmaktadır. Amerika,da % 35 olan prematüre doğumların % 7'sinin 20 yaştan küçük annelerden doğan çocuklarda olduğu, çok gençlerde ise (ge-

(1) Anne ölümleri onbinde 35,ten küçük ise "düşük", onbinde 35-100 arasında ise "orta", onbinde 100'den büyük ise "yüksek" düzeydedir.

belik menarştan iki yıl geçmeden meydana geldiyse) prematüre çocuk oranının % 30'a çıktığı ifade edilmiştir (Deschamps, 1979). Çoruh ve Topal da (1981), Ankara Doğumevinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında aynı sonuca varmışlar; menarş ile doğum arasındaki süre arttıkça, doğum ağırlığı 2500 gr.in altında olan bebeklerin azaldığını belirtmişlerdir.

Adölesan annelerin doğumlarının da zor olduğu, uterus gevşemediği için sürenin uzayabileceği ifade edilmiştir. Neden olarak ta, adölesan anne adaylarının doğuma iyi hazırlanamadıkları, konunun önemini anlamadıkları için gerekli uyumu gösteremedikleri üzerinde durulmaktadır. Ayrıca bu grupta forseps'in çok kullanıldığı belirtilmektedir (Aznar ve Alevn- 1961; Deschamps 1979).

Gebeliği tanımada tecrübesizlik, durumu kabul etmeye arzulu olmama, hizmetlerin azlığı, ödeme güçlüğü, sağlık kuruluşlarınc a ailenin iznini gösteren belgenin istenmesi gibi nedenlerle bir çok ülkede toplam düşüklerin % 25'i adölesan grup tarafından yapılmakta, genç anne adayları genellikle ikinci üç ayda düşük yapmaya teşebbüs etmektedirler (Hunt, 1976). 1976 yılında yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre, o yıl yapılan tüm düşüklerin % 32'sinin adölesan annelere ait olduğu bildirilmektedir (Tietze, 1978).

Adölesan dönem doğurganlığı, kişinin gelecekteki üreme ile ilgili sağlığını da etkileyeceği için, WHO bu sorunu ortadan kaldırmaya yönelik program geliştirmeyi üzerine almıştır (United Nations, 1979).

Sonuç olarak, adölesan çağda doğum yapan annelerin; kendi gelişimlerinde bir engellenmeye uğradıkları ve anemi, toksemi gibi gebelik hastalıklarına daha çok yakalandıkları görülmektedir. Ayrıca bu grupta, gerek anne ölümü, gerekse zor doğum, prematüre bebek ve düşük riski oldukça fazladır.

2. Bebek sağlığı açısından

Genç annelerde bebek ölümlerinin de diğer yaş gruplarına göre daha üst düzeyde olduğu gözlenmektedir (Tuncer, 1974). Birinci çocuk ölümünün en az olduğu anne yaşı 26 olarak bildirilmiş, 20 yaşın altındaki annelerin çocuklarının, 20 yaş ve üstü anne olanlardan, % 25 daha fazla neonatal veya infant olarak öldükleri, bu riskin yalnız çok genç olanlar için değil, 18-19 yaşında anne olanlar için de söz konusu olduğu ifade edilmiştir (Norman, 1974). Sadık da (1980), aile planlaması ile ilgili Draper Fund Report da, aynı fikri desteklemektedir. Diğer taraftan, Türkiye'de, anneleri 15-19 yaş aralığında olan bebeklerin ölümlerinin, anneleri 20-24 yaş aralığında olanlardan iki kat fazla öldüğü bildirilmektedir. Bir başka deyişle, Türkiye'de % 135 olan bebek ölüm hızları, anne yaşı 15-19 ise % 0150 ye kadar çıkmakta, anne yaşı 20-24 olduğu zaman ise, % 070'e düşmektedir (Toros, 1980).

Anne yaşı ile bebeğin doğum ağırlığı arasında doğru orantı bulunduğundan adölesanların daha büyük bir oranda dünyaya getir-

dikleri prematüre (düşük doğum ağırlıklı) bebeklerin, körlük, beyin arızaları gibi rahatsızlıklarla daha çok karşılaştıklarına, dolayısıyla yaşama şanslarının daha düşük olduğuna değinilmiştir (Norman, 1974; Trussell, 1976; Boque 1977). Araştırma sonuçlarına göre, anne yaşı ile çocukların fiziki sakatlıkları arasında ters(J) tipi bir ilişki olduğu, en az sakatlığın anne 25-29 yaşında olduğu zaman görüldüğü belirtilmektedir. Fiziksel sakatlıklar adölesan annelerin çocuklarında, ortalamanın % 41 üzerinde görülmekte, anne yaşı arttıkça azalmaktadır. Genç annelerin sorumluluklarını gerektirdiği gibi yerine getirememelerinden bu grupta kazalar önemli bir yer tutmaktadır. Mental geriliklerin de 20 yaştan küçük annelerin çocuklarında daha çok görüldüğü belirlenmiştir (Norman, 1974; WHO 1975). Türkiye'de ise, Ankara Doğumavi'nde yapılan bir araştırmada (Say, Tunçbilek ve Balcı, 1971), 9405 bebek üzerinde, malformasyonla anne yaşı arasındaki ilişki araştırılmış; 25-29 yaşındaki annelerde tek malformasyonlu çocuk oranı % 20.1 iken, 20-24 yaşındaki anneler için bu oran % 41.0 bulunmuştur. Birden fazla malformasyonlu çocuklara sahip olma oranı da, 25-29 yaş aralığındaki annelerde, 20-24 yaş aralığındaki annelerden daha azdır. (%16.4 ve % 34.5).

Görüldüğü gibi, adölesan annelerin; prematüre, fiziksel ve zihinsel bakımdan arızalı ve yaşama şansı az olan bebek sahibi olma riskleri, diğer gruptakilere göre oldukça fazladır.

E. Sosyo-ekonomik Belirleyiciler Açısından Adölesan Doğurganlığı

Adölesan gebeliklerinin yarattığı sorunlar, her toplumda aynı değildir. Evlilik dışında birlikte yaşamamanın hoş karşılandığı toplumlarda evlilik dışı gebe kalan adölesanın sorunları çeşitli yazarlar tarafından (Furstenberg, 1976; Trussell, 1976; Deschamps, 1979; Piotrow ve Henry, 1979) şu başlıklar altında ele alınmıştır:

- Daha düşük eğitim,
- Daha az iş olanakları ve gelir,
- Annelik rolünün yerine getirilmemesi,
- Duygusal ve fiziksel olgunluğa erişmeden yapılan evlilikler,
- Daha sık aralıklarla daha çok çocuk.

Literatür, erken doğumların bu toplumlara pahalıya mal olduğunu göstermektedir. Çünkü ne kadar erken doğum yapılmışsa, eğitim de o kadar düşük olmakta, dolayısıyla bu grubun hayat standardı gün geçtikçe düşme eğilimi göstermektedir (Children Today, 1979).

Evlilik dışı birlikte yaşamamanın hoş karşılanmadığı toplumlarda ise, erken evlenme olgusu, adölesan doğurganlığını yaratmakta, dolayısıyla benzer sorunlarla karşılaşmaktadır.

1. Adölesan doğurganlığı ve eğitim

İlk doğurma yaşı ile eğitim düzeyi arasında ilişki olduğu bilinmektedir. Ancak hangisinin sebep, hangisinin sonuç olduğuna karar vermek zordur. İkisinin de diğer başka faktörler tarafından etkilenmesi kaçınılmazdır (Trussell ve Menken, 1978).

Bazı durumlarda eğitimsizlik erken yaşta adölesan gebeliklerine neden olabilmektedir. Fürstenberg'in (1976) çalışması, bu fikri güçlendirmektedir. Deneklerin çoğunun erkek arkadaşı ile cinsel ilişkiye girerken, bu ilişki sonunda gebe kalabileceği konusunda hiç bir fikri olmadığı anlaşılmıştır. Bu örnek, eğitim eksikliğinin erken doğurganlığa sebep olabileceğini açıkça göstermektedir. Az gelişmiş ülkelerde ise, cinsel yaşamın eğitimi etkilediği pek söylenemez ama, eğitimsizliğin erken evlenmelere yol açtığı bir gerçektir (Yavuz, 1974). Ayrıca, Zelnik ve Kantner'in (1978) eğitim ve doğurganlık ilişkisi konusunda buldukları sonuçların da aynı doğrultuda olduğu söylenebilir. Yazarlar, eğitimi düşük olanların, diğerlerinden daha küçük yaşta cinsel ilişkiye başladıklarını ifade etmektedirler.

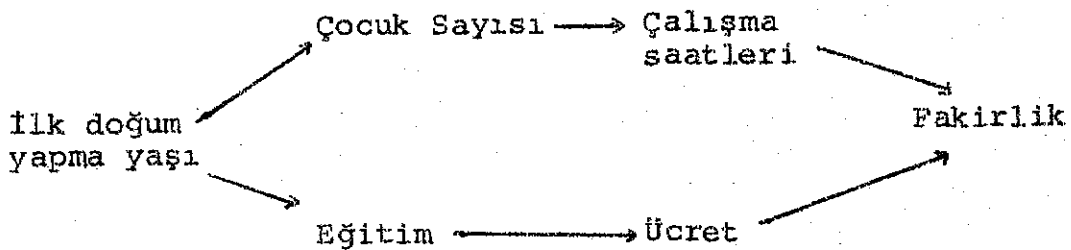
Öte yandan araştırma sonuçları, gebelik ve anneliğin okulda başarısızlığa ve okulu bırakmaya neden olduğunu göstermektedir

(Fürstenberg, 1976; Hunt, 1976; Trussell, 1976; Vitug, 1979). Amerika'da gebe veya anne olan adölesanların 1940'lara kadar okula alınmadığı, fakat şimdi normal sınıflarda veya akşamları yetişkinlerin gittiği sınıflarda eğitimlerine devam etmelerinin mümkün olduğu bildirilmektedir (Trussell, 1976). Ancak, 24 yaşından önce gebe veya anne olanların çoğunun okulu bıraktıkları ve tekrar okula dönmedikleri; okula devam etmenin büyük ölçüde ebeveynin eğitim ve anlayışına bağlı olduğu da bilinmektedir (Children Today, 1979).

Sonuç olarak, düşük eğitim düzeyinin erken cinsel ilişki ve erken evlenmeyi etkilediği ve dolayısıyla da adölesan doğurganlığında arttırıcı bir faktör olduğu söylenebilir.

2. Adölesan doğurganlığı ve gelir

Adölesan doğurganlığı ile gelir arasında dolaylı bir ilişki olduğu varsayılabilir. Çünkü ücretleri tayin eden, bitirilen okul ve çalışma süresi olmaktadır. İlk doğum yapma yaşı, eğitim ve çocuk sayısına etki ederek çalışma saatleri ve ücreti belirlemektedir:

Kaynak: Children Today, 1979.

Eğitim sadece ücret oranını değil, işgücüne katılma oranını da pozitif olarak etkiler. Bu nedenle adölesan doğurganlığı okul yıllarını etkilediği için kişinin düşük ücret alması yanında ülkedeki işgücüne katılma oranını da etkilemektedir (Trussell, 1976). Böylece adölesan doğurganlığından sadece genç grup zarar görmekte kalmamakta, makro düzeyde ülkenin ekonomik yapısı da bu durumdan etkilenmektedir.

Kadının çalışması ile ilgili kaynaklarda ilk doğum yaptığı yaşın dikkate alınmadığı belirtilmektedir. Ancak genelde altı yaşından küçük çocuğu olanlarda işgücüne katılma oranının daha düşük olduğu, ekonomik durumu iyi olanların çocukları arasında daha çok mesafe bıraktıkları gibi bulguların varlığı üzerinde durulmaktadır (Trussell, 1976).

Adölesan gebeliklerinde de, sonraki evlilik durumu büyük ölçüde müstakbel babanın ekonomik durumuna, dolaylı olarak işine bağlıdır. Baba adayı devamlı bir işe sahipse evliliğin daha büyük oranda olduğu (% 34), işsiz olanların ancak % 4'ünün doğumdan önce evlendiği bildirilmiştir (Fürstenberg, 1976). Ayrıca bu babaların gelecek için daha güvenli bir iş yerine, yüksek ücret veren işleri tercih ettikleri belirtilmektedir (Trussell 1976). Araştırmalar, çocuk sayısının iş tecrübesini düşürerek, ücret oranını etkilediği konusunda birleşmektedirler.

Özet olarak, adölesan doğurganlığının düşük ücrete ve işgücüne katılmada azalmaya yol açabileceği söylenebilir.

3. Adölesan doğurganlığı ve Sosyo-ekonomik düzey.

a. Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi

Araştırmalar, erken evlenmelerin sosyo-ekonomik açıdan düşük düzeydeki ailelerde daha çok meydana geldiğini göstermektedir. Ancak, erken evlenmenin de sosyo-ekonomik yönden-kişisel ve milli düzeyde - düşük fırsatlar getireceği bir gerçektir. (Toros, 1977; Çoruh ve Topal, 1981).

Yapılan çalışmalar 15-19 yaş grubunda fakir aileden gelen kızların, diğerlerinden daha çok cinsel ilişkide buldukları ve gebelik risklerini, sosyo ekonomik düzeyi yüksek olanlardan daha az bildikleri, dolayısıyla da daha çok gebe kaldıklarını göstermektedir. Geliri düşük olan ailelerden gelen adölesanların eğitimlerinin de düşük olacağı varsayılabilir. Her ne kadar bazı çevrelerce adölesan çağda gebe kalan kadına yardım etmenin bu davranışı arttıracığı düşünülürse da çalışmaların sonuçları bu iddiayı desteklememektedir. Sosyo-ekonomik durumu iyi olan kadınların diğerlerine göre daha az gebe kaldıkları gözlenmiştir. Anne yaşı büyüdükçe, bebek ölümlerinin azalması, geçen yıllar içinde annenin belli bir sosyo ekonomik düzeye gelmesine bağlamıştır (Norman, 1974; Fürstenberg, 1976; Trussell, 1976).

Sosyo-ekonomik yapının adölesan grubun doğurganlığına etki ettiği, alt sosyo-ekonomik düzeyden gelenlerin doğurganlığının

daha yüksek olduğu yukarıda bahsedilen çeşitli çalışmalarla saptandığı halde çocuk sahibi genç annelerin karşılaştıkları sorunlar sosyo-ekonomik durumları ne olursa olsun, hemen hemen aynıdır. Yalnız, üst sosyo-ekonomik düzeyden gelenlerin, eğitime devam ettikleri için, çocuk doğunca bakımı nedeniyle dersleri aksamakta, diğerleri ise zaten eğitime devam etmedikleri için, böyle bir sorunla daha az karşılaşmaktadırlar (Botelhol, Tarihsiz).

Gençlerin giderek daha erken yaşlarda cinsel ilişkiye başlamaları, cinsel davranışın zaman içinde toplumda meydana gelen değişimlerden etkilenerak değiştiğini, yani statik değil, dinamik olduğunu göstermektedir (Zelnik ve Kantner, 1972; Yavuz, 1974). Amerika'da yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, zencilerde de cinsel ilişkiye başlama yaşı giderek küçülmekte, her yaş grubunda cinsel ilişkiye başlama heyazlardan önce olmaktadır. Ayrıca cinsel ilişkide bulunan zenci adölesanların yarısı gebe kalmaktadır (Zelnik ve Kantner, 1972).

Doğumun yaşal olup olmadığı ile adölesan doğurganlığı arasında da bir ilişkinin varlığından söz edilmektedir. Adölesan çağda anne olan kadın, 20 ve daha üstü yaşlarda anne olanlara göre çocuk sayısını ve zamanını daha az kontrol edebilmektedir. İlk doğum yaşı ve doğumun yasallığı ve çocuğun istenip isten-

mediği hakkında yapılan bir retrospektif araştırmada; gayrimeşru ilişkilerle doğurganlık arasında bağlantı bulunduğu, gayrimeşru doğumlardan sonra kadının daha çok çocuk doğurduğu bildirilmektedir (Trussell ve Menken, 1978).

b. Kentleşmenin etkisi

Kentleşme süreci bir dizi değişikliği de beraberinde getirmektedir. Eğitim olanaklarını arttırarak geleneksel ilişkileri ortadan kaldırması, geniş aile yapısının yerini çekirdek aileye bırakması, aile bağlarının zayıflaması kentleşmenin belirgin özelliklerindedir. Bu yapı içinde gençlerin ekonomik bağımsızlık kazanmadan özgür davranışlar içinde bulunmaları doğaldır (Stiernborg, 1981). Bu ortamın adölesan grubun doğurganlık davranışlarını da etkileyeceği beklenebilir. Yapılan araştırmalar da bu gerçeği kanıtlamaktadır. Köyden kente gelenlerin, kentte yaşayanlara kıyasla daha erken yaşta evlilik öncesi ilişkilere girdikleri hakkındaki görüşleri desteklemektedir (Kantner ve Zelnik, 1972; Hunt 1976).

Yapılan araştırmalar Afrika'da da kentleşme sonucunda adölesan doğurganlığının arttığını göstermektedir. 1970'de Kenya'da yüksek okula giren taşralı kızların % 40'ı gebe oldukları için, okulu bırakmak zorunda kalmışlardır. Senegal'de ise kentleşme sonucunda artan adölesan gebelerin, yasa dışı çocuk dünyaya getirmemeleri amacıyla, gayrimeşru düşüklerin arttığı gözlenmektedir (People, 1977).

c. Evlenme yaşı ve sosyo-ekonomik düzey

Evlenme yaşının üç temel faktörden etkilendiği söylenebilir, Eğitim, ekonomik etkinlik ve kentleşme (Highlight, 1979). Bu üç faktör birbirini çok yakından etkilemektedir. Eğitim düzeyi yüksek olanlar evlenme ve doğurganlığı 20-24 yaşından sonra ertelemektedirler. Eğitim düzeyi yüksek olanların daha iyi bir ekonomik yapı ve ücrete sahip olmaları kuşkusuzdur. Eğitim ve iş bulma ortamının da, kentlerde daha çok bulunduğu bir gerçektir. Bu ortamda kadının da çalışma hayatına katılması ve kentleşmenin getirdiği diğer değişimler, evlenme yaşının yükselmesine neden olmaktadır. Bu üç faktörün, evlilik öncesi ve sonrası aile planlaması yöntemlerini kullanmayı da etkilemekte olduğu literatürde ifade edilmektedir.

Kadının evlenme yaşına sadece toplumun sosyal ve ekonomik yapısına değil, politik ve dini çevresinin de etki ettiği bu konulardaki değişimin yavaş olduğu yerlerde kızın aile baskısından kurtulmak için erkenden evlenerek aile değiştirdiği belirtilmektedir. Bir toplumda politik kararlara ve programlara bağlı olan kadının statüsü yüksekse, erken evliliğin olmayacağı üzerinde durulmaktadır (Piotrow ve Henry, 1979).

Sonuç olarak, bütün bu bilgiler dikkate alındığında, kent ortamının kadına sağladığı -eğitim, çalışma, sosyal statü gibi bir takım özelliklerle evlenme yaşını geciktirici rol oynadığı ve dolayısıyla adölesan doğurganlığı yönünden azaltıcı bir et-

kiye sahip olduğu; adölesan doğurganlığının sosyo-ekonomik düzeyi düşük gruplarda, kır toplumlarında daha fazla olabileceği söylenebilir.

4. Adölesan doğurganlığı ve anne-çocuk-baba ilişkileri ve boşanma

Erken yaşta doğurganlık, anne, çocuk-evlilik olmuşsa-baba arasındaki ilişkilere ve çiftlerin evlenme ve boşanma durumlarına da etki etmektedir.

a. Anne-çocuk-baba ilişkileri

Beklenmeyen bir zamanda gebelik genç kız için çok büyük bir sorun olarak algılanabilir. Literatüre göre evlilik dışı çocuk sahibi olma, adölesan annelerin çoğu için olgunluk kazanma olarak nitelendirilmemekte, aksine, değerini düşüren, depresyona iten bir durum olarak görölmektedir. Bu durum, henüz anne olmaya hazırlıklı olmamaktan kaynaklanmaktadır. Çünkü beklemediği zamanda gebe kalan bir adölesanın gebelik süresi içinde annelik statüsünü benimsemesi çok zordur (Shope, 1975). Genellikle sonuç, abortus veya intihar olmaktadır. Çalışmalar, bu nedenle intiharların sık göröldüğünü göstermektedir (People, 1977). Adölesan çağda gebe kalan kadının, her şeyden önce iyi bir yönlendirilmeye ihtiyacı vardır. Genellikle eğitimi ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük olduğundan, gebelik sorunlarının neler olabileceği, bu durumlar karşısında ne yapabileceği veya nerelere

müracaat edebileceği, konusunda bilgisizdir. Bu kişilere normal bir gebelik ve doğum olanağı yaratarak anne ve çocuğu korumak, gebelik sırasında ve doğumdan sonra eğitimine devam edebilmesi için anne adayına yardım etmek gibi görevler tıbbi presonele, sosyal hizmet uzmanlarına ve okullarda rehber uzmanlara düşmektedir.

Doğumdan sonra, adölesan annenin eğitim, gelir gibi sorunları yanında, çocuğu ile ilişkilerinde de bazı aksaklıklar çıkması beklenebilir.

Yapılan bir çalışmada, anne yaşı ilerledikçe istenmeyerek yapılan ilk çocukların azaldığı; planlı, isteyerek yapılan doğumların arttığı belirtilmektedir. İsteyerek yapılan doğumlar 15-19 yaş aralığında % 19 olduğu halde bu oran, 20-24 yaşlarında % 44'e 25-29 yaş aralığında ise % 70'e yükselmektedir. Aynı çalışmada, sosyal yönden maliyeti çok yüksek olduğundan genellikle evlilik dışı çocukların istenmediğine dikkat çekilmekte ve 1974'de Amerika'da adölesan beraberliklerinin % 36'sının evlilik dışı olduğu ifade edilmektedir (Trussell, 1976).

Bir başka çalışmanın sonuçlarına göre, evlilik dışı çocukların hemen hepsinin istenmeyen çocuk olduğu, bu durumun ırk ve eğitime göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. 15-17 yaşlar arasında doğum yapan zencilerin % 38'i, beyazların ise % 12'si bu doğumu istemeden gerçekleştirmişlerdir. Doğum yapma yaşı yükseldikçe istenmeyen çocuk sayısı da hem zencilerde, hem beyazlar-

da düşmesine rağmen oranlar arasındaki fark hemen hemen aynıdır. 20-24 yaş aralığında istenmeden yapılan doğumların oranı zencilerde % 21, beyazlarda % 6'dır (Trussell ve Menken, 1978). Ayrıca, adölesan çocuklarının üçte birinin istenmeyen çocuk olduğu belirtilmektedir. (Fürstenberg, 1976).

Görüldüğü gibi ırk ve sosyo-ekonomik yapıya göre oranlar arasında fark bulunmasına rağmen, ırk ve sosyo-ekonomik yapı ne olursa olsun adölesanların doğurduğu çocuklarda "istenmeme" oranının diğer gruplardan daha yüksek olduğu iddia edilmektedir. Psikologlar bu durumun anne-çocuk arasındaki ilişkiyi, dolayısıyla çocuğun geleceğini büyük ölçüde etkileyeceği görüşündedirler.

Genç yaşta anne olan kadın, çocuklar arasına süre koymayı da bilmediğinden sık sık doğurmakta, dolayısıyla aile ve toplum içinde aktif rol alamamaktadır. Bu durum eğitimsizlik ile de birleşince, kadının aile ve toplum içinde statüsünün düşük olmasına neden olmaktadır (Piotrow ve Henry, 1979). Aile içinde veya çevresinde statüsü düşük olan kadının aile ve çevreden göremediği sevgiyi çocuğunda bulmaya kalkışması, çocukların bağımlı, güvensiz, girişim gücü az olması sonucunu yaratmaktadır. Çocuğun psikolojik gelişiminde sevgi kadar disiplinin de önemli olduğu bilinmektedir. Adölesan annelerin bu konuda da çocuklarına dengeli bir yaklaşım içinde oldukları söylenemez. 1960 yılında adölesan ve adölesan olmayan ailelerden gelen 9-12 yaş aralığındaki kız ve erkek çocukları kapsayan karşılaştırmalı bir araş-

tırmanın sonuçlarına göre; ailesi adölesan çağda evlenmiş olan çocukların çoğunun zenci aileden geldiği, ders notlarının daha düşük olduğu, ailelerinin ise, daha az sosyal, daha düzensiz ve daha az olgun oldukları belirlenmiştir. Bu çocuklar 27-30 yaşlarına kadar izlenmişler, adölesan aileden gelenlerin bu yaşlarda adölesan olmayan aileden gelenlere göre daha düşük bir eğitime sahip oldukları, aileleri gibi erken evlendikleri görülmüştür (Vitug, 1979).

Çok erken yaşta çocuk sahibi olan erkeklerde de benzer sorunlar görülmektedir. Latin Amerika'da yapılan bir araştırmanın bulgularına göre; baba çok gençse, baba-oğul ilişkisi, çocuktaki kişilik gelişimini engelleyebilmektedir (Boque, 1977). Bu durumun baba ile oğul arasındaki ilişkinin tipine göre biçim alacağı kuşkusuzdur.

b. Evlilik ve boşanma

Erken doğurganlık, Amerika'da adölesan kadınların evlenmek için kullandıkları bir taktik değildir. Yapılan bir çalışma, evli olan adölesan kadınların 2/3'sinin çocuğun tüm sorumluluklarına yüklenmemek için evlendiklerini, oysa daha sonraki yaşlarda evlenmiş olmayı arzu ettiklerini ortaya koymaktadır. Aynı çalışmada adölesan kadınlarının % 25'inin çocuk doğana kadar evlendiği, bu evliliklerin % 70'inin ise çocuğun babası ile olduğu bildirilmektedir (Fürstenberg, 1976).

İlk çocuk doğduğunda, yeni roller benimsenene kadar hemen her ailede bazı sorunlar olabilecektir. Kişiler olgunlaşmadan yapılan evlilikler ve çocuk sahibi olma durumunda ise, aile hayatında daha önemli sorunların çıkması muhtemeldir. Eğer evlilik gebelik nedeni ile mecburi olarak yapılmışsa, bu sorunların daha büyük boyutlarda ortaya çıkabileceği düşünülebilir. Düşünmeden yapılan bu evliliklerde dengesizliğin, ekonomik sorunların ve boşanmaların daha çok olduğu belirtilmektedir (Hunt, 1976). Bu şekildeki evliliklerin 1/5'i bir yıl içinde, 1/3'i iki yıl içinde, 3/5'ü de beş yıl içinde boşanma ile sonuçlanmaktadır. Türkiye'de de çeşitli nedenlerle yapılan erken evliliklerde boşanma oranının daha geç yaşta yapılan evliliklere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Yaşa özel boşanma oranının adölesan evliliklerinde en yüksek olduğu bildirilmektedir. Buna ilave olarak, adölesan boşanmalarının giderek arttığı ve bu artışın yılda % 7.1 civarında olduğu da üzerinde durulması gereken önemli bir konudur (Toros, 1977; 1980).

Sonuç olarak, erken yaştaki doğurganlığın, anne-çocuk, baba-çocuk ilişkilerinde bazı olumsuz etkilere sahip olabileceği ve adölesan evliliklerin, diğerlerine göre daha çok boşanma ile sonuçlanabileceği söylenebilir.

5. Adölesan doğurganlığı ve kontraseptif kullanma

Evlenmeden önce cinsel ilişkinin normal karşılanmadığı ülkelerde (Endonezya, Malasia, Filipinler, Çin gibi) adölesan gruba

yönelik aile planlaması hizmetine pek rastlanmamaktadır. Bu ülkelerde adölesanlar kendi çabaları ile gizli bir biçimde kontraseptifleri bulmak ve kullanmak zorundadırlar. Abortus ise bir çok ülkede evli olmayanlara yasaktır. Macaristan'da durumun değişik olduğu, evli olmamanın düşük yapmak için yasal bir neden olarak kabul edildiği bilinmektedir (Hunt, 1976).

Evlenmeden önce cinsel ilişkinin normal karşılandığı ülkelerde ise, adölesan grup için kontraseptif ve düşük yapma hizmetlerinde artık ailenin iznine gerek olmadığı yolunda gelişmeler kaydedilmektedir. 1974'de Birleşmiş Milletler Aile Planlaması Çalışmaları Fonu (UNFPA) tarafından yapılan bir seminerde aile planlaması hizmetinin - evli veya değil, genç veya yaşlı, erkek veya kadın- herkesin hakkı olduğu kabul edilmiştir. 1975 de Kolombiya'daki seminerde ise, ergenlik çağına gelen herkese bu hizmetlerin açık olması konusunda karara varılmıştır (Hunt, 1976).

Amerika'da kadınların % 70'i okullarda seks eğitimi almış oldukları halde bunların ancak 1/3'i aile planlaması, kadın hastalıkları gibi konulardan haberdardırlar. Ayrıca zenciler beyazlara göre bu konuları daha az bilmektedir (beyazlara göre % 50 oranında). Seks eğitimi alanların oranı Amerika'da bölgelere göre farklılık göstermekte, sosyo-ekonomik düzey, bu oranları etkilemektedir. Seks ile ilgili bilgilerin en iyi olarak, okullarda verildiği, arkadaşın ise bu bilgileri almak için en kötü kaynak olduğu fikri savunulmaktadır (Zelnik, 1979).

Konumuzla ilgili bilgi birikimi, tüm adölesan grup için "en iyi" kabul edilebilecek belirli bir kontraseptif olmadığını göstermektedir. Ritm yönteminin genellikle adölesan kızların periyotları düzenli olmadığı için güvenilir olmadığı; geri çekmenin iki taraf da tecrübesiz olduğu için genellikle başarısız olduğu; ağzından alınan hapin, etkili bir yöntem olmasına rağmen düzenli birleşme olmadığı zamanlarda amenore riski dolayısıyla kızlara tavsiye edilmediği ; RIA'nin henüz çocuğu olmayanlarda yan etkilerinin daha fazla olduğu; diyaframın ise, adölesan grup tarafından kullanılmasının zor olduğu dikkate alınırca, evlenmemiş adölesanlar için prezervatif'in belki de en uygun yöntem olduğu, pek çok araştırma sonucu saptanmıştır (Hunt, 1976).

Öte yandan literatür, adölesan grubun aile planlaması konusundaki bilgilerinin yeterli olmadığını, dolayısıyla kullanma oranının da yüksek olmadığını ortaya koymaktadır (Fürstenberg, 1976; Zelnik ve Kantner, 1978; Norman 1982). Fürstenberg'in (1976) 400 genç anne üzerinde yaptığı bir araştırmada, bu anneler altı yıl süre ile izlenmiştir. Adölesan grubun % 23'ünün aile planlaması ile ilgili hiç bir danışma almadığı, kendi annelerinin bu konudaki yardımlarının ise nasihatten öte gitmediği görülmüştür. Çocuk doğduktan sonra bile adölesan kadınların 1/3'ünün bir yıl, 3/2'sinin ise iki yıl kontraseptif kullandığı, beş yıl takipten sonra ise ancak 1/5'inin kullanmaya devam ettiği gözlenmiştir. Çocuk doğduktan sonra okula dönen kadınlarda kontraseptif kullanma oranının daha yüksek olduğu görülmüştür. 1971-1976 yılları arasında evlilik öncesi gebeliklerde adölesan kadınların kont-

kontraseptif kullanma alışkanlıkları ile ilgili olarak yapılan bir başka araştırmanın sonuçlarına göre; devamlı kontraseptif kullanılan adölesan kadınlarda gebe kalma şansının % 11 olduğu, modern yöntem kullananlarda bu oranın % 6'ya düştüğü, hiç kullanmayanlarda ise, gebe kalma riskinin % 58'e çıktığı görülmüştür. İlk birleşimde kontraseptif kullanma ile yaş arasında pozitif bir ilişki olduğu, 18-19 yaşında ilk defa cinsel ilişkide bulunanların % 55'inin korunduğu, bu oranın 15 yaşından küçük cinsel ilişkide bulunanların iki katından daha fazla olduğu ifade edilmekte, fakat burada zaman faktörünün önemli olduğu, çünkü her geçen yıl kontraseptif bulma olanaklarının arttığı da hatırlatılmaktadır. İlk birleşimde, hap, RİA, diyafram gibi modern yöntem kullananlar, daha büyük bir oranda kontraseptif kullanmaya devam etmektedirler (% 87). İlk birleşimde modern yöntem kullanmayanlarda bu oran % 64 bulunmuştur. Hiç kontraseptif kullanmayanlar ise, kullanmama nedenlerini açıkça ifade edememişlerdir. Yazarlar, adölesan kadın ve eşlerinin gebelik riskinden habersiz olmaları, seksin düzensiz ve seyrek olması, uzun süreli yöntemlerin düzensiz ve seyrek ilişkiler için uygun olmadığı gibi nedenlerin, hiç bir yöntem kullanmamada etkili olabileceği görüşünü dedirler (Zelnik ve Kantner, 1978).

Gebe kalmak istemedikleri halde hiç bir aile planlaması yöntemi kullanmayan kadınlar üzerinde, Bangladesh, Kolombiya, Kostarika, Kore, Meksika ve Tailand'ı içine alan bir çalışmada, geleneksel ve geçiş durumunda olan toplumlarda kontraseptif kullanmanın psiko-sosyal ve kültürel yönden çeşitli nedenleri olduğu; bun-

ların; kadının statüsünün düşüklüğü, bebek ölümlerinin fazlalığı, geleceği güven altına alma arzusu ve kontraseptiflerin yan etkilerinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Norman'a (1982) göre, az gelişmiş ülkelerde istenen çocuk sayısı ile, kontraseptif kullanma arasındaki ters ilişkinin nedenini, o ülkenin psiko-sosyal ve kültürel yapısında aramak gerekir. Bu ülkelerde kontraseptif kullanma oranı artık çocuk istemeyenlerde daha yüksektir. Çocuklar arasına mesafe koymak isteyenler, daha düşük oranda kontraseptif kullanmaktadırlar. Burada yaş, önemli bir etken olmaktadır. 30 yaşın altındakilerin daha çok çocuklar arasına mesafe koymak için; 30 yaşın üstündekilerin ise artık hiç çocuk istemedikleri için daha büyük bir oranda kontraseptif kullandıkları görülmüştür. Artık hiç çocuk istemeyenler 30 yaşından büyük kadınlarda % 69, 30 yaşından küçük kadınlarda % 53; çocukları arasına mesafe koymak isteyenler, 30 yaşından büyük kadınlarda % 29, 30 yaşından küçük kadınlarda ise % 48 olarak bulunmuştur. Ortalama olarak bu ülkelerde genç kadınların % 37'si, daha yaşlı kadınların (30 yaşından büyük) ise % 32'si aile planlaması hizmetinden yoksundurlar.

Sonuç olarak, ülkelerin sosyo-kültürel özelliklerine göre bazı değişiklikler olmasına rağmen, genellikle adölesanların çeşitli nedenlerle, daha ileri yaştakilerden, daha az aile planlaması yöntemi kullandıkları söylenebilir.

İKİNCİ KISIM

MATERYAL VE METOD: METODOLOJİ

III. METODOLOJİ

A. Genel Yaklaşım

1. Konu

Önceki kısımlarda ayrıntılı olarak değindiğimiz gibi, erken çocuk doğurma, bugün hemen her ülkede giderek artmaktadır (First Interhemispheric Conference on Adolescent Fertility, 1976). Sosyal, ekonomik, psikolojik ve medikal çeşitli sonuçlar yaratabilen adölesan doğurganlığı, gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerde farklı boyutlarda oluşmaktadır. Çünkü bu konuyu ele alış biçimi her ülkenin sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerine göre değişmekte, çocuklukta başlayan şartlanmalar, gençlerin seks ilişkilerine ve aile kurma davranışlarına yansımaktadır (Children Today, 1979).

Erken anne olma, gelişmiş ülkelerde birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu ülkelerde gençlerin cinsel ilişkiye erken başladığı, bilinen bir gerçektir. Gebelikle sonuçlanmayan cinsel

İlişkilerin çok hayati sorunlar yaratmadığı düşünülebilir. Hatta, gençlerin ruh sağlığı açısından yararlarından bile bahsedilebilir. Fakat, istenmeden vuku bulan gebelikler, özellikle okuyan gençler için büyük sorun yaratmaktadır. Okuldan ayrılmayanlar için başarısızlık, saldırganlık, suç işlemek gibi sorunlar söz konusu olabilmekte, okuldan ayrılma ise, daha başka sorunlar yaratmaktadır. Erken doğurganlık nedeniyle eğitimi bırakan genç anne, daha düşük bir hayat beklentisine razı olmak zorunda kalmakta, ekonomik yetersizlik içine girebilmektedir. Bu gruplar için daha uzun bir doğurganlık dönemi, -dolayısıyla daha çok çocuk-evlenenler için ise daha fazla boşanma ihtimali söz konusudur. Gelişmiş ülkelerde erken doğumların, makro düzeyde, uzun vadede ülkenin ekonomik yapısını etkileyebilecek boyutlara ulaşabileceği düşünülmektedir. Çünkü, erken yaşta doğurganlık; eğitimi düşük, dolayısıyla ekonomik durumu bozuk bir neslin giderek artmasına yol açmaktadır. Erken doğumlar sadece genç çiftlerin hayat standardını bozmakla kalmayıp, aynı zamanda anne ve çocuğun sağlığını da etkilemektedir.

Az gelişmiş diyebileceğimiz geleneksel toplumlarda ise, evlilik dışı cinsel ilişki hoş karşılanmadığından, erken evlenmeler söz konusudur. Malinowski evliliği "çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir kontrat" olarak ele almakta (Gökçe, 1978), Eserpek (1979) ise, "toplumda çocuğa meşru bir konum sağlamak için gerekli olan sosyal bir anlaşma" olarak nitelendirmektedir. Yani çocuğu, evlenmenin bir ürünü ve de nedeni olarak görme fikri yay-

gındır. Erken yaşlarda yapılan evlilikler, kadının çocuk sahibi olabilme süresini uzatarak, doğurganlığını arttırmaktadır. Öte yandan çok çocuklu olmak, kadını eve bağlamakta ve ev dışında bir işlev edinmesini güçleştirmektedir. Aynı zamanda kadının yaşının küçük olması, kocasının ve onun ailesinin gözündeki statüsünü düşürmektedir (Kağıtçıbaşı, 1981). Bu toplumlarda erken evlenmelerin nedenlerini, yine sosyal ve ekonomik faktörlerde aramak gerekir. Eğitimsizlik (Yavuz, 1974), ekonomik koşullar (Timur, 1972; Gökçe, 1978), başlık ve akrabalık (Yasa, 1966; Ozankaya, 1971; Kağıtçıbaşı, 1981) gibi sosyal ve ekonomik kökenli oluşumlar Türkiye'de ve diğer az gelişmiş ülkelerde erken evlenme nedenini oluşturmaktadır. Bu şekilde yapılan erken evliliklerde aile yapısında dengesizlik, karar verme sürecinde yaşlı nesle bağımlılık daha çok rastlanan olaylardır. Çocuklardan beklenenler ise çoğunlukla "gelecek için bir ekonomik güvence" olmaktan öte gidememektedir.

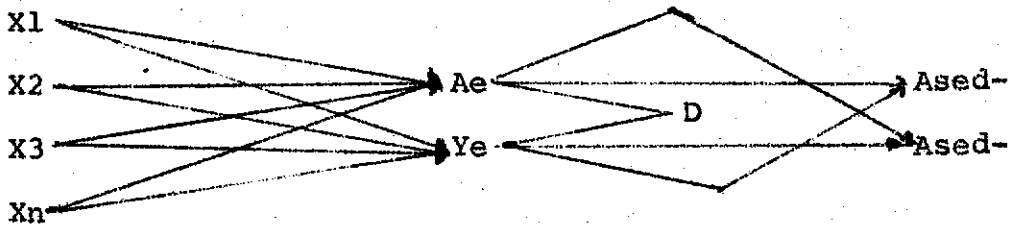
Yapılan çalışmalar, sosyal ve ekonomik koşulların adölesan doğurganlığında etkili olduğunu, bozuk koşulların bu olguyu artırdığını göstermektedir (Norman, 1974; Fürstenberg, 1976; Trussell, 1976; Toros, 1977; Çoruh ve Topal, 1981). Ayrıca adölesan çağda doğum yapanların doğurgan çağları diğerlerine göre daha uzun olmakta, bu ve daha başka nedenlerle tüm doğurganlık çağları boyunca, diğerlerinden daha çok sayıda çocuk doğurmaktadırlar (Fürstenberg, 1976; Trussell, 1976; Boque, 1977; Menken, 1978; Piotrow ve Henry, 1979; Paxman, 1980; Pebley, 1981). Bu grubun doğurganlığının fazla olması, sadece erken cinsel ilişkiye başlamaları gibi bir nedene bağlanarak, sınırlandırılmamalıdır. Gerek erken

doğurganlığın sosyal ve ekonomik hayatlarında meydana getirdiği değişmeler, gerekse toplumsal değişmelere ayak uydurma zorunluluğu kadınların doğurganlık davranışlarını etkilemektedir. Örneğin, kentleşme ve buna bağlı olarak aile yapısında meydana gelen değişmelerin- erken doğurganlık yüzünden eğitimini tamamlayamamış, dolayısıyla belli bir hayat standardına ulaşmamış grupların doğurganlık davranışlarını daha çok etkilediği söylenebilir.

2. Amaç

Çalışmada, hangi bağımsız değişkenlerin etkisiyle adölesan evliliği ve doğurganlığının oluştuğunun; erken evlenme ve erken doğurganlık olgusunun, kadının gelecekteki doğurganlık davranışlarını ve ailenin sosyo-ekonomik yapısı ile ilişkilerini nasıl etkileyeceğinin, deney ve kontrol grupları aracılığı ile araştırılması amaçlanmıştır.

Şematik olarak gösterilirse:

X'ler eğitim, gelir, aile yapısı gibi bağımsız değişkenleri göstermektedir.

- Ae - Adölesan evliliği
 Ye - Yetişkin evliliği
 D - Doğurganlık
 Ased - Adölesan evlilerin sosyo-ekonomik düzeyi
 Ysed - Yetişkin evlilerin sosyo-ekonomik düzeyi anlamına gelmektedir.

Çalışmanın amacı kısaca şöyle özetlenebilir:

- Sosyal ve ekonomik koşullardan, adölesan evliliğine yol açanları belirlemek,
- Adölesan evlilerin doğurganlık davranışlarını sistematik bir biçimde tanımlayabilmek,
- Gelir, eğitim, aile yapısı v.b. gibi sosyal ve ekonomik koşulların, doğurganlık açısından önemli olanlarını saptamak,
- Adölesan çağda anne olanların, çocukları hakkındaki beklentilerini ortaya koymak

3. Varsayımlar

Varsayım, anlamı açısından çeşitli çevrelerce değişik biçimde tarif edilmektedir. Simon (1969), varsayımı (assumption) "belirli bir ilişkinin geçerli olabilmesi için gereken ortam veya değişkenler dizisi" olarak açıklamakta, Püsküllüoğlu (1971) ise, Öztürkçe Sözlük'te "deneyle kanıtlanmamış olmakla birlikte, kanıtlanabileceği umulan kuramsal düşünüyü" biçiminde tanımlamaktadır. Kısaca varsayım, denenmeyen yargıdır. (Karasar, 1981). Biz

de bu çalışmada varsayımı yukarıda belirtildiği gibi İngilizce-
deki "assumption" anlamında ele almış, bazı koşulların var oldu-
ğunu önceden kabul etmiş (varsaymış) bulunuyoruz.

Her ülkede olduğu gibi Türkiye de bir sosyal değişme süre-
ci içindedir. Ancak değişim, ve bu değişime insanların intibaki
her bölgede aynı hızla olmamaktadır. Az gelişmiş yörelerde de-
ğişmenin daha yavaş olduğu bilinen bir gerçektir. Aynı şekilde
aynı özelliği gösteren, birbirinden etkilenecek kadar yakın olan
bölgelerde sosyal değişmenin aynı yönde olacağı beklenir. Çünkü
bu yörelere devlet tarafından ulaştırılan hizmetler, aşağı-yu-
karı aynıdır. Yani birbirine yakın ve aynı özelliği gösteren yö-
relere devlet hizmetinin ulaşması da aynı düzeyde olacağından,
bu bölgelerde değişimin benzer olacağı ve uzunca bir zaman ala-
cağı söylenebilir. Bu nedenle varsayımlarımızı şöyle sıralamak
mümkündür:

- a. Yerleşim yerleri arasındaki farklılıklar, Kandıra bölge-
si köylerinde önemsizdir.
- b. Deney ve kontrol grubu arasındaki beş yıllık zaman far-
kı, sosyo-ekonomik gelişmelerden önemli miktarda etkilen-
mek için yeterli değildir.
- c. Sağlık hizmetlerinin ve diğer devlet olanaklarının ulaş-
tırılmasında, deney ve kontrol grubu eşit fırsatlara sa-
hiptir.

4. Hipotezler

Bilindiği gibi hipotez, "araştırmalarda, olaylar ya da değişkenler arasında var olduğu söylenen ilişki"ye denir. Yani, "denenen yargı"dır (Karasar, 1982).

Bu çalışmada farklı konular, benzer biçimde ele alınacağı için, formüle edilmesinde matematiksel ifadelerin kullanılması uygun görülmüştür. Aşağıda belirtilen hipotezlerde (A) harfleri "Adölesan" anlamına, (Y) harfleri de "Yetişkin" anlamına gelmektedir. (A) ve (Y)'nin altında yer alan (d)'ler farklılığı göstermek için kullanılmıştır. Genellikle birinci ve ikinci satırlarda (A) ve (Y)'lerin altında yer alan harflerin anlamı ise her hipotezde değiştiğinden, ayrıca açıklanmıştır.

Örnek:

a. Evlenme yaşı bakımından geniş aileden gelen adölesanla, küçük aileden gelen adölesan farklıdır.

Evlenme yaşı bakımından geniş aileden gelen yetişkin ile küçük aileden gelen yetişkin farklıdır.

Adölesan gruptaki farklılık ile yetişkin gruptaki farklılık birbirine eşit değildir.

Adölesan gruptaki farklılık, yetişkin gruptaki farklılıktan daha büyüktür.

Matematiksel ifade aşağıdadır:

Evlenme yaşında:

$$Ag - Ak = Ad$$

$$Yg - Yk = Yd$$

$$Ad \neq Yd$$

$$Ad > Yd$$

g - Geniş aile

k - Küçük aile

b. Avdeki statü bakımından:

$$Aeğ1 - Aeğ2 = Ad$$

$$Yeğ1 - Yeğ2 = Yd$$

$$Ad \neq Yd$$

$$Ad > Yd$$

eğ1 - Okul eğitimi olanlar

eğ2 - Okul eğitimi olmayanlar

c. Evlenme yaşında:

$$Ased1 - Ased2 = Ad$$

$$Ysed1 - Ysed2 = Yd$$

$$Ad \neq Yd$$

$$Ad > Yd$$

sed1 - Sosyo-eko. düzeyi iyi olanlar

sed2 - Sosya-eko. düzeyi kötü olanlar

d. Evdeki statü bakımından:

$$Aas - Ads = Ad$$

$$Yas - Yds = Yd$$

$$Ad \neq Yd$$

$$Ad < Yd$$

As - Deneğin annesinin statüsü

ds - Deneğin kendi statüsü

e. Evdeki statü:

$$Aa1 - Aa2 = Ad$$

$$Ya1 - Ya2 = Yd$$

$$Ad \neq Yd$$

$$Ad > Yd$$

a1 - Akraba evliliği yapanlar

a2 - Akraba evliliği yapmayanlar

f. İlk çocuğun bakımı konusunda:

$$Az1 - Az2 = Ad$$

$$Yz1 - Yz2 = Yd$$

$$Ad \neq Yd$$

$$Ad > Yd$$

Z1- Zorluk çeken

Z2- Zorluk çekmeyen

g. Gebelik sorunları açısından:

$$As1 - As2 = Ad$$

$$Ys1 - Ys2 = Yd$$

$$Ad \neq Yd$$

$$Ad > Yd$$

s1 - Sorunu olan

s2 - Sorunu olmayan

h. Çocuklarından beklentileri konusunda:

$$Ab1 - Ab2 = Ad$$

$$Yb1 - Yb2 = Yd$$

$$Ad \neq Yd$$

b1 - kendisi gibi olması beklentisi

b2 - Kendisinden farklı olması beklentisi

B. Bilgi Toplama

1. Verilerin niteliği, kaynakları, kriterler:

a. Deney ve kontrol grupları

Araştırmanın amacı, adölesan çağı evlilik ve doğurganlığı-
nın özelliklerini incelemektir. Bunun için deney grubu olarak
ilk akla gelen, halen adölesan çağda bulunan kadınlardır. Ancak,
adölesan olarak kabul edilen 20 yaşından küçük bu kadınların
hepsinin deney grubu olarak alınmasının sakıncaları olabilir.
Çünkü bunların bir kısmı henüz adölesan yaşamlarını tamamlama-
mış kadınlardır. Yaşamda tamamlanmamış süreçlerin karşılaştırıl-
masının çeşitli sakıncalarından bahsedilebilir. Örneğin, henüz
15 yaşındaki bir deneği ele almak ve buna ait bulgulardan adöle-
san dönemi için yorumlar yapmak geçerli olsa bile bazı sakınca-
ları vardır. Zira bu kişinin adölesan sürecin geri kalan kısmında
nasıl bir davranış içinde bulunacağı henüz bilinmemektedir. Bi-
zim açıklamak durumunda olduğumuz konunun kapsamı ise adölesan
dönemin tamamıdır. Bu bakımdan, deney grubu olarak; adölesan
çağını yeni tamamlamış kadınların alınması daha uygun görülmüş,
bu kadınların adölesan çağları ile ilgili verileri, deney grubu
verileri olarak değerlendirilmiştir. Türk toplumu için 13-22 yaş
aralığı adölesan çağ olarak kabul edilebileceğinden (Varış, 1968;
Köknel, 1979), 19 yaş ve daha önce yapılan evlilikler, adölesan
evliliği olarak alınmıştır. Aynı biçimde kontrol grubunun da,
adölesan dönemini geçirdikten sonra evlenmiş ve yaş olarak adöle-

san grup için öngörülen yaşam sürecini geçirmiş kişilerden oluşmasına dikkat edilmiştir. Sonuç olarak uygulama sırasında 20-24 yaşlarında olup, 15-19 yaş aralığında evlenenler, "Deney Grubu"nu; 25-29 yaşlarında olup, 20-24 yaş aralığında evlenenler ise "Kontrol Grubu"nu oluşturmuşlardır.

Konuya daha açıklık kazandırmak için, örneklemek yararlı olacaktır (SEKİL-III.B1).

Evlenme yaşı hesaplanırken tavan yıl olarak 1980 yılı alınmıştır. İlk bakışta 1962 yılından sonra doğanların, deney grubuna alınabileceği düşünülebilir. Fakat bu yıllarda doğanların herbiri, adölesan çağının çeşitli aşamalarında bulunmaktadırlar. Örneğin 1962-1966 yılları arasında doğup, 1976-1980 yılları arasında evlenmiş olanların hepsi halen adölesan çağında bulunduklarından, hiçbirisi adölesan sürecini tamamlamamış olacaktadırlar. Adölesan sürecinin çeşitli aşamalarında olan bu kişileri aynı grupta toplamak yukarıda bahsedilen nedenlerle kanımızca yanlış olacaktır, doğum yıllarında başlangıç yılı olarak 1961 yılı alınmıştır. Çünkü 1961 yılında doğanlar, 1980 yılında evlenmiş olsalar 19 yaşında, 1976'da evlenmişlerse 15 yaşında bu evliliği yapmışlardır. Budüşüncelerden hareketle, doğum yılları 1956-1961 olup 15-19 yaş aralığında evlenenler deney grubunda; doğum yılları 1951-1955 olup 20-24 yaşlarında evlenenler de kontrol grubuna alınmıştır.

b. Evlilik süresi kriteri

Her kadının evlendikten sonra ilk çocuğuna sahip olduğu süre, toplumdaki topluma değiştiği gibi, aynı toplum içinde çeşitli değişkenlerin etkisiyle de farklılık göstermektedir. Türkiye Doğurganlık araştırması (1980)'nda belirtildiği gibi evlendikten sonra ilk çocuğa sahip olma, ülkemizde evlenme yaşına göre değişmektedir. 15 yaş ve bu yaştan küçük evlenmelerde ilk doğum için ortalama süre 25.8 ay olduğu halde, 15 yaştan sonraki evliliklerde 17.7 ay olmaktadır. Görüldüğü gibi evlenme yaşı yükseldikçe, ilk doğum için ortalama süre kısalmaktadır. Formülle ifade edilirse:

$a =$ ilk doğum için ortalama süre

$a_1 =$ Gebe kalma tarihi - ilk evlenme tarihi = Gebe kalmak için geçen süre.

$a_2 =$ Gebelik süresi (9 ay)

olur ise:

$a = a_1 + a_2$ eşitliği kurulabilir.

o halde,

15'ten küçük yaşlar için $a_1 = 25.8 - 9 = 16.8$ ay

15'ten büyük yaşlar için $a_1 = 17.7 - 9 = 8.7$ ay olmaktadır.

Araştırmamızda anketler uygulanırken a_1 süresi dikkate alınmamış, yukarıda bahsedilen doğum ve evlenme yılları uyan evli her kadına anket uygulanmıştır. Ancak ilk çocuğun doğumu ile ilgili gerekli bilgiler alınmış olduğundan, Türkiye için saptanmış olan bu ortalama sürenin bizim örneğimiz için gebelik aralıklarında farklılık gösterip göstermediği incelenmeye çalışılmıştır.

2. Örnek seçimi tekniği

Bu çalışmada, Kandıra köylerinde deney ve kontrol grubunu oluşturacak yaş aralığında bulunan bütün kadınlara ulaşılması amaçlanmıştır. Bu köyler daha önce, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdüleri Enstitüsünün, Tıp Fakültesi Pediatri Bilim Dalı ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile işbirliği halinde yürütülen "Identification of Risk Factors to Maternal, Fetal and Child Health Among Adolescent Mothers" araştırmasının kapsadığı köylerdir. Bunun nedeni, yukarıda bahsedilen araştırma kaynaklarının ebe, ulaşım aracı gibi bu çalışmada da kullanılması zorunluluğudur. SSYB ve HÜ araştırması gereği; ebelerin ve her ay rotasyon halinde Üniversite'den giden 6. sınıf Tıp öğrencileri ve doktorlarının SSYB tarafından tahsis edilmiş bir araba ile, belirlenen köylere gitmeleri, bu çalışmanın anketlerinin uygulanmasında önemli bir kaynak teşkil etmiştir⁽¹⁾.

(1) Ancak, bir yönden de araştırmamıza bazı sınırlılıklar getirdiği söylenebilir. Şöyle ki:

Anketçi olarak ebeleri kullanma zorunluluğu, anketlerin sadece ebesi olan köy gruplarına uygulanabilmesi sonucunu yaratmış, Lokmanlı ve Tatarahmetli köyelerine, bu köy gruplarında ebe bulunmadığı için, ulaşılmamıştır. Aynı nedenle; bir ebenin sorumlu olduğu köylerin veya mahallelerin birbirine uzak olması ve ulaşım aracı ile gitme zorunluluğu -araç bir köy grubuna ayda bir gidebildiğinden- anket uygulama süresinin uzamasına neden olmuştur.

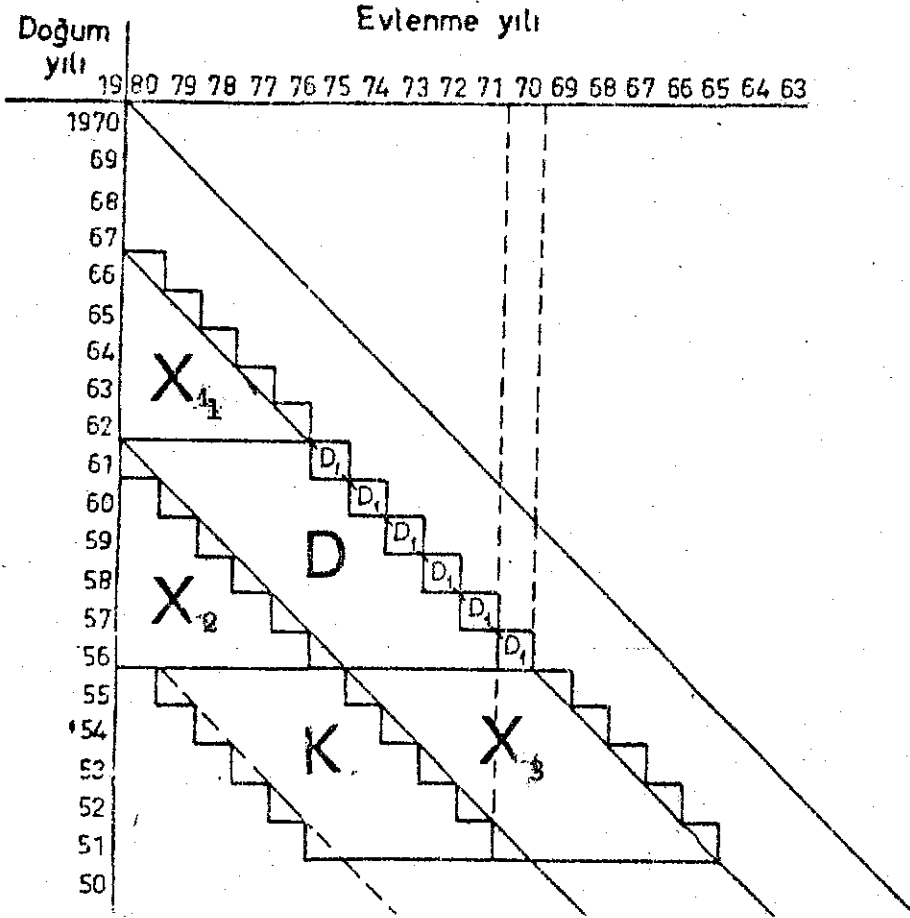
Bu çalışmada deney ve kontrol grubu olarak alınan kadınlar "Identification of Risk Factors to Maternal Fetal and Child Health Among Adolescent Mothers" projesindeki kadınlardan farklıdır. Adölesan yaşamlarını tamamlamış, yani araştırmanın yapıldığı sırada 20-24 yaş aralığında olup adölesan çağda evlenenler deney; 25-29 yaş aralığında olup adölesan çağını geçirdikten sonra evlenenler ise kontrol grubunu oluşturduğundan, her iki grubun tesbitinde farklı yollar izlenmiştir. Adı geçen araştırmada 19 yaşına kadar olan kadınlar deney, 20-24 yaşındakiler ise kontrol grubu olarak alındıklarından; bu araştırmanın kontrol grubundan bizim araştırmamızın deney grubu olarak yararlanmak mümkün olmuştur. Bu nedenle önceden tesbit edilmiş olan, üzerinde ebelerin ve Ankara'dan giden doktor ve adaylarının çalıştığı "Adölesan Kartları" incelenmiş, bu kartlardan 14-24 yaş aralığındaki kadınların liste ve adresleri çıkarılmıştır. Deney ve kontrol grupları dışında adölesan sürecini henüz tamamlamış gruplara da - geçişi daha iyi görmek amacı ile- anket uygulanması uygun görüldüğünden, adölesan kartlarından listeler çıkarılırken, bu grup ihmal edilmemiştir. Çıkarılan listelerdeki muhtemel eksiklikleri tamamlamak ve 25 - 29 yaş aralığında bulunan kadınları tesbit etmek amacıyla 1980 nüfus sayımı sonuçlarından yararlanılması düşünülmüş, DIE'nde nüfus sayımı sonuçları incelenerek Kandıra'da araştırma kapsamına girecek bütün köylerde 19-24 ve 25-29 yaş aralığında bulunan tüm evli kadınların listesi elde edilmiş ve eldeki mevcut listelerle karşılaştırması yapılmıştır. Ancak bu listede, örneğin tüm 25-29 yaşlarındaki kadınların bulunması, bizim ise bu yaşlarda olup, 20-24 yaşlarında evlenenlere ihtiyaç

duymamız, tüm bu kadınlara anket vermemizin anlamsız olacağını göstermiştir. Bu düşünce ile; bu kadınlar içinde doğum ve evlenme yılları açısından bizim istediğimiz aralığa girecekleri saptamak amacı ile bir tablo geliştirilmiştir (Ek-IV-A1). Uygulama sırasında listede adı olan kadın bulunduktan sonra doğum ve evlenme yılı açısından tabloda belirtilen yıllar arasına düşüyorsa anket uygulanmış, tablonun dışına düşen kadına anket verilmemiştir. Uygulanan anket sayısı arttıkça çoğunluğun deney grubunda toplandığı, kontrol grubuna verilen anket sayısının oldukça düşük olduğu saptanmıştır. Bunun nedeni ortalama evlenme yaşı 17.7 olan ülkemizde (Türkiye Doğurganlık Araştırması, 1980), özellikle köylerde 20-24 yaş arasında evlenenlere sık rastlanmaması olabilir. Kontrol grubunda sayının düşük olması bizi yeni bir yol aramaya itmiş, bu nedenle Kandıra'da Evlenme Defterleri incelenerek yeni listeler çıkarılma yoluna gidilmiştir. Ancak çıkarılan yeni listelerdeki kadınların bir çoğuna zaten anket verilmiş olması ve bu kadınlar arandığında çoğunun evlendikten sonra köylerinden başka yerlere göç etmiş olmaları gibi nedenlerle kontrol grubunu beklenen düzeyde arttırmak mümkün olamamıştır. Bu çalışmada deney ve kontrol gruplarında doğum ve evlenme yılları göz önüne alındığında, araştırma yapılan köylerdeki bütün kadınlara ulaşıldığı söylenebilir⁽¹⁾. Ulaşılan gruplar aşağıda gösterilmiştir:

(1) Ayrıca, adölesan çağıdan yetişkinlik dönemine geçiş konusunda bilgi verebileceği amacıyla deney ve kontrol grupları dışında kalan kadınlara da anket uygulanmıştır. Ancak bu kadınlar, analizlere dahil edilmemişlerdir. İleriki çalışmalarda bu kadınlara ait bilgilerden yararlanılabilir.

ŞEKİL - III. B1: DOĞUM VE EVLENME YILINA GÖRE DENEY

VE KONTROL GRUPLARI

D- Deneş Grubu

Halen 20-24 yaş grubunda olup da 15-19 yaşları arasında evlenenler

D_1 -Deneş Alt Grubu

Halen 20-24 yaş grubunda olup da 14 ve daha küçük yaşlarda evlenmiş olanlar

K- Kontrol Grubu

Halen 25-29 yaş grubunda olup da 20-24 yaşları arasında evlenenler

X_1 -

Halen adölesan çağda buldukları için (Adölesan yaşamları tamamlanmadığı için) deneş grubuna alınamıyanlar

X_2 -

20-24 yaş grubunda (Deneş grubu yaşı) olup da adölesan çağda evlenmedikleri için deneş grubunun dışında bırakılanlar

X_3 -

Halen 25-29 yaş grubunda (Kontrol grubu yaşı) olup da adölesan çağda evlendiği için kontrol grubunda alınamıyanlar.

3. Veri toplama

Bu çalışmada bilgi toplama aracı olarak soru kağıdı (anket) kullanılmıştır. Soru kağıdı genel olarak şu bilgileri içermektedir:

- a. Kadın hakkında tanıtıcı bilgi (yaşadığı yer, yaşı, eğitim düzeyi, geldiği ve şimdi içinde yaşadığı ailenin yapısı)
- b. Geldiği ailenin yapısı ve deneğin o aile içindeki statüsü
- c. Evlilik özgeçmişi
- d. Evlendikten sonra, yani şimdi içinde bulunduğu evdeki rol ve statüsü
- e. Kocası, çocukları ve gelecek ile ilgili beklentileri
- f. Gebelik tarihçesi
- g. İlk çocuğu ile ilgili tecrübeleri
- h. Evlenmeden önce ve sonraki ekonomik durumu

Soru kağıtlarının köylerdeki kadınlara uygulanması, her köy grubundan sorumlu olan ebeler tarafından yapılmıştır. Araştırma, 14 ebe divanını ve buraya bağlı köyleri kapsamaktadır⁽¹⁾. Her köy grubundan sorumlu olan 14 ebe, oldukça uzun olan soru kağıdını nasıl uygulayacakları ile ilgili olarak, araştırmacı tarafın-

(1) Kandıra'da en büyük yerleşim yeri "ebe divanları" olmaktadır. Genellikle ebe divan'larında ikamet eden ebeler; bu divanlıklara bağlı muhtarlıklar ve muhtarlıklara bağlı köylerden sorumludurlar.

dan Kandıra'da eğitime tabi tutulmuştur. Eğitim sırasında, soru kağıdı, hangi sorulardan nelerin öğrenilmek istendiğinde belirtilerek ebelere etraflıca anlatılmış, daha sonraki aşamada birbirlerine anket uygulamaları sağlanmış, kontrol edilerek yanlışlar gösterilmiş, sorular cevaplandırılmıştır. SSYB ve HÜ tarafından uygulanan proje nedeniyle bir aylık rotasyonlarla HÜ'den gelen doktorlar ve 6. sınıf öğrencilerinden de bu konuda yararlanılmıştır. Bu kişiler, ebeler tarafından yapılan anketleri toplamışlar, kontrol etmişler ve zaman zaman kendileri de bazı köylerde anket uygulamışlardır. Bu dönemde araştırmacı da ebeler ve doktorlarla köylere gitmiş, anketleri yerinde denetlemiş, ebelerin yanında bizzat kendisi anket uygulayarak onlara örnek olmaya çalışmıştır. Hemen her ay Kandıra'ya giden araştırmacı, ebeleri toplayarak sorunları öğrenmeye çalışmış, onlarla köye giderek anket yapmalarını gözlemiş, soru kağıtlarının en doğru şekilde doldurulması için çaba harcamıştır. Anket doldurma, iki aşamada gerçekleşmiştir:

Birinci aşamada "Identification of Risk Factors to Maternal, Fetal and Child Health Among Adolescent Mothers" kapsamına girdiğinden; ebelerin zaten takip ettiği 24 yaşına kadar olan kadınlarla görüşülmesi, soru kağıdının uygulanması sağlanmıştır. Ebelerin daha önceden tanıdıkları bu kadınlara anket uygulamalarının daha kolay olacağı, yani basitten karmaşığa gitmenin anket doldurmada daha güvenilir sonuçlar verebileceği düşünülmüştür.

İkinci aşamada ise, anket uygulandığı sıradaki 25-29 yaş aralı-

ğında olup, 20-24 yaşında yani adölesan çağı geçtikten sonra evlenen kadınlara (kontrol grubu) soru kağıdı uygulanmıştır. Bu aşama, kadını bulduktan sonra anket kapsamına girip girmeyeceği konusunda karar vermek gibi bir işlem gerektirdiği için, ebelerin tecrübe kazanmasından sonra ikinci olarak gerçekleştirilmiştir.

Kayıplar, Yusufça, Döngelli ve Sarıcaali köy gruplarının ebeleri ikinci aşama anketlerini yapmadan önce uzunca bir süre köylerinden ayrıldıklarından, bu köy gruplarının ikinci aşama anketleri araştırmacı ile birlikte başka köy grup ebeleri (Safalı, Bağırkanlı, Çerçilli) tarafından doldurulmuştur.

Ayrıca kontrol grubunu artırmak üzere yapılan yeni tespitler sonucunda anketlerin kısa zamanda uygulanabilmesi için araştırmacı, 3-4 kişilik ebe gruplarıyla, bir hafta müddetle her gün köyleri dolaşmış ve bulunan kadınlara anketlerin uygulanmasını sağlamıştır.

Saha uygulaması Temmuz 1980'de başlamış, son tesbitler ve uygulamalarla birlikte Aralık 1981'de son bulmuştur.

Toplam 377 kadına anket uygulanmış olmasına rağmen deney ve kontrol grubu dışında kalanlar, bu çalışmada değerlendirmeye alınmamıştır. Değerlendirmeye alınan popülasyon 256 kişidir. Bunların % 63,7'si deney grubunu, geri kalan % 36,3'ü de kontrol grubunu oluşturmaktadır. Deney ve kontrol grubunda, belirlenen yaş aralıklarında bulunan bütün kadınlara ulaşılmıştır.

4. Örnek büyüklüğünün Yeterliliği

Salt deney ve kontrol grupları ele alındığında, çalışmada adölesan dönemi için 163, kontrol dönemi için 93 kişi olmak üzere toplam 256 kişiden bilgi toplanmıştır. Aile sağlığı açısından bu sayının yeterli olup olmadığı konusu da burada tartışılmalıdır. Aile sağlığı ile ilgili çalışmalar açısından bu sayının; medikal çalışmalarda gözlenen sayılar ve sosyal çalışmalarda gözlenen sayılar ile ayrı ayrı kıyaslanmasında yarar vardır. Medikal çalışmalar düşünüldüğünde, 256 birey üzerinden elde edilen gözlemler ortalama olarak bu çalışmalarda elde edilen gözlemlere göre yeterli ve hatta yüksek bir sayıdır. Ancak, sosyal içerikli çalışmalar açısından, bu örnek büyüklüğünü değerlendirdiğimizde ortalama olarak bu çalışmalarda ele alınan gözlemlere göre bizim sayımızın düşük olduğunu görmekteyiz. Bununla beraber, bu sayıda gözleme dayanan çalışmaların anlamlı bilgi verebildiklerini de literatürden biliyoruz. Ancak, biz literatürdeki bu örneklerin varlığı ile yetinmemekte, bulgularımızı sunmakta su iki temel gerçeğe dayanmaktayız:

Bunlardan birincisi, örnek küçüklüğünün, istatistiki analizler üzerine etkisidir. Bu etki gerçekte var olan farklılığın kanıtlanmaması biçiminde olmaktadır. Bir başka deyişle; adölesan olan ve olmayan gruplar arasında belirli bir konuda görülen fark, küçük bir örnekle yapılan çalışmada ve büyük bir örnekle yapılan başka bir çalışmada aynı olsa bile, büyük örneğe dayanan çalışmada istatistiki bakımdan anlamlı olan bu fark, küçük örneğe dayanan çalışmada (fark aynı olsa bile) sırf örnek sayısı az olduğu için anlam-

lı çıkmayabilir. Şu halde, az sayıda gözleme dayanan çalışmalarda anlamlı farklılıklar bulunan olgular, çok sayıda gözleme dayanan çalışmalarda da anlamlı bulunacaktır.

Bu sayıdaki gözlemlere dayanarak bilgi üretirken dayandığımız ikinci (ve belkide birinciye göre daha temel) nokta gözlem sayısının yürütülmekte olan proje bölgesinde tam sayım karakterine haiz olmasıdır. Proje uygulama alanında "örneğe girme" kriterlerine uyan bütün bireyler, kapsanmaya çalışılmıştır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, bizim veri toplama çalışmalarımızı bitirdiğimiz tarihte, örneğimize girme özelliklerine sahip olup da çalışma dışında bırakılan birey yoktur. (olanlar, defalarca yapılan ziyaretlerde kendileri ile görüşme olanağı bulamadığımız çok az sayıda kişidir ki, çalışma açısından hayati bir kayıp değildir.)

Sonuç olarak, burada sunduğumuz bilgiler mevcut maksimum sayıda gözlemle, dayanan ve metodolojik ve istatistiki olarak bilimsel konservatif bir yaklaşımda incelediğimiz bulgulara dayanmaktadır. Emin olmadığımız durumlarda iddia etmekten dikkatle kaçındığımız konuların bizden sonra daha çok sayıda gözlemlerle çalışın araştırmacılar tarafından ele alınacağını ümit ediyoruz.

5. Ön deneme

Hazırlanan soru kağıdının; soruların sıralanması, anlaşılabilirliği, aralarda verilen komutların doğru yerlerde olup olmadığı gibi konularda geçerliliğinin test edilmesi amacı ile Mayıs 1980'de öndeneme çalışması yapılmıştır. Bu çalışma gereğince Ankara'nın çeşitli gecekondu semtlerinde (Ufuktepe, Altındağ, Ayvalı, Abidinpaşa) 30 kadın ile görüşülmüştür. Bu görüşmeler araştırmacının yönetiminde Sosyal Hizmetler Akademisi 3. sınıf öğrencileri tarafından gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler, anket uygulamaya başlamadan önce araştırmacı tarafından bir günlük eğitime tabi tutulmuşlardır. Daha sonraki süreçte, uygulanan 30 soru kağıdı değerlendirilerek, bazı değişiklikler ve düzeltmeler yapılmış, yeni soru kağıdı oluşturulmuştur. Yapılan değişiklikler, şu başlıklar altında toplanabilir:

- a. Anlaşılamayan soruların tekrar gözden geçirilerek anlaşılır hale getirilmesi
- b. Sorulara, önceden düşünülmemiş bazı seçeneklerin eklenmesi
- c. Gereksiz olduğu anlaşılan bazı soruların kaldırılıp, yerlerine yenilerinin konulması
- d. Unutulmuş yerlere komutların konması, yanlış yerlere konmuş komutların doğru yerlere alınması

Yapılan bu değişimler sonucunda daha nitelikli bir soru kağıdının ortaya çıktığı söylenebilir.

6. Soru kağıtlarının kontrolü (edit) ve kodlama

Soru kağıtlarının kontrolü (editing), araştırmanın saha uygulaması sırasında gerçekleşmiştir. Araştırmacı her ay Kandıra'ya gidişlerinde ebelerin uygulamış olduğu anketleri tek tek kontrol etmiş, yanlışlık ve eksiklikler varsa ebelerle konuşmuş, aynı kadının tekrar bulunarak eksikliklerin tamamlanması ve yanlışların düzeltilmesini istemiştir. Ebelerle köylere çıktığı sıralarda ise, uygulanan anketleri köyden ayrılmadan kontrol ederek, gerekli ise düzeltmelerin hemen yapılmasını sağlamıştır. Anketler, Kandıra'da aylık gidişlerde kontrolü (editing) yapıldıktan sonra Ankara'ya getirilmiştir.

Anketlerin kodlanması için tüm saha uygulamasının bitmesi beklenmiştir. Bu aşamadan sonra anketlerdeki açık uçlu sorular tek tek gözden geçirilerek seçenekler sınırlandırılmış, sonra da tüm soruları kapsayacak biçimde bir Kodlama Yönergesi hazırlanmıştır. İl ve ilçelerin kodlanmasında nüfus sayımlarından mesleklerin kodlanmasında ise Uluslararası çalışma örgütüncü geliştirilmiş olan Meslek Klasifikasyonu (ILO, Meslekler Kod Listesi)'ndan yararlanılmıştır.

7. Bilgi işlem

Bilgilerin alınmasında SPSS (Statistical Package for Social Sciences) sisteminden yararlanılmıştır. Bunun için de öncelikle

tüm veriler araştırmacı tarafından sisteme uygun biçimde hazırlanmış, sonraki aşamada verilerin temizlenmesi sağlanmıştır. Daha sonra tüm tablo ve hesaplamalar yine aynı sistem aracılığı ile alınmıştır. SPSS sistemi Ankara'da her yerde bulunmadığından Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ndeki bilgisayar imkanlarından yararlanılmıştır.

8. Ölçekleme tekniği

Metodolojik olarak çözüm getirmek durumunda olduğumuz bir konu interval ya da ordinal seviyede ölçüm yapamayıp kategori düzeyinde ölçüm yapabildiğimiz değişkenlerle ilgilidir⁽¹⁾. Şüphesiz, bu değişkenlerle ilgili analizler, klasik olarak yapılagelmekte olan gruplar arası fark ölçülmesine yönelik tekniklerle yapılabilir. Ancak, bu yapıda olan tüm değişkenler için tek tek bu işlemleri yapmak, zaman almasından öte anlamlı sonuç ve yorum-

(1) Bunlara örnek olarak kadının statüsünü belirlemek için kullandığımız değişkenlerden "eve eşya almaya kim karar verir?" ya da "yalnız başına alış-verişe gitmesine kocası izin verir mi?" gibi değişkenleri gösterebiliriz. Birinci örnekte "kendisi yalnız başına karar verir", "kocası yalnız başına karar verir", "her ikisi birlikte karar verirler", "büyüklere danışarak karar verirler" gibi alternatiflerden hangisi daha yüksek statüyü belirlemektedir? Tek başına karar verme, kocası ile birlikte karar vermeye göre daha yüksek bir statü müdür? Aynı şekilde büyüklere danışmak rasyonel bir yaklaşım olmayıp düşük bir statüyü mü göstermektedir? Bu sorulara cevap getirme durumundayız. Aksi halde, karar verme davranışında kadının payının, kadının statüsünün belirlenmesinde kullanılmaması gerekir ki, bu da kabul edilebilir bir durum değildir.

lara ulaşmak için engel teşkil edecektir. Bunların getireceği karmaşıklık, ulaşmaya çalıştığımız berraklığı ters yönde etkileyecektir. Ayrıca, bu değişkenler ("Ev ziyaretlerine gitmeye kim karar verir") "Giyim alma konusunda kim karar verir", "Eve yiyecek satın almaya kim karar verir" gibi) içerik bakımından birbirlerine benzediklerinden, bunları bir özel değişken içinde toplamak, daha anlamlı olacaktır. Metodolojik literatürde, benzer değişkenlerin bir ölçek (skala) üzerinde toplanması ile ilgili yöntemler vardır. Bunlardan, bizim için en geçerli olanı "Quttman Scale" adı verilen yöntemdir. Bu yöntemde değişkenlerin; sonunda değerlendirilmek istenen değişken ile (örneğin kadının statüsü ile) aynı boyutta uzanmaları (undimensionality) ve değerlerin toplanabilir olması (additivity) gereklidir. Bizim değişkenlerimiz, teorik olarak bu şartlara uymaktadır. Dolayısı ile bu değişkenlerimizi Quttman ölçeklemesi ile bir araya getirdik. Ancak, sonuçlar beklediğimiz gibi çıkmadı. Ölçeklenebilme (scalability) katsayıları düşük çıktı ($\leq .5$). (Quttman'a göre ölçekleştirme çalışmaları bölüm sonunda anlatılmaktadır.) Bize göre bunun temel nedeni, önceki sayfadaki dipnotta değindiğimiz, cevap sıklarının hangi sırada ordinal düzeyde sıralanmasının daha anlamlı olacağı konusundaki belirsizliktir. Soruna çözümlü, bizim geliştirdiğimiz bir ölçekleme tekniğinde buluyoruz. Bu teknikte, değişkenlerin boyutunu "varlık, yokluk" düzeyine indiriyoruz. Böylece değişken içi varyasyonlardan kaybımız olmakla birlikte içerik olarak (tanım olarak) kendimizi emniyete almış oluyoruz. Örneğin kadının statüsü nü belirlemek için karar verme ile ilgili cevap sıklarında kadının

karara katıldığı tüm seçenekleri bir grup altında, diğer şıkları da başka bir grup altında topluyoruz. Böylece kadının karara katıldığı çeşitli cevap şıklarının gerçekçi biçimde sıralanması sorunundan kurtulmuş oluyoruz.

İkinci sorunumuz; bu değişkenlerin, sonuç değişkeni tesbitinde ne ağırlıkta ele alınacağıdır. Örneğin erkeklerle birlikte oturabilme değişkeni ile çocukların evlenmesinde karar verme değişkeninin katkıları aynı mıdır? "Erkeklerle oturabilirim ama, çocukların evlenmesine kocam karar verir" diyen bir kadınla, "çocukların evlenmesine karar verebilirim ama, erkeklerle oturmama kocam izin vermez" diyen kadın, statü bakımından aynı mıdır? Şüphesiz bu konuda (karar verme konusunda) karar verecek objektif kıstaslarımız yoktur. Ancak farklılaşmayı, değişkenlerin kendi içinde gösterdikleri farklılaşmaya göre değerlendirebiliriz. Bir başka deyişle seviyeyi ölçemeyiz ama, farklılaşmayı ölçebiliriz. Bizim yaptığımız analizlerde de zaten önemli olan, farklılaşmanın tesbit edilebilmesidir. Bu farklılaşmanın tesbitinde popülasyonun, bu değişkenler üzerinde dağılımı (farklılaşması) esas alınmaktadır. Değişkenlerimizi kategori ölçeğine indirgediğimizden (aranan şartın varlık, yokluk durumu), bu dağılım, esas itibariyle belirli bir şartın popülasyonunun ne kadarında var olduğu demektir. Örneğin kadınların % 99'u erkeklerle oturabiliyorsa, erkeklerle oturabilmenin kadının statüsündeki farklılaşmaya etkisi çok azdır. Bunun yanında çocukların evlenmeleri konusunda kadınların % 40'ı karara katılabiliyorsa bu, farklılaşmaya daha çok katkıda bulunan bir durumdur. Söz konusu dağılımı farklılaşmanın belirlenmesinde kullanılabilir. Burada

dikkati çekmek istediğimiz başka bir konu da § 99 ve § 1 dağılımı ile § 1 ve § 99 dağılımının farklılaşmaya etkisinin aynı olacaktır. Kavram karışıklığına meydan vermemek için matematiksel ifade ile de konuyu belirlemekte yarar vardır. Bu yeni ölçekleme işlemi, şöyle ifade edilebilir:

$$\sum_{d=1}^n (.50 - 1.50 - \frac{X_1}{X_1 + X_2} |) X^k_{dn}.$$

Burada,

n = Sonuç değişkeninin oluşumunda dikkate alınan değişken sayısı

d = değişken numarası

X_1 = d değişkeni içinde istenilen özelliğe sahip birey sayısı

X_2 = d değişkeni içinde istenilen özelliğe sahip olmayan birey sayısı

k = Bireyin d değişkeni için aldığı kod değeri (k_i , bizim örneğimizde 0 ya da 1'dir)

Değişkenlerimizi bu şekilde toparlamanın analizlerimizde olumlu etkisini gördük. Korelasyon matrixlerinde bu değişkenlerin katsayılarının yükseldiği dikkatimizi çekti. Bu, aslında beklenen bir durumdur. Çünkü bu değerleri yaratmadan, sadece orijinal kodların kullanılması (0 veya 1'lerin toplanması) tamamen keyfi (arbitrary) bir durumdur. 0 şıklar neden 1 ya da neden sıfır değeri almaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz bu ölçeklemeyi

yapmak, keyfiyeti bırakıp, iç dağılımı dikkate almak, yani belirli bir temele oturtmak demektir. Bir başka deyişle, bu ölçeklemeyi yapmak ile herhangi bir kayıp yoktur. ama kazanç vardır. Zaten, daha yüksek çıkan korelasyonlar, bunun bir kanıtıdır.

c. Analiz Yöntemleri

Bulgularımız için genel olarak benimsediğimiz yaklaşım, konumuz ile ilgili her bölüm için önce o bölümün kapsadığı konu ile ilgili değişkenlerin ve bu değişkenler arasındaki ilişkilerin genel bir değerlendirmesini yapmak ve konu ile ilgili hakim ilişkileri belirlemek; ikinci olarak hakim ilişkilerde adölesan ve kontrol grubunda farklılaşmaların (hipotezlerimizin) istatistiki öneme sahip olup olmadıklarını kanıtlamak; üçüncü olarak ise bu değişkenler arasında lojik olarak kurduğumuz hiyerarşik etkileşimlerin ampirik denemelerini yapmak şeklindedir. Bu yaklaşımda, istatistiki metodlar olarak genel tanımlamalar için, faktör analizleri, adölesan ve yetişkin grupta gözlenen farklılıkların istatistiki önemlilik testleri için, varyans analizleri ve etkileşimlerin belirlenmesi için, "Path" (etki yolları) katsayısı kullanılmıştır.

1. Faktör analizi

Evren içindeki her değişken bazıları ile az, bazıları ile de çok ilişkili olacağından çoklu değişken analizi ile sisteme bütün olarak bakmak gerekir. Değişkenleri tek tek ele alıp aralarındaki

ilişkiye bakmaktansa Faktör Analizi denen işlemlerle birbiri ile ilişkili olan değişkenleri saptamak mümkündür. (1) Bu işlemde tüm değişkenler bir arada ele alınır ve değişken sayısı kadar boyutu olan bir uzayda hangi değişkenlerin birbirine yakın boyutlarda uzandığı görülür. Böylece, değişken sayısı ile belirlenmiş bir evrende birbirleri ile sıkı ilişkili değişkenler belirlenmiş olur (Armor, D.J. ve Couch, A.S., 1972; Toros, 1982).

(1) Faktörlerin kuruluşu, işleyişi ve yorumlamasıyla ilgili bilgiler için Armor ve Couch (1972)'dan yararlanılabilir. Ancak burada, aşağıdaki konuları hatırlatmakta yarar görüyoruz: Faktör analizi, metodolojik bir teknik olarak değişkenler arasındaki çarpım ortalamayı ilişkisi (product moment correlation) ne dayanmaktadır. Yüksek korelasyon gösteren değişkenler bir arada ele alınmaktadır. Genellikle iki kademede yapılmaktadır. İlk olarak rotasyon öncesi faktörler ve faktör yükleri belirlenir. Faktör yükü korelasyona benzer. Belirli bir değişken ile o faktör arasındaki ilişkiyi belirtir. Tek faktör araştırmacıya yeterli açıklık getirmezse, sonraki faktörlerin öncekilerin etkilerinden arındırılması için rotasyon yapılarak yeni faktörler belirlenir. Bir faktöre hangi değişkenlerin dahil edilmesi gerektiği konusunda genellikle şu kriterlere uyulmaktadır: Kökleri 1.0'e yakın veya daha düşük olan faktörler, yorumlanmamalıdır. Faktör yüklerinin sıralanmasında "Son büyük farklılık" (cutting point) altında kalan değişkenler faktör içinde mütalaa edilmemelidir. "Son büyük farklılık" değişik faktörlerde değişik düzeylerde olacağından aynı faktör yükünün bir faktör için yeterli, başka bir faktör için yetersiz sayılması doğaldır.

Yukarıdaki metinde ve dipnotta anlattığımız bu teorik yaklaşım gereğince, bulguların sunulacağı değişkenler ayrı ayrı saptanarak, beş grup halinde faktör analize tabi tutulmuştur. Böylelikle hem hangi değişkenlerin bir arada alınacağı saptanmış, hem de hipotezlerde var olan değişkenlerin birbirine yakın boyutlarda uzanıp uzanmadığı görülmüştür.

Faktör seçiminde kök (Eigen) değerlerin ≥ 1.0 olması, seçilen faktörlerin toplamının, toplam varyansın $1/3$ den fazlasını açıklaması esas alınmıştır. Ayrıca faktörler arası "communality"nin düşük ve faktör içi "communality"nin yüksek olmasına dikkat edilmiştir. Bu ilişkilerin silinmesinde (modelden çıkartılmasında) standartlaştırılmış regresyon katsayılarının açıklama gücü (R^2) esas alınmıştır. Toplam varyansın açıklanan kesiminin $\leq .30$ olduğu hallerde ya da açıklama gücü, ilişkilerin çoğunda benzerken bazılarında büyük farkla azaldığı durumlarda, açıklanan varyansın seviyesine bakılmaksızın, o ilişki model dışı bırakılmıştır.

2. Varyans analizi

Bilindiği gibi, karşılaştırılmak istenen grupların sayısı ikiden çok olduğu zaman kullanılan analiz tekniklerinden biri de varyans analizi olmaktadır. Özellikle sosyal içerikli çalışmalarda, sınıflama düzeyinde ölçülen değişkenlerin yaygınlığı, varyans analizin sık başvurulan bir çözümlene tekniği haline getirmiştir (Öngel, 1980).

Çalışmamızda, hangi değişkenlerin bir arada bulunduğu faktör analizi ile tesbit edildikten sonra, bu değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyini ortaya koymak amacıyla, varyans analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Böylece bulguların hipotezlerimizi destekleyip desteklemediği yönünde kararlara varılmıştır. Bu amaçla çapraz tablolar, yüzdeler, ortalamalar ve ki kare analizleri de kullanılmıştır.

3. "Path" (etki yolları) analizi

Sosyal bilimlerde bir sonuç, çoğunlukla tek bir nedenden kaynaklanmaz. Çeşitli değişkenler birbirini etkileyerek, sonuçta etkili olurlar. Yani bir bağımlı değişkeni açıklayan, çeşitli bağımsız değişkenler olabilir. Bir bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki direkt etkisi yanında, indirekt etkilerini de ölçmek ve bunlara sayısal değerler vermek, Path Analizi ile mümkün olabilmektedir (Kendall and Omurichertaigh, 1977). Bu analizlerde bağımlı değişkenler, ara değişkenler ve bağımsız değişkenler önce lojik olarak sıraya konmakta, sonra bunların herbiri arasında et-

ki (regresyon) katsayıları, standart ölçümler üzerinden hesaplanmakta ve önemli olmayan ilişkiler silinmekte ve böylece önemli etkileşimlerin hakim olduğu bir model ilişki belirlenebilmektedir.

Bu çalışmada adölesan evliliği, doğurganlık, kontraseptif kullanma ve çocuklardan beklentiler gibi konular, bağımlı değişkenler olarak ele alınarak; evlenme yaşı, kadının ve annesinin statüsü, eğitim, gelir vs. gibi bağımsız değişkenlerin bunlar üzerindeki direkt ve indirek etkileri Path analizi uyarınca geliştirilen modellerle açıklanmaya çalışılmıştır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

BULGULAR VE TARTIŞMA

IV. ARAŞTIRMA GRUBUNA GENEL BİR BAKIŞ: ÇALIŞMA EVRENİNDEKİ DEĞİŞKENLER ARASINDA HAKİM İLİŞKİLERİN BELİRLENMESİ

Araştırma yaptığımız grup hakkında genel bir tanım verebilmek amacıyla, öncelikle grubu tanımlama niteliğine sahip olan 54 değişken seçilerek faktör analizine tabi tutulmuştur (1). Değişkenler beş ana boyut içinde uzanmaktadır. Yani, araştırma yaptığımız grup, birbiri ile ilişkisi olan beş faktörle açıklanabilir. Ancak konuyu deney ve kontrol grubu açısından ve genel olarak ele aldığımızda bazı durumlarda benzerliklerle, bazen de farklılıklarla karşılaşmaktayız.

Araştırma grubuna genel olarak baktığımızda (TABLO-IV.1) en önemli faktörlerin gebelik ve doğum, çocuk sayısı ve çocuk bakımı, deneğin yaşı, eğitimi, menstrasyon hakkındaki bilgisi, çalışma durumu ve çocuklarından beklentileri başlıkları altında toplanmasını gözlemekteyiz.

(1) Bu değişkenlerin listesi EK-I.A1 de verilmiştir.

Deney ve kontrol grubunu birarada ele aldığımızda ilk gebelik aralığı, doğum yapma yaşı, çocuğun doğum ve bakım süreci ile ilgili değişkenlerin bir arada uzandığını ve birlikte değiştiklerini gözlemekteyiz. Birinci faktöre göre doğumun normal olup olmadığı, emzirme açısından güçlük çekilip çekilmediği ve çocuk bakımından karşılaşılan sorunlar ilk doğum yapılan yaş ile ve ilk gebelik aralığı ile birlikte değişmektedir. İkinci ve dördüncü faktör, "yaş"ın araştırma yaptığımız grup için önemli bir değişken olduğunu göstermektedir. Gerek çocuk sayısı; gerekse çocuğun doğum ve bakım sürecinde karşılaşılan düşük, ölü doğum, bebek ölümleri gibi sorunların yaşa bağlı olarak meydana geldiği anlaşılmaktadır. Çalışma durumu'na baktığımızda evlenmeden önce ve sonra deneyin çalışma hayatına katılıp katılmaması, aynı boyut içinde uzanan değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kız ve erkek çocukların evlenme yaşları ile ilgili beklentiler aynı faktör içinde bulunmakta, bu konuda kadının düşüncesi, okula gidip gitmemiş olmasına göre şekil almaktadır.

Deney ve kontrol grubuna ayrı ayrı baktığımızda "gebelik sonuçları" olarak isimlendirdiğimiz gebelik, doğum ve çocuk bakımı süreçlerinin bir arada bulunduğunu ilk doğum yaşı ve birinci gebelik aralığının da bu değişkenlerle aynı boyut içinde yer aldığını gözlemekteyiz. Yani deneyin ilk doğumunu adolesan veya yetişkin yaşta yapmış olması gebelik, doğum ve çocuk bakımı süreçlerini etkilemektedir. Bu konunun özellikle deney grubu için daha önemli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü bu grupta "yaş ve çocuk sayısı" diye isimlendirebileceğimiz değişkenler grubunun

TABLO - IV.1 ÇALIŞMA GRUPLARINDA HAKİM İLİŞKİLERİ TANIMLAYAN
FAKTÖRLER

Faktör	Açıklama yüzdesi	Birikimli açıklama yüzdesi	Kök (Eigen) Değeri ⁽¹⁾
<u>ÇALIŞMA GRUBU</u> ⁽²⁾			
1. Gebelik sonuçları	12.2	12.2	6.6
2. Yaş ve çocuk bakımı	6.9	19.1	3.7
3. Çalışma durumu	5.5	24.1	3.0
4. Yaş ve çocuk sayısı	4.4	29.0	2.4
5. Eğitim ve çocuklarla ilgili evlilik beklentileri	4.0	33.0	2.2
<u>DENEY GRUBU</u>			
1. Gebelik ve sonuçları	11.7	11.7	6.8
2. Yaş ve çocuk sayısı	6.1	17.8	3.2
3. Eğitim ve menstrasyon bilgisi	5.2	22.9	2.7
4. Doğum süresi	4.5	27.4	2.3
5. Çalışma durumu	4.2	31.7	2.2
<u>KONTROL GRUBU</u>			
1. Gebelik sonuçları	14.5	14.5	7.2
2. Çalışma durumu	7.2	21.7	3.8
3. Yaş ve çocuk sayısı	6.0	27.7	3.2
4. Menstrasyon hakkında bilgi	5.0	32.7	2.6
5. Çocukların eğitimi hakkında beklentiler	4.3	37.0	2.3

(1) Eigen değer

(2) Deney ve kontrol grupları birarada "Çalışma Grubu" adı altında verilmiştir

ikinci faktörü oluşturduğu gözlenmektedir. Bu faktöre göre deneğin çocuk sayısını belirleyen değişkenler; yaşı, evlenme yaşı, kaç yıllık evli olduğu, korunup korunmadığı olmaktadır. Bunu aile içi kararlara katılma durumu da eklenmektedir. Aynı konuyu kontrol grubunda üçüncü faktörde görmekteyiz. Faktör yükleri de önem farkını açıkça göstermektedir.

TABLO IV.2 ÇALIŞMA GRUBUNUN YAŞ VE ÇOCUK SAYISINA İLİŞKİN FAKTÖR YÜKLERİ

Faktör	Faktör yükü (Deney)	Faktör yükü (kontrol)
Evlenme süresi	0.953	0.890
İlk evlenme yaşı	0.458	0.346
Canlı doğan çocuk sayısı	0.652	0.540
Deneğin yaşı	0.890	0.731

TABLO-IV.1 den de anlaşılabilceği gibi yaş; deney grubunda gebelik, doğum süreci ve çocuk bakımı konusunda, kontrol grubuna kıyasla daha önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

Çalışma durumu ile ilgili değişkenlerin sadece kontrol grubunda bir araya gelerek bir faktör oluşturmuş bulunmaları oldukça ilginçtir. Çünkü çalışma konusunun tüm grup için önemli bir olgu olduğu söylenebilir. Aşağıdaki tablo bu konuda açıklık getirebilir.

TABLO-IV. 3 ÇALIŞMA GRUBUNUN BİR İŞTE ÇALIŞMA DURUMU

Kontrol değişkeni	Çalışma Durumu		TOPLAM
	Çalışır	Çalışmaz	
Deney	% 50.3	% 49.7	100.0
Kontrol	72.0	28.0	100.0

Görüldüğü gibi kontrol grubunda çalışanlar, deney grubunda çalışanlardan % 21.7 daha fazladır. Bu nedenle çalışma konusu kontrol grubunda daha önemli olarak ortaya çıkmış, deney grubunda ise ancak beşinci faktörde yer almış olabilir.

Deney ve kontrol grubunda, deneyin menstrasyon hakkındaki bilgisi de önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konunun deney grubunda, deneyin eğitimi ile aynı faktör içinde yer aldığını görmekteyiz. Bunun nedeni, adölesan grubun menarşa ulaşmasının eğitim yılları içinde veya ondan hemen sonra gerçekleşmesi olabilir. Çünkü literatürde de belirtildiği gibi (Hunt, 1976;

Tietze, 1978; Deschamps, 1979) genç nesillerde menarş daha erken ulaşma olgusu, bizim bulgularımızda da doğrulanmıştır. Deney grubunda ortalama menarş yaşı 13.9 olduğu halde, kontrol grubunda 14.3'tür. Her yaşta menarş ulaşanların yüzdesinin deney grubunda kontrol grubundan daha yüksek olduğu ŞEKİL-Grafik-IV.1'le görülmektedir. Kontrol grubunda ise menstrasyon hakkındaki bilgisi, bu bilgiyi kimden aldığı ile aynı faktör içindedir. Aslında menarş ile ilgili bilgiyi her iki grupta da çoğunluk arkadaştan almaktadır. (Deney grubunda %73.0, kontrol grubunda %64.3).

Deney ve kontrol grubunda farklı olarak gözlediğimiz faktörler ise, deney grubunda doğum süreci, kontrol grubunda ise çocukların eğitime yönelik beklentiler olmaktadır.

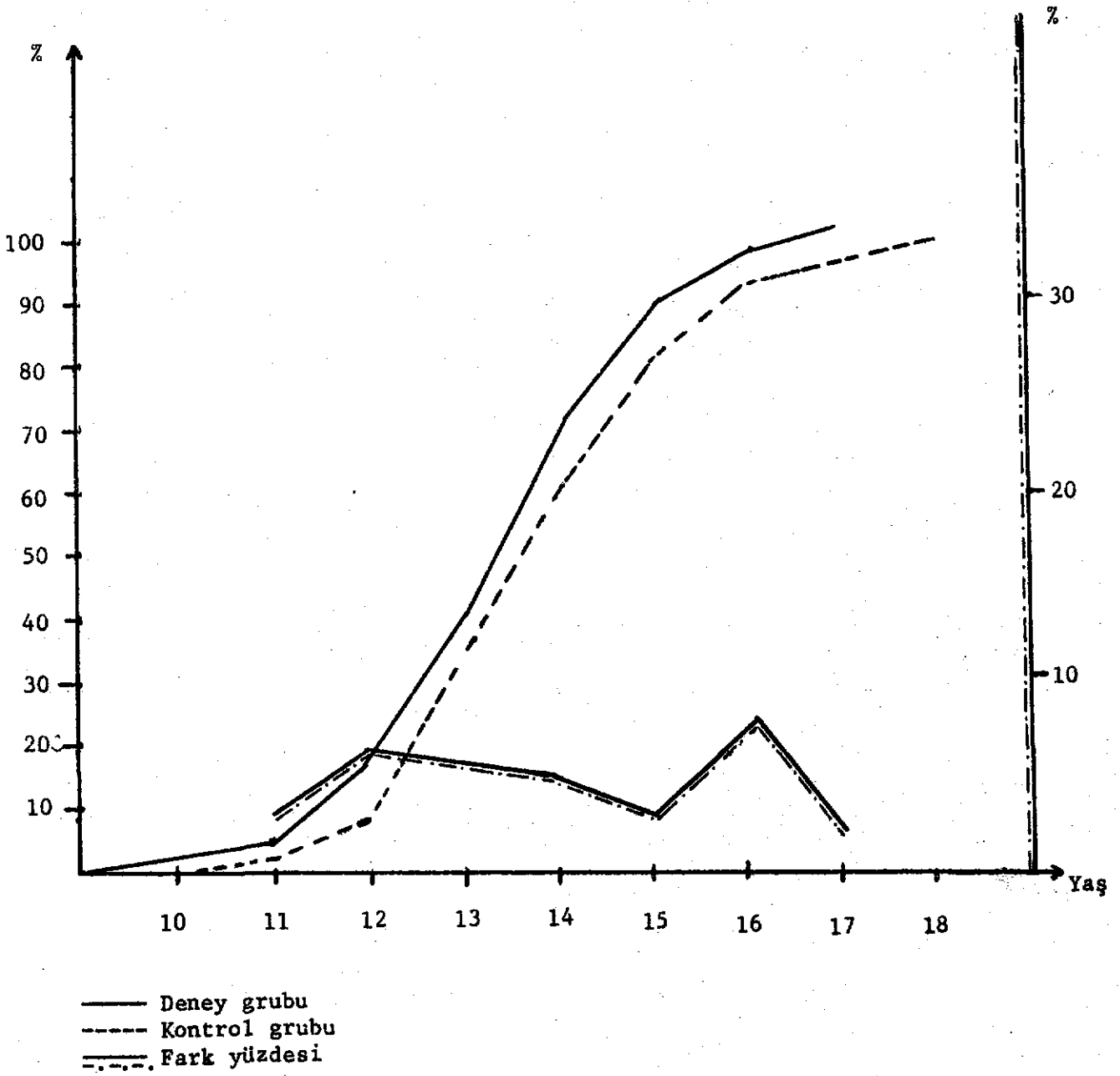
Deney grubunda kadının kaç saat doğum sancısı çektiği, doğumu nerede yaptığı ve kimin yaptırdığıyla birlikte değişmektedir. Sancı çekme süresinin doğumu yaptığı yere ve doğum yaptıran kişiye bağlı olduğu düşünülebilir.

Kontrol grubunda beşinci faktör, çocuklarla ilgili beklentileri yansıtmaktadır. Ancak burada, eğitim ile ilgili beklentiler önem kazanmaktadır. Deneyin eğitim durumunun da aynı faktör içinde bulunması; kızları ve oğullarının ne kadar okumalarını arzu etmesinin bir anlamda kendi eğitimine bağlı olabileceğini düşündürmektedir. Bulgularımızın da bu konuyu desteklediği söylenebilir. Kontrol grubunda annelerde okula gitme ile

oğullarını ne kadar okutmak istedikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P < 0.05$). Buna dayanarak okuma yazma bilen annelerin daha büyük bir oranda çocuklarını okutmak istediklerini söyleyebiliriz. O halde annenin eğitim durumu ile çocuklarından eğitim konusundaki beklentilerinin aynı faktör içinde belirmesi çok anlamlıdır.

Sonuç olarak araştırma yaptığımız gruba genel bir bakışta çeşitli konuların önem kazandığını söyleyebiliriz. Bunlar, gebelik, doğum ve çocuk bakımı süreçleri, çalışma durumu, eğitim ve menstrasyon bilgisi, çocukların eğitimi ile ilgili beklentiler gibi konulardır. Bu konular içinde deney grubunda eğitim, doğum ve çocuk bakımı ile ilgili konuların diğer gruplara kıyasla daha çok önem kazandığını söyleyebiliriz. Deney grubunda kadının eğitimi onun menstrasyon hakkındaki bilgilerini etkilerken, kontrol grubunda çocukları ile ilgili beklentilerinde önemli olmaktadır. Kontrol grubunda ise çalışma durumunun daha önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

ŞEKİL- (GRAFİK)- IV.1 GRUPLARIN MENARŞA ULAŞTIKLARI YAŞLAR

V. ADÖLESAN EVLİLİĞİNİN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ

A. Adölesan Evliliğinin Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri

Açısından Hakim İlişkilerin Belirlenmesi

Adölesan evliliğine yol açan sosyo-ekonomik faktörlerin neler olduğunu belirlemek için önce bu konu ile ilgili bulduğumuz 41 değişken ⁽¹⁾, hakim ilişkileri belirlemek açısından faktör analizleri ile incelenmiştir. Bu faktörlere yorum getirirken yüzde dağılımları, ortalamalar gibi diğer istatistikî bulgulardan da yararlanılmıştır. İkinci olarak önceki bölümde geliştirmiş olduğumuz hipotezler, Varyans analizi ve F testleri ile değerlendirilmiş ve nihayet path katsayıları (etki yolları katsayıları) ile etkileşim modelleri önerilmiştir.

41 değişkenin yer aldığı bu bölümde deney ve kontrol grubu birlikte ele alındığında faktörlerin (hakim ilişkilerin) eğitim, evlenmeden önce çalışma, başlık alma, annenin eğitimi ve yerleşim yeri biçiminde dizildiği görülmektedir.

(1) Bu değişkenlerin listesi Ek-I.B1 de verilmiştir.

TABLO- V. A1 ÇALIŞMA GRUBUNDA ADÖLESAN EVLİLİĞİNİN SOSYO-
EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİ TANIMLAYAN FAKTÖRLER

Faktör	Açıklama Yüzdesi	Birikimli açıklama yüzdesi	Kök değer
1. Eğitim	11.1	11.1	4.6
2. Evlenmeden önce çalışma	10.0	21.1	4.1
3. Başlık alma	7.2	28.3	3.0
4. Annenin Eğitimi	6.5	34.8	2.7
5. Yerleşim Yeri	5.4	40.2	2.3

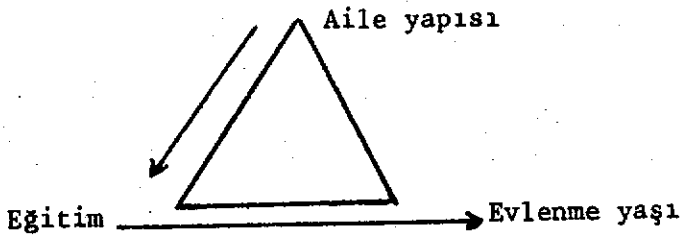
1. Eğitim

Tablo-V.A1, A3 ve A4 evlenmeyi önemli derecede etkileyen en önemli faktörün eğitim olduğunu göstermektedir. Tüm deneklerin ancak %59.4'ü okula gitmiş olduğundan, diploma alıp almadığı, hiç okula gitmediyse, nedenleri gibi konuların, erken evlenmeyi etkileyen faktörler içinde birinci derecede yer alması doğal kabul edilebilir. Faktör yüklerinin yüksek olması, bu kanıyı güçlendirmektedir.

TABLO- V.A2. ÇALIŞMA GRUBUNUN EĞİTİMİNE İLİŞKİN FAKTÖR YÜKLERİ

Birinci Faktör Değişkenleri	Faktör yükü
Okula gidip gitmediği	0.970
En son hangi okulu bitirdiği	0.919
Neden okula gitmediği	0.899
Diploma alıp almadığı	0.882
Okula gitmek ister miydi	0.658

Deneyin kaçınıcı çocuk olduğu ve aile tipinin de eğitimle aynı boyut içinde yer alması ilginçtir. Buradan, içinde yaşanan ailenin geniş ya da küçük aile olması ve kişinin kaçınıcı çocuk olduğu'nun eğitimini (1) etkilediği sonucu çıkarılabilir. Muhtemelen evde bakıma muhtaç çok sayıda kardeşin olması, kızların okula gitmesini önlemektedir. Burada," aile tipinin evlenme yaşında etkili olduğu" ile ilgili hipotezimizin, indirekt bir etkileşimle doğrulandığı söylenebilir. şöyle ki,

aile yapısı eğitim üzerinde etken olmakta, okula gidip gitmemede, evlenme yaşını etkilemektedir.

TABLO- V-A3. DENEY GRUBUNDA ADÖLESAN EVLİLİĞİNİN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİ TANIMLAYAN FAKTÖRLER

Faktör	Açıklama Yüzdesi	Birikimli Açıklama Yüzdesi	Kök Değer
1. Eğitim	11.7	11.7	4.5
2. Başlık alma	8.1	19.8	3.2
3. Evlenmeden önce çalışma	7.7	27.5	3.1
4. Annenin eğitimi	7.6	35.1	3.0
5. Yerleşim yeri	6.3	41.4	2.5

(1) Eğitim, okula gitme veya gitmeme olarak alınmaktadır.

2. Çalışma durumu

Evlenmeden önce çalışma durumu kontrol grubunda, evliliği belirleyici bir faktör olarak, deney grubundan daha önemli görülmektedir. Deneyin evlenmeden önce çalışıp çalışmadığı, çalışanların ne tür bir işte çalıştıkları, kazançları ile ne yaptıkları, parayı en çok ne için harcadıkları gibi değişkenlerin aynı boyut içinde, birbirleriyle ilişkili bulunmaları çok doğaldır. Genellikle kızların evlenmeden önce babalarının tarlasında çalıştıkları gözlenmektedir. Ortalama olarak deneklerin yarısı, evlenmeden önce çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Evlenmeden önce çalışma oranı, kontrol grubunda biraz daha yüksektir (%55.9). Çalışanların hemen hiç biri tarla gelirinden para olarak pay almamakta, babalarının kendilerine verdiği parayı da çeyiz yapmak için harcamaktadırlar. Yani köyde, genç kız eline geçen para ile öncelikle çeyiz yapmayı düşünmektedir. Bir başka deyişle çalışmanın amacı genelde aileye yardım ise, özelde gelecekte yapacağı evliliğe hazırlık olmaktadır. Kontrol grubunda bu durumu daha önemle ve öncelikle gözlemek normal karşılanabilir. Çünkü bu grup diğerlerine kıyasla daha uzun bir evlilik öncesi genç kızlık dönemi geçirmiştir.

TABLO- V. A4 KONTROL GRUBUNDA ADÖLESAN EVLİLİĞİN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİ TANIMLAYAN FAKTÖRLER

Faktör	Açıklama Yüzdesi	Birikimli Açıklama Yüzdesi	Kök değer
1. Eğitim ve Aile tipi	13.9	13.9	5.4
2. Evlenmeden önce çalışma	9.3	23.2	3.7
3. Annenin eğitimi ve statüsü	8.0	31.2	3.1
4. Başlık ve ekonomik durum	6.4	37.6	2.5
5. Yerleşim yeri	5.4	43.0	2.1

"Eğitim" konusu tüm grupta birinci faktörde yer almasına karşın, diğer konularda önceliklerin grupta göre değiştiği gözlenmektedir. Deney grubunda başlık alma, diğer gruptan farklı olarak, çalışma durumundan daha önemli görünmektedir. Buradan başlık alma olgusunun bu grupta daha çok görüldüğü kanısına varılabilir. Bulgularımız, bu kanıyı desteklemektedir. Araştırma alanımıza giren tüm deneklerde başlık alma oranı pek yüksek grmemektedir (%35.9). Bölgenin, ülkenin batı kesiminde olması bu duruma neden olabilir. Fakat başlık alanlar içinde deney grubunun daha yüksek bir oran oluşturduğu gerçektir (%73.9).

3. Başlık

Başlık verme boyutunda kocanın başlık verip vermemesi, vermediyse nedeni, verdiyse miktarı birlikte değişen değişkenler olarak görülmektedir. Kontrol grubunda bu özelliklere kocanın ailesinin geçim durumu da eklenmektedir. Aslında bu bulgu, köyler ile ilgili genel yargıya ters düşmektedir. Genel kanı, ailenin sosyo-ekonomik durumu ne olursa olsun, başlık parası biriktirmek zorunda olduğu yolundadır. Araştırma yapılan yre Batı'da olduğu için modernleşmiş olabileceklerini düşünmek, kanımızca yanlış olur. Çünkü başlık ile kocanın ekonomik durumu arasındaki ilişki sadece kontrol grubunda gözlenmektedir. O zaman 20 yaşını geçen bir kız alma durumunda olan ailelerde ekonomik durumun önem kazandığını, oğlan tarafının ekonomik durumu iyi ise başlık verdiğini söyleyebiliriz. Yani 20 yaşını geçen kızın değerini bir miktar yitirdiği akla gelmektedir.

4. Annenin Eğitimi ve Statüsü

Kontrol grubunda annenin eğitimi ve statüsünün başlık alma'dandaha önde geldiği görülmektedir. Köy toplumunda genç kız, çevreye açık olmadığından, anneyi, komşu ve akrabalarını kendine örnek almakta, onlar gibi olacağını kabullenmektedir. Bu nedenle annenin eğitimi, ev içindeki statüsü, kızın gelecekteki evliliğinde etkin olmaktadır. Ayrıca, eğitimi ve statüsü yüksek olan bir annenin, kızının evlilik beklentilerini etkileyeceği de bir gerçektir. Örneğin "çocukların evlenme kararını kim verecek?" sorusuna verilen cevaplar içinde "Kendileri" yanıtını verenler daha çok okuma yazma bilen anneler olmuştur (%27.4). Okula gitmeyen annelerde bu cevabı verme oranı %18.9dur. Bu orana sadece kontrol grubu açısından bakarsak, annenin eğitiminin kontrol grubunda daha önde gelmesi bir dereceye kadar açıklanmaktadır. Çünkü biraz önce belirttiğimiz gibi ortalama %27.4 olan oran sadece kontrol grubu dikkate alındığında %33.9'a yükselmektedir. Yani annenin eğitim durumu, kontrol grubunda daha büyük bir oranda kızların evlenme kararını kendisinin verebileceği görüşünde etkin olmaktadır.

5. Köyde oturma süreleri

Beşinci faktöre göre deneklerin şimdi buldukları köyde oturma süreleri ile, daha önce buldukları yerin köy, kasaba veya şehir olması birbiriyle ilişkili görünmektedir. Aslında bu faktörün, daha önceki dört faktör üzerinde önemli bir etkisi vardır. Eğitim, çalışma, başlık alma gibi durumlar, genellikle yaşanılan yerin özelliklerini yansıtmaktadır.

Özet olarak eğitim, aile tipi, evlenmeden önce çalışma, başlık alma durumu, annenin eğitimi ve yerleşim yeri gibi faktörlerin evlenme yaşını belirlediği söylenebilir. Eğitimin önemli bir faktör olarak her grupta birinci derecede yer almasına karşın, diğer faktörlerin önemlilik derecesi gruplara göre değişmektedir. Yerleşim yerinin ise her grupta sonuncu faktörde bulunması, diğer tüm değişkenleri içine almasından kaynaklanabilir.

B. Adölesan Evliliğinin Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri Arasında Farklılaşmanın İstatistikî Anlamlılığının Denenmesi

Bu bölümde adölesan evliliğine etki eden faktörler; aralarındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin anlamlılık düzeyi açısından ele alınacaktır. Faktör analizi sonuçlarına göre bunlar, aile tipi, eğitim, deneğin annesinin eğitimi ve statüsü, ailenin ekonomik durumu başlıkları altında toplanabilir. Araştırmamızın kapsamına giren kadınlarda ortalama evlenme yaşı 18.9 dur. Deney ve kontrol gruplarını ayrı ayrı ele aldığımızda ise ortalama ilk evlenme yaşı deney grubunda 17.2, kontrol grubunda ise 21.8 olmaktadır. Bu rakamlar genel olarak bakıldığında Türkiye ortalamasından yüksektir. Ülkemizde, bilindiği gibi kır kesiminde evlenme yaşı ortalaması Türkiye Doğurganlık Araştırması'na göre (HÜ, 1980) 17.2 dir. Aynı kaynak, Batı bölgelerimizde bu ortalamanın 18.0 olduğunu göstermektedir. Bizim genel ortalamamızın yüksekliği kanımızca çalışmamızın niteliğinin zorunlu

kıldığı örnek seçim tekniğimizden kaynaklanmaktadır. Ortalamayı yükselten, kontrol grubumuz olmaktadır. Deney grubunda bu yaşın 17.2 olması, yani Türkiye Batı ortalamasından bir hayli düşük olması da bu gerçeği kanıtlamaktadır.

1. Eğitim

Bulgularımıza göre eğitim ile ilk evlenme yaşı arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Bu durum, kanımızca kadınlar arasında belirgin bir eğitim farklılaşmasının olmamasından kaynaklanmaktadır. TABLO-V.B1 de görüldüğü gibi okula gitme oranı tüm grup açısından %59.4 dür ve bu konuda deney ve kontrol grubu arasında hemen hiç fark görülmemektedir.

TABLO - V. B1 ÇALIŞMA GRUBUNUN EĞİTİM DURUMU

Kontrol değişkeni	Okullaşma Durumu		TOPLAM
	okula giden	okula gitmeyen	
Deney	% 58.9	% 41.1	100.0
Kontrol	60.2	39.8	100.0
TOPLAM	59.4	40.6	100.0

Ayrıca, ülkemizin Batı bölgesindeki köylerde 15-24 yaş aralığındaki genç neslin ortalama %40'ının hiç okula gitmemiş olması düşündürücüdür. Deney ve kontrol grubu arasında sözü edilmeyecek kadar küçük bir farkın bulunmasında (%41.1 ve %39.8) beş yıllık süre içinde okullaşma oranında önemli bir artış kaydedilmediğini göstermektedir. Annelerde ise okula gitme oranının

daha da düşük olduğu gözlenmektedir (%15,7)

2. Annenin statüsü

Kadının aile içindeki statüsünü belirleyen önemli unsurlardan birinin, eğitimi olduğu söylenebilir. Konuyu bu yönden ele aldığımızda, deneklerin annelerinin statülerinin düşük olduğunu tahmin etmek zor değildir. Çünkü deney grubundakilerin annelerinin okula gitme oranı %14.1, kontrol grubundakilerin ise %17.2'dir. Ancak statü belirleyicisi olarak sadece eğitimi almak, kanımızca yanlış olur. Kadının ev içindeki davranışları, örneğin aileyi ilgilendiren kararlara katılma durumu da onun aile içindeki statüsü hakkında fikir verebilir. Bu nedenle biz, eğitimde göremediğimiz farklılaşma nedeniyle, deneyin annesinin statü belirleyicisi olarak evdeki kararlara katılma durumunu aldık. Buna göre annelerin %45.3'ünün statüsünün düşük, diğerlerinin ise yüksek olduğu ortaya çıktı. Kanımızca, statünün çok düşük çıkmamasının nedeni, kadının yaşı dolayısıyla sahip olduğu saygınlıktan da kaynaklanmaktadır. Literatürde; yıllar geçtikçe kadının statüsünün yükseldiği, daha bağımsız hale geldiği (Kıray, 1979) ile ilgili bilgiler de bu düşüncemizi güçlendirmektedir. Varyans analizi sonuçları annenin statüsünün tek başına, kızının evlenme yaşında etkili olduğunu göstermektedir ($P < 0.05$). Ancak deney ve kontrol grubu arasında bu konudaki farklılığı yaratan bir etken değildir. Yani annenin statüsü, genel popülasyon ile biraraya geldiğinde kızın evlenme yaşındaki farklılığı yeterince açıklayamamaktadır ($P > 0.05$). Bu nedenle, bu konudaki hipotezimizin kısmen doğrulandığını, ancak farklılığın yeterince açık-

lanamadığını söyleyebiliriz. Bunun nedeni, annenin evdeki statüsüne çeşitli yönlerden etki eden bir çok faktörün bulunması, dolayısıyla sadece evdeki kararlara katılma davranışının statüsü açıklamakta yetersiz kalması olabilir.

3. Aile Tipi

Bulgularımız, araştırma yaptığımız bölgede geniş aile tipinin yaygın olduğunu göstermektedir (%89.5). Geniş aile dışında kalan ailelerin büyük bir kısmı sosyolojik açıdan tam bir çekirdek aile özelliği göstermemekte, daha çok parçalanmış aile niteliğini taşımakta olduğundan, bu aileleri "küçük aile" olarak isimlendirmek kanımızca daha uygundur. Literatürde aile tipi ile adölesan evliliği etkileşimi hakkında bir bulguya rastlanmamıştır. Ancak, bizim bu konuda yaptığımız analizler, anlamlı sonuç vermiştir. Geniş aile ile evlenme yaşı arasında anlamlı bir ilişki vardır ($P < 0.05$). Bir başka deyişle, evlenme yaşının sosyal belirleyicilerinden biri de aile tipi olmaktadır. Aile tipinin Deney ve kontrol grubu ile birleştiğinde evlenme yaşını yine açıklayabilmesi ($P = 0.05$) ilişkinin oldukça güçlü olduğunu göstermektedir. Geniş ailenin erken evlenmeyi açıklaması kanımızca eş seçiminden de kaynaklanabilir. Bulgularımız evlenme kararlarının gençler tarafından değil de daha çok aileleri tarafından verildiğini göstermektedir. Evlenmeye kendileri karar verenler deney grubunda %18.4, kontrol grubunda ise %16.2'dir. Genellikle evliliklere, gençlerin rızasını alarak aileler karar vermektedir (Deney grubunda %52.1, kontrol grubunda %68.8). Çocukları bu biçimde evlendirmek, geniş aile özelliği olarak kabul edilmektedir. Timur (1972), Türkiye'

de aile yapısı ile ilgili bulgularında bizim rakamlarımıza çok yakın rakamlar bulmuş ve bu yönlü evlendirme biçimlerinin geniş aile davranışını yansıttığını belirtmiştir. Bu nedenle, araştırma yaptığımız yörede çoğunlukla geniş ailelerin bulunması, evliliklerin ekonomik ve sosyal çeşitli amaçlarla daha çok ailelerce planlanması, kanımızca aile tipi ile evlenme yaşı arasındaki anlamlı ilişkiyi ortaya çıkarmış, böylelikle bu konudaki hipotezimiz desteklenmiş olmaktadır.

4. Gelir

Gelirin evlenmelerde önemli bir etken olduğu söylenebilir. Burada hem kızın, hem de kocasının ailesinin ekonomik durumu söz konusudur. Sosyal araştırmalarda para olarak gelir hesabı yapmak zor aynı zamanda geçerlik ve güvenilirliği düşüktür. Bu nedenle biz para olarak değer gösterme yerine kızın ve erkeğin ailelerinin durumunu göreceli olarak, birbiriyle mukayese etmeyi uygun bulduk. TABLO-VE2 ve VB3 de görüldüğü gibi, kontrol grubunda bulunanlarda babaları zengin olanlar çoğunlukta-
dır (%17.4). Bu bulguya dayanarak babası zengin olanların, diğerlerine kıyasla evlenmekte acele etmedikleri söylenebilir. Yahut bu durum, ailenin kendileri gibi zengin biri çıkana kadar bekledikleri şeklinde de yorumlanabilir. Ancak deney grubu ile arasındaki yaklaşık %4'lük bir farka bakarak böyle bir iddiada bulunmak, yanlış olur.

TABLO- V. B2 ÇALIŞMA GRUBUNUN GELDİĞİ EVİN ÇEVREYE GÖRE
EKONOMİK DURUMU

Kontrol değişkeni	Ailenin Çevreye Göre Durumu			
	Zengin	Ayna	Fakir	TOPLAM
Deney	13.5	74.8	11.7	100.0
Kontrol	17.4	76.1	6.5	100.0

TABLO- V. B3 ÇALIŞMA GRUBUNUN GELİN GİTTİĞİ EVİN ÇEVREYE GÖRE
EKONOMİK DURUMU

Kontrol değişkeni	Ailenin çevreye göre durumu			
	Zengin	Aynı	Fakir	TOPLAM
Deney	36.8	54.0	9.2	100.0
Kontrol	27.2	68.5	4.3	100.0

Diğer çizelge incelendiğinde, deney grubunda zengin eve gidenler daha fazla olduğu halde, kontrol grubunda "aynı düzeyde" eve gidenlerin çok olması, yukarıdaki açıklamayı biraz daha güçlendirmektedir. Faktör analizlerinin sonuçlarına göre deneyin ilk evlendiğinde babasının ve kocasının durumu ile ilgili değişkenlerin erken evlenmeyi etkileyen değişkenlerle birlikte bulunması da böyle bir yorum yapmamıza temel teşkil etmektedir.

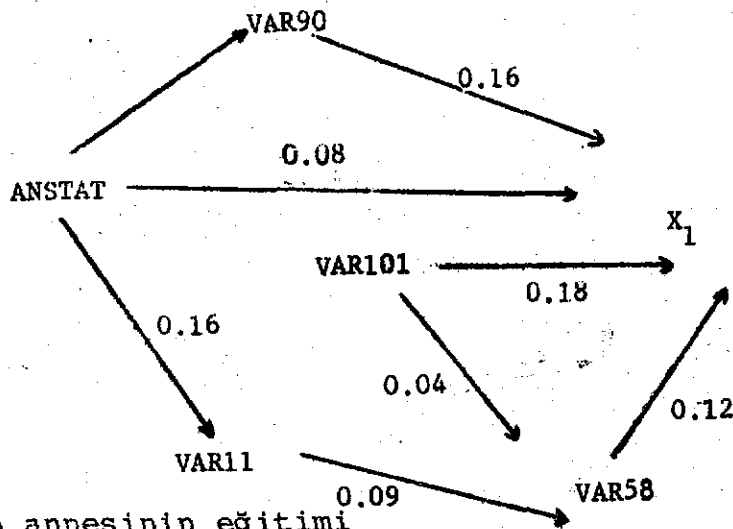
Sonuç olarak, bu bölümde annenin statüsü ve aile tipinin adölesan evliliklerinde Varyans analizi ile ispatlanmış bir etkililiği olduğunu söylemek mümkündür. Diğer konulardaki ilişkiler

ise bizim çalışmalarımızla ispatlanamamıştır. Literatürde bu konu ile ilgili bulguların ileride daha ayrıntılı çalışmalar ile incelenmesi, konu için önemli bir katkı olacaktır.

C. Adölesan Evliliğinin Sosyo-ekonomik Belirleyicilerinin Etkileşim Örüntüleri

Evliliğe etki eden sosyal ve ekonomik faktörler çok çeşitlidir. Biz bunlar için de en önemli bulduğumuz 13 tanesini analize tabi tutmuş, evlilikle yakın ilişkili bulduğumuz 6 tanesini açıklamış bulunuyoruz.

ŞEKİL- V. C 1 ÇALIŞMA GRUBUNDA EVLİLİĞİN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİN ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

VAR16. Deneyin annesinin eğitimi

VAR11. Deneğin eğitimi

VAR58. Evlenme biçimi

VAR90. Başlık alma durumu

VAR101. Akrabalık durumu

(1) VAR, değişken (VARIABLE) anlamındadır.

ANSTAT. Annenin statüsü

XI. Evlenme dönemi

ŞEKİL-V.Clde de görüldüğü gibi evlenme dönemini direkt etkileyen faktörler kadının statüsü, koca ile akrabalık durumu, evlenme biçimi ve başlık konusudur. Bunlar tüm evlenme nedenlerinin 0.54'ünü açıklamaktadır. Bu direkt etkilerin yanında, indirekt bazı etkilerden de bahsedilebilir. Deneğin eğitimi, evlenme biçimini etkilemekte, bu da evlenme çağını belirlemektedir. Yani eğitim, evlenmede indirekt bir etkiye sahiptir. Bu etki yaklaşık 0.01 olarak hesaplanmıştır.

Direkt etkiler içinde en büyük etki, akrabalıktan gelmekte, ikinci büyük etki ise başlık konusunda olmaktadır. Her iki değişkenle evlilik arasında doğrusal bir ilişki vardır. Yani akrabalık ve başlık alma, evliliği pozitif olarak etkilemektedir. Bu bulgulardan hareketle günümüzde hala akraba evliliklerinin ve başlık olgusunun belirli bir düzeyde önem taşıdığını söyleyebiliriz.

VI. ADÖLESAN EVLİLERİN DOĞURGANLIK VE KONTRASEPTİF

KULLANMA DAVRANIŞLARI

A. Adölesan Evlilerin Doğurganlık ve Kontraseptif Kullanma Davranışları Açısından Hakim İlişkilerin Belirlenmesi

Adölesan evlilerin doğurganlık ve kontraseptif kullanma davranışları konu ile ilgili bulduğumuz 62 değişken bir arada ele alınarak incelenmiştir (1), "Gebelik ve Sonuçları" olarak isimlendirebileceğimiz özellik, gerek adölesanlar, gerekse yetişkinler için birinci faktörde (birinci hakim ilişki) yer almaktadır. Bu faktörde genel olarak kadının hiç gebe kalıp kalmadığı, kalmadıysa nedenleri, gebe kaldıysa doğum süreci, doğumun tipi, doğumu nerede yaptığı, bebeğin durumu, emzirme, çocuk bakımında güçlükler, çocuk bakımına kimlerin yardımcı olduğu gibi çeşitli değişkenler yer almaktadır. Bu değişkenlerde, birbirin-

(1) Bu değişkenler EK-I. C1 de belirtilmiştir.

den farklı olmakla birlikte faktör yüklerinin oldukça yüksek bulunduğu (0.636 ile 0.963 arasında) dikkati çekmektedir. Birinci gebelik aralığı ve ilk doğum yaşının hem deney, hem de kontrol gruplarında yukarıda bahsedilen değişkenler arasında yer aldığı görülmektedir. O halde bu iki değişkenin, gebelik ve çocuk bakımı konularında önemli olduğu söylenebilir. Ancak, deney ve kontrol grubunu tek tek değil de her ikisini birden incelediğimizde, birinci gebelik aralığı ile ilgili değişkene rastlanmamaktadır. Buradan aralarında beş yıllık fark bulunan deney ve kontrol grubunda bu değişkenin önem kazandığı, daha geniş bir süreç içinde ise kaybolduğu sonucu çıkarılabilir.

TABLO - VI.A1 ÇALIŞMA GRUBUNDA DOĞURGANLIK VE KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞINI TANIMLAYAN FAKTÖRLER

Faktör	Açıklama yüzdesi	Birlikimli açıklama yüzdesi	Kök değer
1. Gebelik ve Sonuçları	20.3	20.3	12.6
2. Eğitim	6.0	26.3	3.7
3. Kontraseptif kullanma	5.2	31.5	3.2
4. Çocuk isteme durumu	4.6	36.1	2.8
5. Deneğin yaş yapısı	3.9	40.0	2.4

Emzirme konusunun ise daha çok kontrol grubunda tekrarlandığını gözlemekteyiz. Burada "ilk çocuğu istediği kadar emzirebildi mi?" ve "Emzirmenin gebe kalmayı önlediğine inanıyor mu?" değişkenleri yer almaktadır. O halde bu değişkenlere sadece

kontrol grubunda rastlanmasının nedeni, bu gruptakilerin muhtemelen daha büyük bir kısmının, en az bir çocuğa sahip olmasıdır. Bu durumun emzirmeyi gebe kalmayı önleyecek bir yol olarak kullanma olasılığını artırdığı düşünülebilir. TABLO-VI.A2 de bu paraleldedir.

TABLO- VI.A2 ÇALIŞMA GRUBUNUN İLK ÇOCUKLARINI EMZİRME SÜRELERİ

Kontrol Değişkeni	Emzirme Süresi (ay)				TOPLAM
	0-6	7-12	13-18	19-24	
Deney	% 59.6	% 26.3	% 9.0	% 5.1	100.0
Kontrol	54.1	25.9	8.2	11.8	100.0

En uzun süre emzirenler (19-24 ay) kontrol grubunda, deney grubunun iki katından fazladır. Bu durum onların emzirmeyi, gebeliği önleyici bir yöntem olarak görmelerinden kaynaklanabilir.

Kontraseptif kullanma davranışı da her grupta önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Kontrol grubunda ikinci gebelik aralığı değişkeninin; hiç korunmuş mu, kullandığı metod, ve kullandığı süre, birinci gebeliğin korunurken mi olduğu gibi değişkenlerle birlikte değişmesi anlamlı görülmekte, emzirme ile ilgili yorumlarımızı güçlendirmektedir. Demek ki ikinci gebelik aralığı bu grupta daha çok söz konusu olmaktadır. Yani kontrol grubundaki deneklerin daha çoğu ikinci gebelik aralığı içindedir veya bu süreci geçirmiştir. Buradan gebelik aralıklarının bu grupta daha kısa olduğu sonucuna varılabilir. Kontraseptif kullanma konusunun deney grubunda 5. faktörde bulunması, bu konunun adölesan grupta daha az önemli olduğunu göstermektedir.

Her grupta dördüncü faktör "Çocuk isteme" ile ilgilidir. Kocasının ve deneğin birinci çocuğu isteyip istemedikleri ile deneğin korunup korunmadığı aynı boyutta yer almaktadır (1). Çocuk isteme ile korunma davranışının aynı boyut içinde yer alması çok doğaldır. Bu konunun gebelik ve kontraseptif kullanma faktörlerinin dışında, ayrı bir grup olarak ortaya çıkması ilginçtir. "Gebelik ve Sonuçları" ayrı, "Kontraseptif Kullanma" ayrı olarak gruplar oluşturmakta (yani kendileri ile ilgili değişkenleri bir arada toplamakta); çocuk isteme ise adeta yukarıda sözünü ettiğimiz iki faktörü birleştirmekte, bir çeşit sebep sonuç ilişkisine dönüştürmektedir.

TABLO- VI.A3 DENEY GRUBUNDA DOĞURGANLIK VE KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞINI TANIMLAYAN FAKTÖRLER

Faktör	Açıklama yüzdesi	Birikimli Açıklama yüzdesi	Kök değer
1. Gebelik ve Sonuçları	21.3	21.3	12.8
2. Eğitim	6.7	28.0	4.0
3. Çocuk sayısı ve sorunlar	5.9	33.9	3.5
4. Çocuk isteme durumu	4.5	38.4	2.7
5. Kontraseptif kullanma	4.0	42.4	2.4

(1) Çocuk isteme ile ilgili soru, soru kağıdında kadının sahip olduğu her çocuk için sorulmuştur. Yani çocuk doğduktan sonra kadın bu çocuğu isteyerek mi doğurdu, yoksa istemeden mi oldu sorusunu cevaplamak amacındadır.

Ayrıca, kontrol grubunda kadının çocuğunu neden emziremediği ve çocuğu isteme ile ilgili soruların aynı başlık altında yer alması, tekrar gebe kalmanın, emzirmeyi önlediği kanısını güçlendirmektedir. Bulgularımız çocuğunu istediği kadar emziremeyenlerin deney grubunda %52.1, kontrol grubunda ise %44.7 olduğunu göstermektedir. Çocuklarını istediği kadar neden emziremedikleri sorusuna verilen cevaplarda, kontrol grubundaki kadınların %35'inin tekrar gebe kaldıklarını belirtmeleri; beklemedikleri halde, yani istemeden tekrar çocuk sahibi olduklarını göstermektedir.

Deney grubunda "çocuk sayısı ve karşılaşılan sorunlar" başlığını verebileceğimiz bir faktör grubunun bulunmasına rağmen, kontrol grubunda bunun yerine "çocuklar hakkında cinsiyet beklentisi" konusunun yer aldığını gözlemekteyiz. Deney grubunda, bahsettiğimiz çocuk sayısı ve sorunları, deneğin ve çocukların yaşı ile aynı faktör içinde yer almaktadır. Buradan, kadının yaşının, çocuklarla ilgili sorunların ortaya çıkıp çıkmamasında etkili olduğunu söyleyebiliriz. Kontrol grubunda böyle bir faktör grubunun görülmemesi" adölesan gruptaki annelerin çocuklarında bu sorunların daha fazla gözleendiğinin göstergesi olabilir.

Çocuklarla ilgili cinsiyet beklentisi kontrol grubunda ortaya çıkmakta, ve sahip olunan çocuğun cinsiyeti de aynı boyut içinde yer almaktadır. Kişinin kız mı, erkek mi çocuk istemesinin, sahip olduğu diğer çocukların cinsiyetine bağlı olması doğaldır. Bulgularımız, hiç çocuğu olmayanların da çoğunlukla erkek çocuk tercih ettiğini göstermektedir. Deney grubunda bu

oran %66.7'ye ulaşmaktadır. Kontrol grubunda daha düşüktür (%46.9). Bu gruptakiler "farketmez" yanıtını daha büyük bir oranda vermişlerdir. Ayrıca gebelik ile ilgili sorunun olup olmadığı da çocuklar hakkında cinsiyet beklentisi olarak isimlendirdiğimiz faktörün içinde yer almaktadır. Sorun, konusu kendiliğinden düşük, ölü doğum ve bebek ölümü konularını içeren bir değişkendir. Kadının bu tip sorunları da cinsiyet beklentisini etkilemektedir. Bu etki kanımızca iki şekilde olabilir. Birincisinde kadın, "bir çocuk sahibi olayım da cinsiyeti ne olursa olsun" diye düşünerek bir seçim yapmaz. İkincisinde ise "madem ki bu konuda sorunum var o halde öncelikle bir erkek çocuğa sahip olayım" biçiminde düşünüp seçim yapabilir.

Eğitim konusunun her üç grupta da ayrı birer faktör olarak belirmesi, bu konunun doğurganlık ve kontraseptif kullanmadaki önemini bir kere daha ortaya koymaktadır.

TABLO- VI.A4 KONTROL GRUBUNDA DOĞURGANLIK VE KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞINI TANIMLAYAN FAKTÖRLER

Faktör	Açıklama yüzdesi	Birikimli Açıklama yüzdesi	Kök değer
1. Gebelik ve Sonuçları	23.2	23.2	13.0
2. Kontraseptif Kullanma	7.8	31.1	4.4
3. Eğitim	6.8	37.9	3.8
4. Çocuk isteme durumu	5.0	42.8	2.8
5. Cinsiyet beklentisi	4.2	47.1	2.4

Sonuç olarak "Adölesan Evlilerin Doğurganlık ve Kontraseptif Kullanma Davranışları" konusunun; gebelik sorunları, kontraseptif kullanma ve çocuk isteme durumu, çocuk sayısı ve sorunları çocuklar hakkında cinsiyet beklentisi, eğitim gibi konuları içerdiği görülmüştür.

B. Adölesan Evlilerin Doğurganlık ve Kontraseptif Kullanma Davranışları Açısından Farklılaşmanın İstatistiksel Anlamlılığının Denenmesi

Yaptığımız faktör analizi sonuçları bu konuda birbiriyle ilişkili olan değişkenlerin genel olarak gebelik, kontraseptif kullanma, çocuk bakımı gibi konular olduğunu göstermiştir. Bu olaylara biraz daha derinlemesine yaklaşmak için aralarındaki ilişkinin anlamlılık düzeyine bakmak gerekir:

1. Gebelik

Kendiliğinden düşük, ölü doğum, bebek ölümü gibi gebelik, doğum ve çocuk bakımı ile ilgili sorunları; tıbbi ve sosyal nedenlerle adölesan evlilerde daha çok beklemek doğaldır. Bulgularımız, bu konuda beklentilerimiz doğrultusunda sonuç vermiştir.

Tablo VI.B1 de de görüldüğü gibi her iki gruba birden baktığımızda sorun oranı düşüktür. Bu konularda sorun ile karşılaşmayanların tüm grubun %90,6'sını teşkil ettiği görülmektedir. Çocuk sayısının henüz belirli bir düzeye yükselmemiş olması bu duruma neden olabilir. Ancak deney ve kontrol grubu karşılaştı-

rıldığıında aralarında belirgin bir farklılığın olduğu göze çarp-
maktadır. Deney grubunun bu tip sorunlarla (intra uterine ve neona-
tal mortalite) karşılaşma oranı, kontrol grubunun nerede ise dört
katıdır. P değeri de adölesan veya yetişkin yaşta evlenmenin, so-
runa sahip olma bakımından farklılık yarattığını kanıtlamaktadır.
($P < 0.05$). "Sorunu olan ile olmayan deney ve kontrol gruplarında
farklıdır." biçiminde formüle etmiş olduğumuz hipotezin desteklen-
diğini bu analizlere dayanarak söyleyebiliriz. Literatürde de is-
tenmeden düşük, ölü doğum, bebek ölümleri gibi sorunların 20 ya-
şından önceki gebelik ve doğumlarda daha yüksek olduğuna Boque
(1977) değinmiş, Deschamps (1979) ise nedenleri üzerinde durmuş-
tur. Adölesan çağda doğum yapanlarda gebelik ve doğum riskleri-
nin daha yüksek olmasının çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerde
ağırlığın tıbbi konularda olduğu söylenebilir. Araştırmamızın ko-
nusunun sosyal yönü ağırlıklı olduğundan bu tip sorunlara maale-
sef hakkettikleri ağırlıkları veremeyerek⁽¹⁾, yapılan çalışma-
lardan elde edilen sonuçları literatür çalışması ile ilişkili
olarak ana hatları ile belirtmekle yetindik. Ancak, yukarıda da
değindiğimiz gibi elde ettiğimiz bulguların, literatürdeki bul-
gularla aynı yönde olduğunu söyleyebiliriz.

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; istenmeden düşük, ölü
doğum, bebek ölümleri gibi sorunları bir arada ele aldığımız
zaman deney ve kontrol grubu arasında sözünü ettiğimiz farklı-
lığa rastlamaktayız. Sorunları tek tek ele alıp incelediğimizde

(1) Kandıra bölgesinde yürütülmekte olan projenin bitirilmesin-
den sonra bu konu için özellikle hazırlanmış olan formların
değerlendirilmesi, konunun ayrıntılı incelenmesine imkân ve-
recektir.

ilişkiler anlamlılığını bir dereceye kadar yitirmektedir. Bu durumun sayıların belirli bir düzeye ulaşamamasından kaynaklandığı söylenebilir. Ancak, bölgede belirlenen koşullara uygun tüm kadınlarla görüşülmüş olması bu bilgilerle yetinmemiz gerektiğini vurgulamaktadır.

TABLO- VI.B1 GEBELİK SORUNLARININ ÇALIŞMA GRUPLARINA GÖRE YÜZDE DAĞILIMI

Kontrol Değişkeni	<u>Gebelik Sorunu olup olmadığı</u>		TOPLAM
	Sorunu yok	Sorunu var	
Deney	% 87.1	% 12.9	100.0
Kontrol	96.8	3.2	100.0
TOPLAM	90.6	9.4	100.0

2. Kontraseptif Kullanma

Bulgularımız, deney ve kontrol grubu arasında, kontraseptif kullanma bakımından bir farklılaşma olmadığını göstermektedir. Aradaki fark istatistikî bakımdan anlamlı olamayacak kadar azdır. Türkiye'de doğurganlık ve kontraseptif kullanma ile ilgili kaynaklarda bizim yaş düzenimize uyacak biçimde hesaplamalara pek rastlanmamaktadır. Ancak Türkiye Doğurganlık araştırması sonuçlarında (HÜ ,1980) bulgularımızı belirli yaşlarla karşılaştırmak mümkün olmaktadır. Türkiye Doğurganlık Araştırması sonuçlarına göre, henüz hiç çocuğu olmayan 25 yaşın altındaki kadınlarda herhangi bir kontraseptif kullanma oranı %8 dir. Yaklaşık olarak aynı yaş aralığına düşen bizim deney grubumuzda ise

bu oran %8.6'dır. Araştırma alanınının Batı bölgemizde olması nedeniyle, görülen küçük fark ortaya çıkmış olabilir. İkinci gebelik aralığında ise Türkiye'de aynı yaş grubunda kullanma oranı %43'e çıktığı halde, bizde %21.6 dır.

TABLO- VI. B2 ÇALIŞMA GRUBUNUN BİRİNCİ ve İKİNCİ GEBELİK ARALIĞINDA KONTRASEPTİF KULLANMA DURUMU

Kontrol Değişkeni	Kontraseptif Kullanma Durumu			
	Kullandı		Kullanmadı	
	1.Gebelik aralığı	2.gebelik aralığı	1.Gebelik aralığı	2.Gebelik aralığı
Deney	% 8.6	% 21.6	% 91.4	% 78.4
Kontrol	6.5	20.4	93.5	79.6

Burada Türkiye ortalamasınının büyük şehirleri de içine aldığı hatırlamak gerekir. Araştırma yapıldığı sırada 25-29 yaş aralığında bulunan kontrol grubumuzda kontraseptif kullanma oranınının %20.4 olması, Kandıra köylerinde kontraseptif kullanmanın ilk gebelik aralıklarında pek yaygın olmadığını göstermektedir. Literatürde kontraseptif kullanma oranınının özellikle adölesan grupta düşük olduğuna değinilmektedir. Fürstenberg (1976), Zelnik ve Kantner (1978), Norman (1982) çalışmalarında bu sonuca varmışlardır. Bizde de durum kısmen aynıdır. Ancak biz çalışmamızda bu duruma sadece adölesan grupta değil, az bir farkla yetişkin grubumuzda da rastlamaktayız. Kanımızca bu durum, tüm gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi bizde de sosyal

ve ekonomik yapıdaki bazı aksaklıklardan kaynaklanmaktadır. Norman (1982), gebe kalmak istemedikleri halde hiçbir aile plânlaması yöntemi kullanmayan kadınlar üzerinde Bangladesh, Kolombiya, Kostarika, Kore, Meksika ve Tailand'ı içine alan çalışmasında geleneksel ve geçiş durumunda olan toplumlarda kontraseptif kullanmanın psikososyal ve kültürel çeşitli nedenleri olduğu, bunların kadının statüsünün düşüklüğü, bebek ölümlerinin fazlalığı, geleceği güven altına alma arzusu ve kontraseptiflerin yan etkilerinden korkma gibi özellikler olduğunu belirtmektedir.

3. Çocuk Bakımı

Çocuk bakımında güçlüklerin adölesan anneler için daha fazla olabileceği düşünülebilir. Daha genç ve tecrübesiz olmaları da bu güçlüğü'n nedeni olabilir. Literatürde adölesan annelerin çocuklarının bakımında ve sağlığını korumakta çeşitli güçlüklerle karşılaştıkları belirtilmektedir. Norman (1974), 20 yaşın altındaki annelerin çocuklarının, 20 ve üstü yaşta anne olanlarından %25 daha fazla öldüklerini, bu riskin yalnız çok genç olanlarda değil, 18-19 yaşında olanlar için de söz konusu olduğunu ifade etmektedir.

Bulgularımız, genç annelerin çocuk bakımında karşılaştıkları güçlüklerin, yetişkin annelerden daha fazla olduğunu göstermektedir. Ancak, bu fazlalık, arada belirgin bir farklılık yaratacak düzeyde değildir.

TABLO-VI.B3 de de görüldüğü gibi güçlük çekenler deney grubunda %12.9, kontrol grubunda ise %17.2'dir. Ancak çocuk bakımın-

da karşılaşılan güçlük ile adölesan veya yetişkin grupta olma arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($P>0.05$). Bu sonuca bakarak, bu konudaki bulgumuzun hipotezimizi desteklemediğini söyleyebiliriz. Kanımızca bunun nedeni deneklerin çoğunun geniş aileden gelmesi olabilir (%89.5). Çok çocuklu geniş ailelerde çocuklar küçük yaşlardan başlayarak kendilerinden küçük kardeşlerine baktıklarından, çocuk bakımında tecrübe kazanıyor olabilirler. Ayrıca, adölesan grup, güçlkle karşılaşıp karşılaşmadığı konusunda objektif bir karara varamamış olabilir. Çünkü deneğin güçlkle karşılaşıp karşılaşmadığını anlamak üzere "çocuğun sağlığını korumada güçlük çekti mi?", "çocuğun temizliğinde güçlük çekti mi?" gibi bir dizi soru sorulmuş, bunlara alınan yanıtlar, geliştirilen ölçek ile tasnif edilerek sonuçta güçlkle karşılaşma veya karşılaşmama seçeneklerine indirgenmiştir. ⁽¹⁾ Kadınların bir çoğu çocukları ile ilgili olarak karşılaştıkları sağlık sorununu bir güçlük olarak değil de normal bir olay olarak nitelemiş olabilirler.

TABLO-VI.B3 ÇALIŞMA GRUBUNUN ÇOCUK BAKIMINDA GÜÇLÜKLE KARŞILAŞMA DURUMU

Kontrol Değişkeni	Güçlkle Karşılaşma		
	Güçlüğü var	Güçlüğü Yok	TOPLAM
Deney	% 12.9	% 87.1	100.0
Kontrol	17.2	82.8	100.0
TOPLAM	14.5	85.5	100.0

Özet olarak, gebelik sorunları ile ilgili hipotezimizin bulgularımız tarafından doğrulandığını, kontraseptif kullanma ile

(1) Ayrıntılı bilgi için metodoloji bölümüne bakılması yararlıdır.

ilgili olarak bulduğumuz sonuçların literatürdeki bilgilerle aynı doğrultuda olduğunu söyleyebiliriz. Güçlkle karşılaşma konusunda ise deney ve kontrol grubunda fark olduğunu ancak bu farkın değişkenler arasında anlamlı bir ilişki verecek kadar büyük olmadığını bunun da soruların tipi ve deneğin cevap verme özelliklerinden kaynaklanabileceğini belirtebiliriz.

C. Adölesan Evlilerin Doğurganlık ve Kontraseptif Kullanma Davranışlarının Etkileşim Örüntüleri

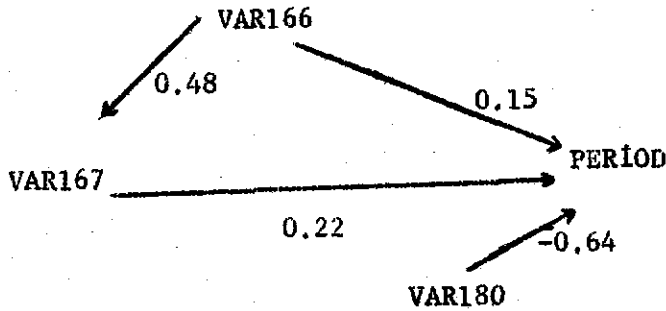
1. Kontraseptif kullanma

Kontraseptif kullanma ile ilgili olduğu düşünülen 12 değişken Path Analizi ile değerlendirildiğinde, bu değişkenlerin deney ve kontrol gruplarına katkılarının, farklı olduğu görülmüştür. Değişkenler içinde yapılan eliminasyonlar her iki grup arasında farklıdır. Çalışmamızın evrenini temsil eden kadınlarda evlilik süresi az (≤ 5 yıl) olduğu gibi çocuk sayısı da az olduğundan sadece ilk ve ikinci gebelik aralığındaki kontraseptif kullanma durumunu incelememize olanak vardır. Kontraseptif kullanmayı etkileyen değişkenlerin her iki gebelik aralığında farklı olduğu söylenebilir. İlk gebelik aralığı ikincisini de etkilediğinden, ikinci gebelik aralığını açıklayan değişkenler içinde, birinci gebelik aralığını etkileyenler de görülmektedir.

a. Birinci gebelik aralığı

Birinci gebelik aralığını açıklayan değişkenler her iki grup için şöyle açıklanabilir:

ŞEKİL- VI. C1 DENEY GRUBUNDA BİRİNCİ GEBELİK ARALIĞINDA KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞLARININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

VAR166 - Çocuk sayısı hk. tartışma

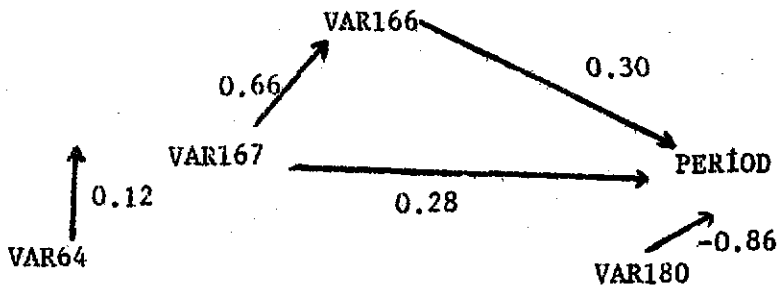
VAR167 - Korunma hk. tartışma

VAR180 - İlk doğum yaşı

PERIOD - Birinci gebelik aralığı

VAR64 - İlk evlenme yaşı

ŞEKİL- VI. C2 KONTROL GRUBUNDA BİRİNCİ GEBELİK ARALIĞINDA KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞLARININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

(Değişkenlerin isimleri ŞEKİL VI.C1'de belirtilmiştir.)

Şekiller, ilk gebelik aralığını etkileyen değişkenlerin iki grupta pek farklı olmadığını göstermektedir. Sadece evlenme yaşı değişkeninin kontrol grubunda dışsal(exojen) bir değişken olarak belirdiği ve birinci gebelik aralığı üzerinde indirekt bir etkiye sahip olduğu gözlenmektedir. Ancak değişkenlerin etki

gücü, iki grup arasında farklılık göstermektedir. Çocuk sayısı hakkında tartışma değişkeni birinci gebelik aralığını kontrol grubunda daha çok etkilemektedir. Deney grubunda bu değişkenin etki gücü 0.15 olduğu halde, kontrol grubunda bunun iki mislidir. Özellikle deney grubunda korunma hk. tartışma 1. gebelik aralığında çocuk sayısı hakkında konuşmadan daha önemli bir etkiye sahiptir. Demekki adölesan grupta gelecek ile ilgili konuşmalardan çok, günlük kararlar etkili olmaktadır. Yani kişilerin gelecekte kaç çocukları olmasını istediklerini aralarında konuşmaları değil, içinde buldukları zaman için korunma hakkında konuşmaları önem kazanmaktadır. Korunma hakkında konuşma ile ilgili değişkenin her iki grupta da direkt ve indirekt etkileri vardır. Deney grubunda 0.07'lik bir indirekt etki söz konusudur. O halde bu değişkenin toplam etkisi 0.29'dur. Kontrol grubu için aynı hesaplama ile indirekt etki 0.20, toplam etki ise 0.48 bulunmuştur.

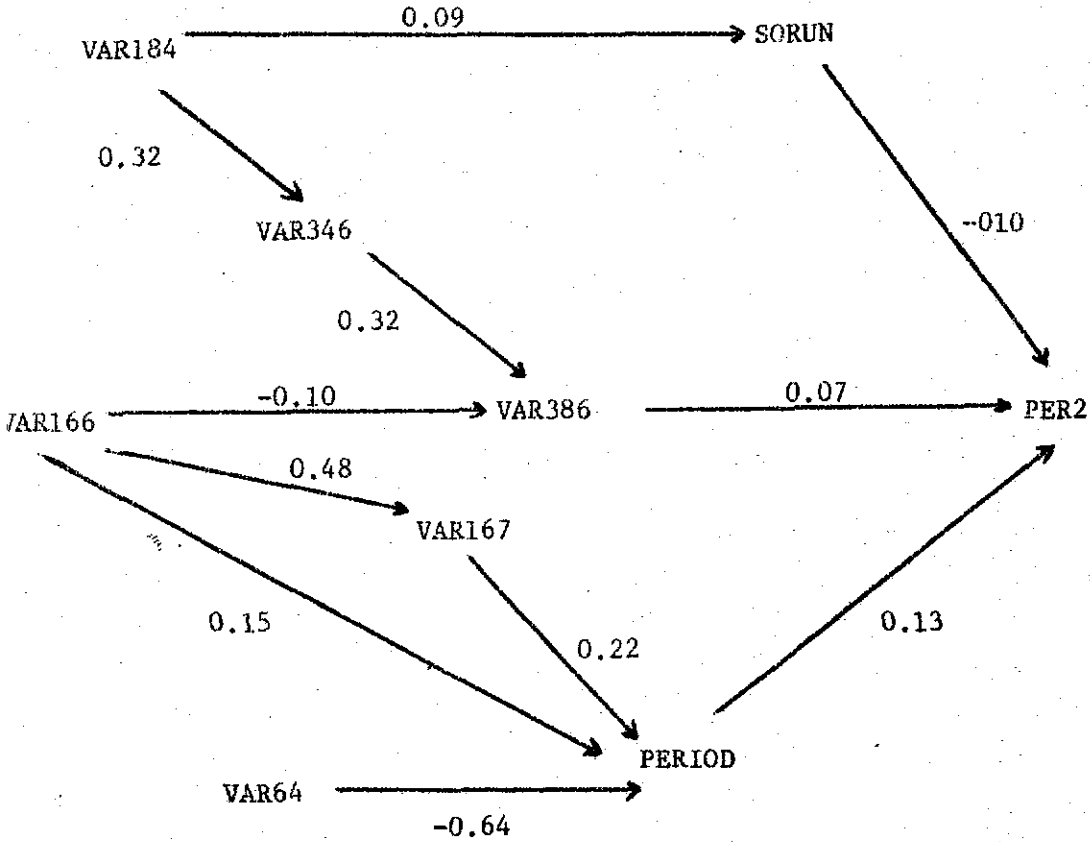
İlk doğum yaşına gelince her iki grup için de önemli bir değişken olduğu görülmektedir. Her iki grupta da ilk doğum yaşı ile birinci gebelik aralığı arasında ters bir ilişki vardır. Yani ilk doğumun yapıldığı yaş yükseldikçe ilk gebelik aralığı kısalmaktadır. Kontrol grubu için bu sürenin deney grubuna göre daha uzun olduğu gözlenmektedir. Bu ilişkiler bize kontrol grubunda ilk gebelik aralığının daha uzun olduğunu göstermektedir. Bu konuda ülkemiz ile ilgili ortalama bulgular daha farklıdır. Türkiye Doğurganlık Araştırması 1978 sonuçlarına (HÜ, 1980) göre 15 yaş ve daha küçük evlenmelerde ilk doğum için ortalama

süre 25,8 ay olduğu halde, 15 yaştan sonraki evliliklerde 17.7 olmaktadır. Bizde, yetişkin grupta sürenin daha uzun olduğu dikkati çekmektedir. Ancak, bunun nedeni, yaş ayırımından kaynaklanabilir. Çünkü bizim deney grubumuz dahi 15-19 yaşları yani 15 yaştan sonraki evlilikleri kapsamaktadır. Ayrıca path analizinde etkiyi yaratan değişken evlenme yaşı değil, ilk doğum yaşıdır.

b. İkinci gebelik aralığı

İkinci gebelik aralığını direkt olarak etkileyen değişkenler deney grubunda; gebelik sorunları, birinci gebelik aralığı ve kocanın çocuğu isteyip istemediğidir (ŞEKİL VI.C3). Kontrol grubunda ise ilk iki değişken aynı olduğu halde üçüncüsü 1. gebelik sonunda çocuğun durumu olmaktadır (ŞEKİL VI.C4). Buradan, deney grubundaki kadınlar için kocalarının arzularının daha önemli olduğu çıkarılabilir. Kontrol grubu için birinci gebelik sonunda çocuğun durumu, ikinci çocuğa sahip olma süresini 0.44 etkilemektedir. Buradan birinci çocukta düşük, ölü doğum ve bebek ölümü gibi durumların söz konusu olup olmamasının, ikinci gebelik aralığına önemli bir etkide bulunduğu söylenebilir. Aralarında doğrusal bir ilişkinin bulunması, bu tip sorunlar fazla ise, gebelik aralığının da uzayacağını göstermektedir. Birinci gebelik sonunda çocuğun durumu değişkeni, kontrol grubunda çocuk bakımı ve gebelik sorunları üzerinden de sonucu 0.11 civarında etkilemektedir. İlk çocuğun doğumu sırasında sancı süresi indirekt olarak ikinci gebelik aralığını etkilemektedir. Fakat bu etkiler küçük boyutlardadır. Kontrol grubunda

ŞEKİL-VI.C3 DENEY GRUBUNDA İKİNCİ GEBELİK ARALIĞINDA
KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞLARININ ETKİLEŞİM
ÖRÜNTÜLERİ

VAR184. 1. çocukta doğum sancısı süresi

VAR346. 1. gebelik sonunda çocuğun durumu

VAR386. Kocanın 1.çocuğu isteme durumu

VAR166. Çocuk sayısı hakkında tartışma

VAR167. Korunma hakkında tartışma

VAR180. İlk doğum yaşı

PERIOD. 1. gebelik aralığı

SORUN. Gebelik sorunları

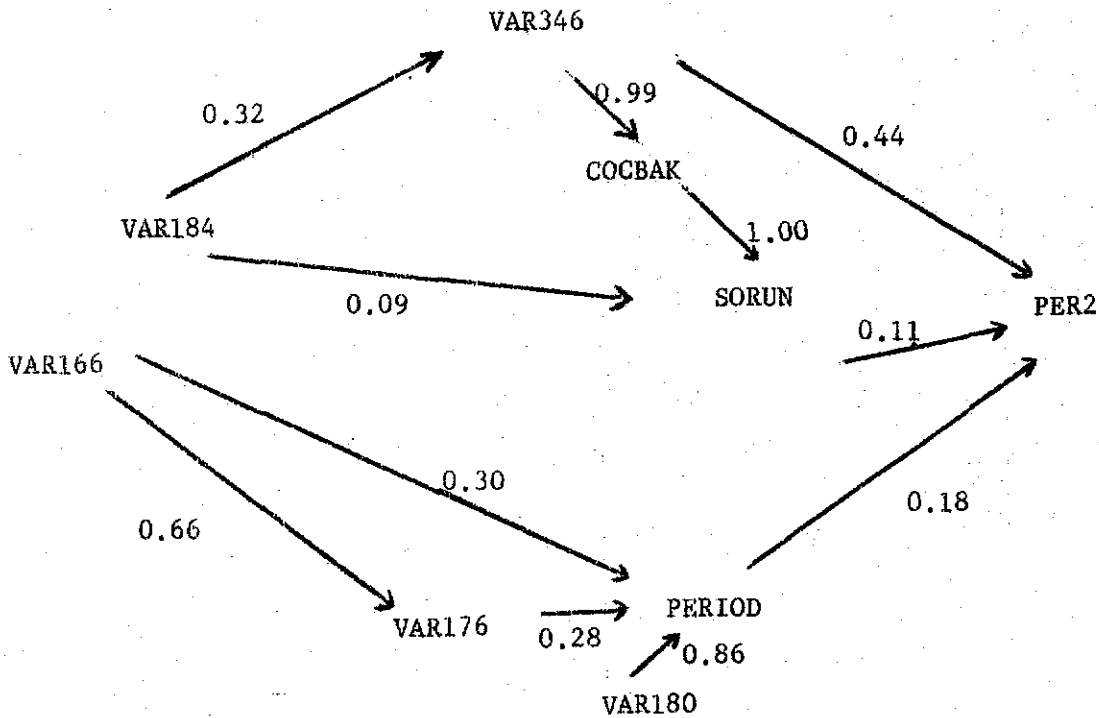
PER 2. 2.Gebelik aralığı

COCEBAK. Çocuk bakımı güçlüğü

ise bu indirekt etki daha fazladır (0,14).

İlk doğum yaşı yine dışsal bir değişken olarak her iki grupta da 1. gebelik aralığı üzerinden ikinci gebelik aralığına indirekt bir etkiye sahiptir. Bu etki deney grubunda -0,08 kontrol grubunda ise -0,16'dır. Birinci gebelik aralığı için izlenen ters ilişki ve sürenin kontrol grubu için daha uzun olması burada da gözlenmektedir.

ŞEKİL- VI.C4 KONTROL GRUBUNDA İKİNCİ GEBELİK ARALIĞINDA KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞLARININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ (1)

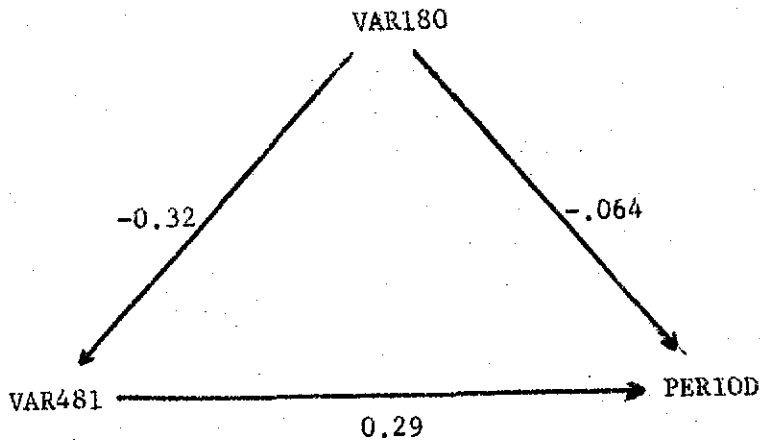
(Değişkenlerin isimleri ŞEKİL VI -C3 de belirtilmiştir.)

(1) Toplam papülasyon örüntüleri için Bkz: EK-II.A1

2, Doğurganlık davranışı

a. Birinci gebelik aralığı

ŞEKİL - VI.C5 DENEY GRUBUNDA BİRİNCİ GEBELİK ARALIĞINDA DOĞURGANLIK DAVRANIŞLARININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

VAR180. İlk doğum yaşı.

VAR481. Korunma davranışı

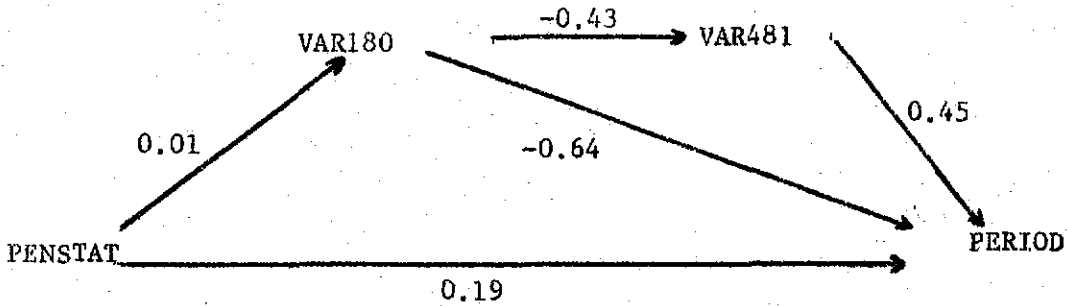
PERIOD. Birinci gebelik aralığı

İlk doğum yaşının birinci gebelik aralığına direkt ve indirekt etkileri söz konusudur. Direkt etkiden açıkça gözlenmektedir ki (-0.64) ilk doğum yaşı ile birinci gebelik aralığında ters bir ilişki vardır. Yani ilk doğum yapılan yaş geciktikçe, süre kısalmaktadır. Ayrıca ilk doğum yaşının kadının korunma davranışı üzerinden -0.09'luk bir etkisi vardır. O halde ilk doğum yaşının birinci gebelik aralığına toplam etkisi -0.73 olmaktadır.

Kontrol grubunda ise deneğin statüsünün ilk gebelik aralığını etkileyen bir değişken olarak ortaya çıktığını görüyoruz. Direkt etki 0.19, indirekt etki ise ilk doğum yaşı üzerinden

0.006 civarında olmaktadır. Buradan, DENSTAT'ın birinci gebelik aralığı üzerindeki direkt ve indirekt etkisinin yine 0.19 civarında olduğunu söyleyebiliriz.

ŞEKİL - VI.C6 KONTROL GRUBUNDA BİRİNCİ GEBELİK ARALIĞINDA DOĞURGANLIK DAVRANIŞLARININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

DENSTAT. Deneğin statüsü

VAR180. İlk doğum yaşı

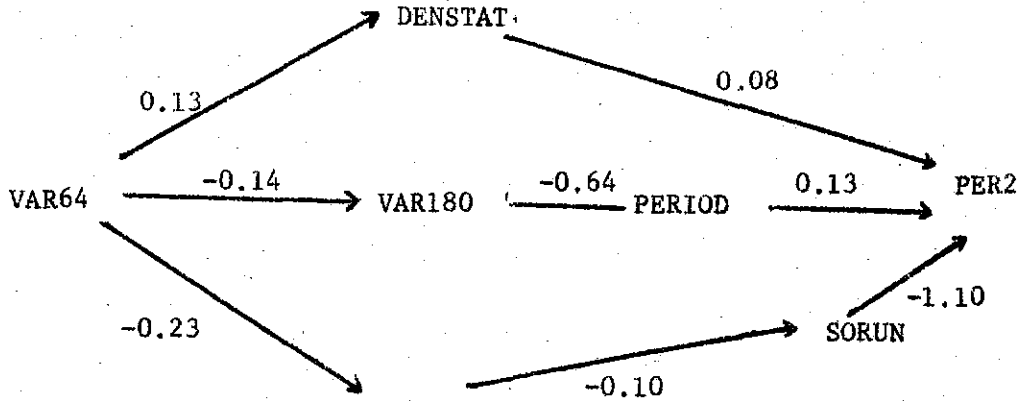
VAR481. Korunma davranışı

PERIOD. Birinci gebelik aralığı

Deney ve kontrol grubu bir arada ele alındığında, korunma davranışının pozitif etkisinin kontrol grubunda daha yüksek olduğunu gözlemekteyiz. (0.45) Bu durum, kontrol grubunun korunma yöntemlerini daha iyi bildiği veya daha etkili yöntemlerle korunduğu biçiminde yorumlanabilir. İlk doğum yapma yaşının birinci gebelik aralığına toplam etkisinin deney grubundan daha fazla olduğu da yapılan hesaplama sonucu ortaya çıkmıştır (-0.83) yani her iki grupta da doğum yapma yaşı yükseldikçe ilk gebelik aralığı kısalmasına rağmen, bu süre kontrol grubunda daha uzundur.

b. İkinci gebelik aralığı

ŞEKİL- VI.C7 DENEY GRUBUNDA İKİNCİ GEBELİK ARALIĞINDA
DOĞURGANLIK DAVRANIŞLARININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

DENSTAT. Deneğin statüsü

VAR64. İlk evlenme yaşı

VAR346. Kocanın 1. çocuğu isteme durumu

SORUN. Gebelik sorunları

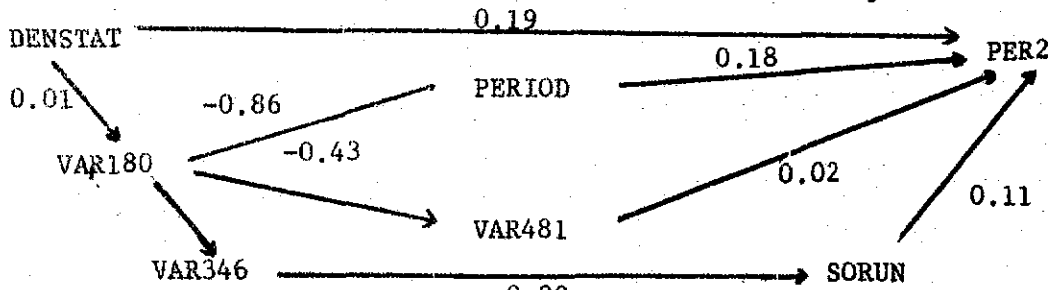
PER 2. İkinci gebelik aralığı

VAR180. İlk doğum yaşı

VAR481. Korunma davranışı

PERIOD. Birinci gebelik aralığı

ŞEKİL- VI.C8 KONTROL GRUBUNDA İKİNCİ GEBELİK ARALIĞINDA
DOĞURGANLIK DAVRANIŞLARININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ(1)

(Değişkenlerin isimleri ŞEKİL- VI.C7 de belirtilmiştir.)

(1) Toplam popülasyon örüntüsü için bkz: EK-II.B1

Genel olarak ikinci gebelik aralığına direkt etkide bulunan eğişkenler birinci gebelik aralığı, deneğin statüsü, korunma avranışı ve gebelik sorunları olmaktadır.

Deneğin statüsünün gebelik aralığını kontrol grubunda daha ok etkilemesi, bu etkinin deney grubunun iki katından daha fazla olması, kanımızca önemli bir bulgudur. Deneğin statüsü yükseklikçe ikinci gebelik aralığının da uzadığını, fakat bu sürenin kontrol grubunda deney grubundan daha fazla olduğunu göstermektedir.

İlk doğum yapma yaşı, ikinci gebelik aralığında, birinci gebelik aralığında olduğu kadar önemli görülmemektedir. Her iki grup için de bir takım indirekt etkilerinden bahsedilebilir. Fakat bu etki deney grubunda sözü edilmeyecek kadar küçüktür (-0.003). Kontrol grubunda ise ilk doğum yaşının indirekt etkileri toplamı -0.16 civarındadır.

Ayrıca deney grubunda etkisi olan bir değişken olarak gözlediğimiz evlenme yaşı, kontrol grubunda görülmemektedir. Etkisi çok küçük boyutlarda olduğu için alınmamıştır. Fakat deney grubunda da ikinci gebelik aralığı üzerindeki etkisi çok indirekt yollardan olduğundan önemsiz görünmektedir (0.01) Ancak direkt etki eden değişkenlerle bağlantısı olduğundan, ŞEKİL'e alınması uygun görülmüştür.

VII .ADÖLESAN DOĞURGANLIĞININ SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ

A- Adölesan Doğurganlığının Sosyo-ekonomik Belirleyicileri Açısından Hakim İlişkilerin Belirlenmesi

Konu ile ilgili hakim ilişkileri belirlemek için 50 değişkenin bir arada ele alındığı bu bölümde, (1) doğurganlığa etki eden faktörler genel olarak eğitim, çalışma durumu, deneğin annesinin eğitimi, gelir ve yerleşim yeri olarak belirlenmektedir. Bu faktörlerin "Adölesan Evliliğinin Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri" başlığı altında incelediğimiz faktörlerle büyük ölçüde benzerlikleri gözlenmektedir. Ancak adölesan doğurganlığının kendine ait bazı özelliklerinin bulunduğu, bu özelliklerin de erken evlenme olgusu ile ortaya çıktığı düşünülürse, yukarıda bahsedilen benzerliğin çok doğal olduğu sonucuna varılabilir.

TABLO- VII.A1 ÇALIŞMA GRUBUNDA ADÖLESAN DOĞURGANLIĞININ SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİ TANIMLAYAN FAKTÖRLER

Faktör	Açıklama Yüzdesi	Birikimli Açıklama Yüzdesi	Kök-değer
1- Deneğin eğitimi	9.3	9.3	4.6
2- Çalışma durumu	8.8	18.1	4.4
3- Annenin eğitimi	6.0	24.1	3.0
4- Gelir durumu	5.4	29.5	2.7
5- Yerleşim yeri	5.1	34.6	2.6

(1) Değişkenler EK-I. D1 de gösterilmiştir.

Deney ve kontrol grubu ister ayrı ayrı, yahutta bir arada alınsın, deneğin eğitimi her üçünde de birinci faktörde yer almakta ve deneğin evde sözünün geçmesiyle; yani statüsü ile bir arada bulunmaktadır. Yani kadının eğitimi, statüsü ile birleştiği taktirde, doğurganlık davranışlarını etkileyebilecek düzeye ulaşmaktadır.

Çalışma durumu deney grubunda ve her iki grup bir arada ele alındığında ikinci faktörde yer almasına karşın, kontrol grubunda ancak dördüncü faktörde bulunmaktadır. Yani kontrol grubunda deneğin evlenmeden önce ve sonra çalışıp çalışmadığı, ne tür bir işte çalıştığı, doğurganlığında deney grubuna kıyasla daha az etkili olmaktadır. Bunun yerine "annenin eğitimi" bu grupta daha önemli bir faktör olarak görünmekte ve deneğin evlenme yaşı ile bir arada bulunduğu gözlenmektedir. Bu ilişki içinde, kontrol grubunda annenin eğitiminin, deneğin doğurganlığını direkt olarak değil, fakat evlenme yaşı aracılığı ile indirekt olarak etkilediği sonucuna varılabilir. Annenin eğitimi konusu adölesan grupta ise kocanın eğitim durumu ile aynı faktör içinde yer almaktadır. Yukarıda kontrol grubu için bahsettiğimiz indirekt ilişkiyi burada da kocanın eğitimi aracılığıyla tekrarlayabiliriz. Yani deney grubunda annenin eğitimi, damadın eğitimini etkilemekte, bu da doğurganlığı etkileyen bir faktör olmaktadır. Kadının değil de kocasının eğitiminin doğurganlık davranışında etkili olması anlamlıdır. Kanımızca bu durum, kırsal kesimde her konuda olduğu gibi doğurganlık konusunda da kararları erkeklerin vermesinden kaynaklanmaktadır.

TABLO-VII, A2 DENEY GRUBUNDA ADÖLESAN DOĞURGANLIĞININ SOSYO-
EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİ TANIMLAYAN FAKTÖRLER

Faktör	Açıklama Yüzdesi	Birikimli Açıklama Yüzdesi	Kök Değer
1. Deneğin eğitimi	16.2	16.2	4.6
2. Çalışma durumu	12.5	28.7	3.5
3. Annenin eğitimi	9.9	38.6	2.8
4. Gelir durumu	8.6	47.2	2.6
5. Yerleşim yeri	8.1	55.3	2.3

Kontrol grubunda görülüp, diğerlerinde rastlanmayan bir özellik, "gebelik özgeçmiş" olmaktadır. Birinci ve ikinci gebelik aralığı, kontraseptif kullanma durumu, çocuk sayısı gibi değişkenler bu faktör içinde yer almaktadır.

TABLO- VII.A3 KONTROL GRUBUNUN GEBELİK ÖZGEÇMİŞİNE YÖNELİK
FAKTÖR YÜKLERİ

Faktör Değişkenleri	Faktör yükü
1. gebelik aralığında korundu mu	0.953
Evet ise hangi yöntemi kullandı	0.980
Canlı doğan çocuk sayısı	0.244
Hiç korunmuş mu	0.228
1.gebelik aralığı süresi	0.226
2. gebelik aralığı süresi	0.427

Görüldüğü gibi kadının kontraseptif kullanma davranışı gebelik aralığını, dolayısıyla çocuk sayısını etkilemektedir. Yani doğurganlık davranışının belirlenmesinde kontraseptif kullanma da önemli bir belirleyici olarak ele alınabilir. Bunun sadece kontrol grubunda çıkması, bu grupta çocuk sayısının diğer gruba kıyasla biraz daha yüksek olmasından (1) kaynaklanabilir.

Her üç grupta da yer alan ve doğurganlığın ekonomik belirleyicilerinden biri olan "gelir", kontrol grubunda beşinci faktörde, diğer gruplarda ise dördüncü faktörde yer almaktadır. Bu konuda dikkat çeken özellik kontrol grubunda ve deney ile kontrol grubu bir arada ele alındığında aile tipinin gelir değişkenleri ile aynı faktör içinde bulunmasıdır. Gelir faktörü, aile içinde tüm çalışanları, bunların para olarak gelirlerini, sonuç olarak ailenin toplam gelirini içermektedir. Bu konunun aile tipi ile ilişki içinde olması çok doğaldır. Geniş ailelerde karı-koca dışında çalışan ve eve para getiren, yani toplam gelire katkıda bulunan kişiler vardır. Küçük ailelerde ise yoktur. Bu nedenle gelir ve aile tipi bir arada doğurganlık davranışına etki eden ekonomik ve sosyal belirleyiciler olmaktadır. Adölesan grupta aile tipi değişkenine rastlanmaması pek tipik değildir.

Yerleşim yeri de doğurganlık davranışında etkili bir özellik olarak belirlemekte, ancak kontrol grubu dışında bu özelliğe

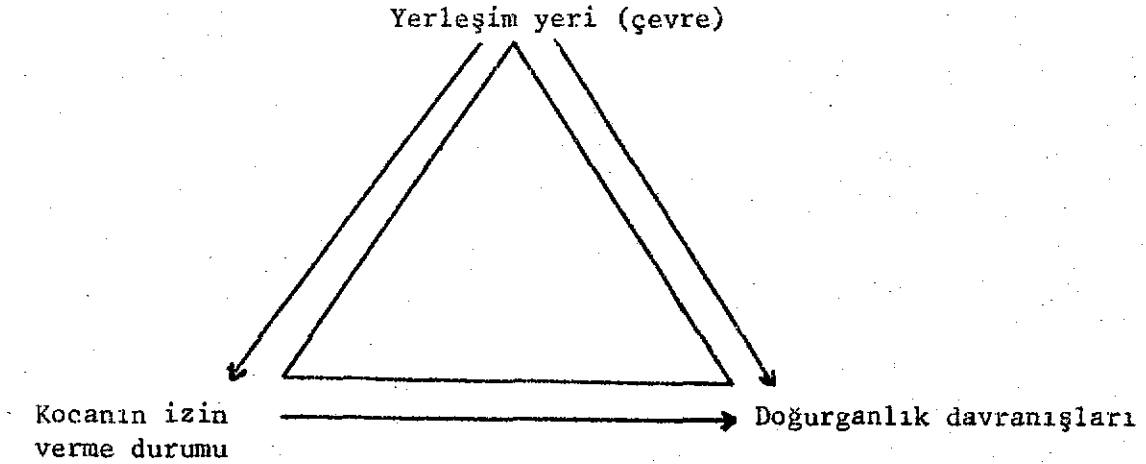
(1) Ortalama çocuk sayısı deney grubunda 1.02, kontrol grubunda ise 1.17'dir. Her iki grupta da kadınlar en çok 5 yıllık evli bulunmaktadır.

TABLO- VII.A4. KONTROL GRUBUNDA ADÖLESAN DOĞURGANLIĞININ
SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİ TANIMLAYAN
FAKTÖRLER

Faktör	Açıklama Yüzdesi	Birikimli Açıklama Yüzdesi	Kök Değer
1- Deneğin eğitimi	11.5	11.5	5.4
2- Annenin eğitimi	7.7	19.2	3.6
3- Gebelik özgeçmişi (kont.kull.)	6.6	25.8	3.1
4- Çalışma durumu	6.1	32.0	2.9
5- Gelir durumu	5.6	37.6	2.7

rastlanmaktadır (1) Yerleşim yeri özelliği, bulunduğu köyde, ne kadar zamandır oturduğunu ve daha önce bulunduğu yerin yine köy mü olduğunu belirlemektedir. Her iki grupta da, kocanın belirli konularda kadına izin verip vermediği aynı faktör altında yer almaktadır. Kocanın izin verip vermediği olaylar, özellikle kırsal toplumlarda yakın çevrenin, yani yerleşim yerinin etkisi altındadır. Genellikle kadın, kocasının izin vermediği şeyleri yapmaz. Adölesan grupta bu değişkenlere bir de "ilk evlenme yaşı" eklenmektedir. Buradan, erken evlenen kadınların bu konularda kocalarının daha çok etkisi altında kaldıkları düşünülebilir. Yani çevre hem direkt hem de indirekt olarak doğurganlık davranışlarında etkili olmaktadır.

(1) İncelemelerimizi 5.faktöre kadar yürüttüğümüz için böyle bir sonuca varmış olabiliriz. Daha sonraki faktörlerde yerleşim yeri kontrol grubunda da yer almış olabilir. Ancak, olayları açıklama özelliği giderek azaldığı için beş faktöre kadar yorum yapmayı uygun bulduk.

Özet olarak, doğurganlığı etkileyen sosyo-ekonomik belirleyiciler; eğitim, çalışma durumu, annenin eğitimi, gelir, yerleşim yeri gibi başlıklar altında toplanabilir. Kontrol grubu için bu özelliklere "kontraseptif kullanma"yı da eklemek mümkündür.

B - Adölesan Doğurganlığının Sosyo_ekonomik Belirleyicileri Açısından Farklılaşmanın İstatistikî Anlamlılığının Denenmesi

Adölesan evlilikleri ile doğurganlığının sosyo-ekonomik belirleyicilerinin geneldebenzer değişkenler olduğu görülmektedir. Bu değişkenler eğitim, annenin eğitimi ve statüsü, çalışma durumu gibi özelliklerdir. Ancak, bu değişkenler erken evlenmeye veya erken doğurmaya değişik biçimde etki etmektedirler. Direkt etkileri birbirine benzemekle beraber, indirekt etkileri, ara değişkenler aynı olmadığından, farklı olmaktadır. Adölesan doğurganlığında, adölesan evliliğinden farklı olarak, deneğin kendi evindeki statüsünün de etkili olduğunu söyleyebiliriz. Ancak deneğin evindeki statüsü eğitimine, annesinin statüsüne dolayısıyla

geldiği ailenin tipine bağlı olmaktadır. Bu bölümde bu değişkenlerle doğurganlık arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışacağız.

1. Eğitim

Araştırma kapsamına giren tüm grup açısından ele aldığımızda, kadınların eğitimi ile doğurganlığı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu gözlemekteyiz ($P < 0.05$). Ancak V. Bölümde de belirttiğimiz gibi kadınlar arasında sözü edilecek bir eğitim farklılaşması yoktur. Eğitimi var olarak kabul ettiklerimiz "okula gidenler" dir. Sadece okula gidip gitmemenin de kişiler arasında eğitim açısından önemli bir farklılaşma yaratmayacağı düşünülebilir.

Eğitimin evlenme yaşı aracılığı ile ailedeki çocuk sayısını etkileyeceği düşünülebilir. Tüm grubu hesaba katarak hesapladığımız Varyans analizi sonuçları; ilk evlenme yaşı ile kadının sahip olduğu çocuk sayısı arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur ($P < 0.05$). Burada eğitimin evlenme yaşını geciktirdiği, geç evlenmenin de kadının sahip olacağı çocuk sayısını belirlediği gibi bir sonuca varmak mümkündür. Thissell ve Menken (1978) de çalışmalarında ilk doğum yaşı ile eğitim düzeyi arasında ilişki olduğuna, ancak ikisinin de diğer başka faktörler tarafından etkilenmesi kaçınılmaz olduğundan, hangisinin sebep, hangisinin sonuç olduğuna karar vermenin güçlüğüne değinmişlerdir.

2. Deneğin Statüsü

Kadınların aile içindeki statüsü onun ailedeki kararlara

katılımına, belirli olaylarda sözünün geçip geçmemesine, kocası ile ilişkilerine bağlıdır. Bu değişkenlere tek tek baktığımızda kadınların %61,3'ünün ev ile ilgili kararlara katılmadığını; %68.0'inin evde sözünün geçmediğini ; %70.7 sinin de her türlü davranışının kocasının iznine tabi olduğunu görüyoruz. Hazırladığımız bir skala ile sorduğumuz çeşitli soruları sınıflandırarak elde ettiğimiz bu değerler, bize kadının aile içinde yüksek bir statüye sahip olmadığını göstermektedir. Ayrıca yukarıda belirttiğimiz üç konu ile ilgili soru gruplarında kadının statüsünü en çok belirleyenleri ele alarak yaptığımız hesaplamada kadınların %62.8'inin aile içindeki statüsünün düşük olduğunu, geri kalan %37.1'inin de statüsünün yüksek olduğunu saptamış bulunuyoruz. Aile içinde kararlara katılmayan, önemli konularda sözü geçmeyen her şeyi kocasına danışmak zorunda olan bir kadının, doğurganlık davranışlarında da bağımlı olacağı, kendi kendisine karar veremeyeceği bir gerçektir.

Deneğin aile içindeki statüsünün bu denli düşük olmasına etki eden, şüphesiz pek çok faktör vardır. Ancak bunlar içinde belki de en önemlisi deneğin annesinin statüsüdür. Çünkü kişiler genellikle içinde yaşadıkları ailenin ve toplumun kültürünü yansıtmaktadırlar. Kız çocuklar küçük yaşlardan itibaren annelerini kendilerine örnek aldıklarından annede gördükleri davranışları devam ettirme eğilimindedirler. Düşük eğitim ve kapalı bir çevre ortamı da, bu eğilimi arttırıcı rol oynamaktadır. Bu teorik görüşlerden hareketle "kadının evdeki statüsü bakımından, annesinin statüsü iyi olanla kötü olan adölesan ve kontrol grubunda

farklıdır" şeklinde formüle etmiş olduğumuz hipotezimizi test etmek üzere bu üç değişken için yaptığımız varyans analizi, anlamlı sonuç vermiştir ($P < 0,05$). Yani annenin statüsü deney ve kontrol grubundaki kadınların statülerini farklı olarak etkilemektedir. Buradan, genç evlenenlerin annenin daha çok etki altında kaldıklarını, ve annelerinin davranışlarını daha çok devam ettirme davranışları gösterdiklerini söyleyebiliriz.

Anne ve kızı arasında yukarıda bahsettiğimiz statü ilişkisinin ülkemize ve ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelere yönelik bir durum olduğunu söyleyebiliriz.

3. Akraba Evliliği

Deneğin evdeki statüsü onun evdeki kararlarını, dolayısıyla doğurganlık davranışlarını etkilediğine göre, statüyü iyi yönde etkileyecek bazı değişkenlerin olması da söz konusudur. Akraba evliliğinin, bu değişkenlerden biri olması akla gelmektedir. Deney grubunda akraba evliliğinin kontrol grubunun hemen 2.5 katı olduğu görülmektedir. Bu bulguya dayanarak gençlerin daha çok akraba evliliği yaptığı söylenebilir. TABLO-VIII.B1 de görüldüğü gibi yakın akraba evliliği yapanlara da deney grubunda daha çok rastlanmaktadır.

TABLO VIII.B1 ÇALIŞMA GRUBUNDA AKRABA EVLİLİĞİ YÜZDELERİ

Kontrol değişkeni	Akraba evliliği yapanlar	Yakın akraba evliliği yapanlar
Deney	% 25.8	% 14.1
Kontrol	10.7	6.6
TOPLAM	20.3	11.3

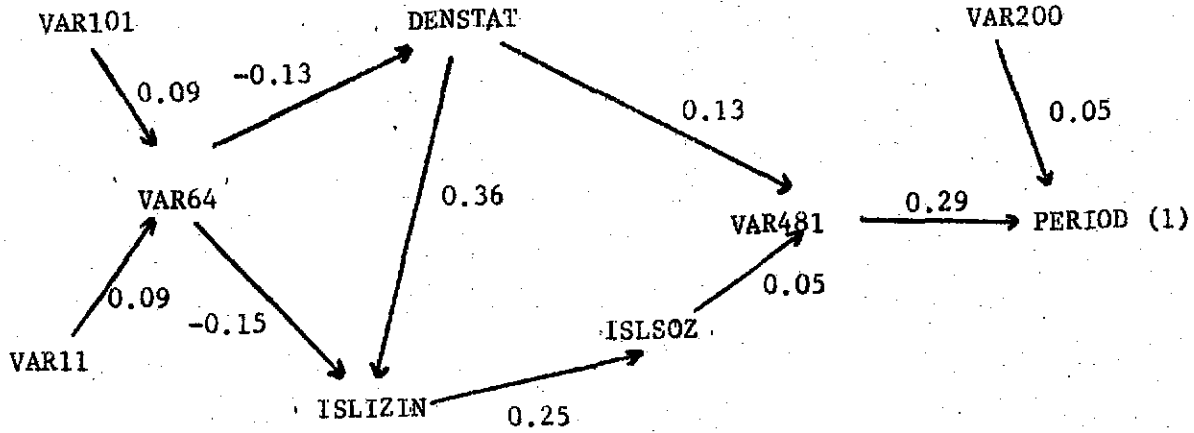
Akraba evliliğinin kadının evdeki statüsünü olumlu olarak etkileyebileceği düşüncesiyle formüle ettiğimiz hipotezin, varyans analizi sonucu kısmen doğrulandığını söylemek mümkündür. Akraba evliliği ile deneğin statüsü arasında anlamlı bir ilişki vardır. ($P < 0.05$) Ancak bu konuda deney ve kontrol grubu arasında bir farklılaşma söz konusu değildir. Yani denek deney veya kontrol grubunda olsun, akraba evliliği yapmışsa, bunun evdeki statüsüne etkisi aynıdır. Hipotezimizde ifade ettiğimiz farklılık ilişkisi anlamlı bulunmamıştır ($P > 0.05$). Daha geniş bir açıdan baktığımızda statü doğurganlığa etki ettiğine göre, akraba evliliğinin doğurganlık üzerinde indirekt bir etkisinden bahsetmemiz mümkündür. Fakat akraba evliliğinin indirekt yoldan adölesan ve yetişkin doğurganlığına farklı şekilde etki ettiğini söyleyemeyiz.

Sonuç olarak, sosyal olaylar birbiri ile ilişki içinde olduklarından, sadece bir olayı diğer bir olayın nedeni olarak göremeyiz. Yani olaylar arasındaki neden - sonuç ilişkilerini belirleyen değişkenler hemen her zaman birden fazladır. Doğurganlık için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Analizlerin sonunda eğitim, akraba evliliği, annenin statüsü gibi değişkenlerin doğurganlık üzerinde indirekt etkileri olduğu görülmüştür. Annenin statüsü ile deneğin statüsü arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı annenin statüsünün, kızın doğurganlık davranışlarında etkili olduğunu göstermektedir.

C. Adölesan Doğurganlığının Sosyo-Ekonomik Belirleyicilerinin Etkileşim Örüntüleri

Adölesan doğurganlığında önemli olan sosyo-ekonomik belirleyicilerin nasıl bir etkileşim içinde bulduklarını belirleyebilmek için faktör ve varyans analizleri sonucu önemli olabileceği düşünülen 13 değişken path analizine tabi tutulmuştur. Önemsiz bulunanların elimine edilmesinden sonra bağımlı değişkeni açıklamak üzere deney grubunda 6, kontrol grubunda ise 5 değişken kullanılmıştır.

ŞEKİL- VII C1 DENEY GRUBUNDA DOĞURGANLIĞIN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİN ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

VAR64- İlk evlenme yaşı

ISLIZIN- Kocasının izin verme durumu

ISLSOZ- Deneğin sözünün geçmesi

VAR481- Korunma davranışı

DENSTAT - Deneğin statüsü

VAR200- Ekonomik durumları

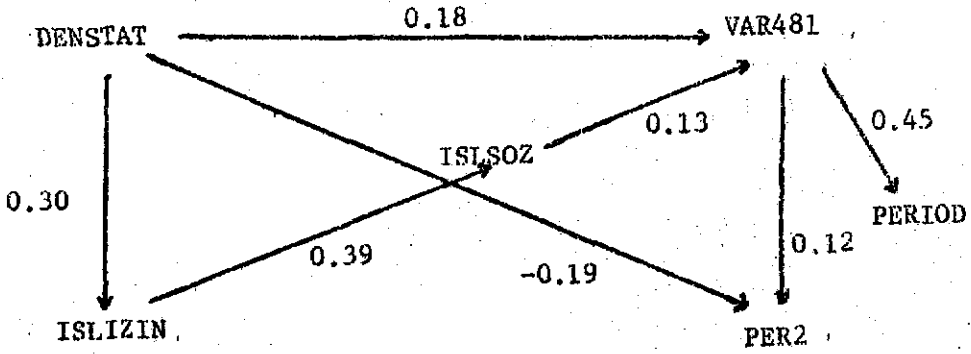
PERIOD- İlk gebelik aralığı

(1) Doğurganlığı temsil edici değişken olarak gebelik aralıkları alınmıştır. Ancak sosyo-ekonomik belirleyiciler olarak isimlendirdiğimiz değişkenler deney grubunda birinci ve ikinci gebelik aralığında farklı değildir. Bu nedenle sadece 1. gebelik aralığı dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Deney grubunda doğurganlığı direkt açıklayan iki değişken vardır. Bunlar, diğer ailelere göre ailenin ekonomik durumu ile kontraseptif kullanmadır. ŞEKİL-VII.C1 de görüldüğü gibi kontraseptif kullanmanın etkisi daha yüksektir. Zaten diğer değişkenler, korunma davranışı aracılığı ile doğurganlığı indirekt olarak etkilemektedirler. Böylece kontraseptif kullanmanın, yani korunma davranışının doğurganlık üzerinde önemli bir etkisi olduğu bir kere daha ortaya çıkmaktadır. Ancak, korunma davranışı, kadının evdeki statüsüne ilişkin diğer değişkenler tarafından etkilenmektedir. Deneğin sözünün geçmesi, ve kocasından izin alma zorunluluğu gibi durumlar, zaten onun aile içindeki statüsünü belirlemede etkisi olan değişkenlerdir. İlk evlenme yaşının da statüye etki ettiği şekilde görülmektedir. İlk evlenme yaşının korunma davranışına indirek etkileri -0.02 civarında olmaktadır.

Kontrol grubu da bir anlamda deney grubuna benzemektedir. Çünkü burada da korunma davranışı aracılığı ile diğer değişkenlerin indirekt etkisi olmaktadır. Ancak korunma davranışının direkt etkisi, deney grubundan 0.16 daha fazladır. Bu da, daha önce kontrol grubunun daha etkili bir şekilde korunduğu yönünde yaptığımız yorumlara uymaktadır.

ŞEKİL-VII.C2 KONTROL GRUBUNDA DOĞURGANLIĞIN SOSYO-EKONOMİK
BELİRLEYİCİLERİNİN ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ(1)

(Değişkenlerin isimleri ŞEKİL VII.C1 de belirtilmiştir.)

Kontrol grubunda deneğin statüsünün korunma davranışına direkt etkisi, deney grubundan daha fazladır. Deney grubundan farklı olarak deneğin statüsü, ikinci gebelik aralığını etkilemektedir. Kontrol grubundaki deneklerin ikinci gebelik aralığına kadar evde belirli bir statü kazandıkları düşünülebilir. Birinci gebelik aralığına, deneğin statüsünün etkisi indirekt olarak 0.08 dir. Deney grubunda ise bu oran 0.04'dür. Görüldüğü gibi statü kontrol grubunda birinci gebelik aralığında daha önemlidir. Deney veya kontrol grubunda olmasını, denekler arasında statü farklılaşması yarattığı bu bulgulara dayanılarak söylenebilir. Bu bulgu, bu konudaki hipotezimizi destekleyici yöndedir.

(1) Toplam pöpulasyon örüntüsü için bkz: Ek-II.C1

VIII. ADÖLESAN EVLİLİĞİNİN ÇOCUKLARDAN BEKLENTİLER ÜZERİNDE ETKİSİ

A. Adölesan Evlilerin Çocuklarından Beklentileri Konusunda Hakim İlişkilerin Belirlenmesi

Çocuklardan beklentiler konusunda hakim ilişkileri, belirleyebilmek için konu ile ilgili olabileceğini düşündüğümüz 36 değişken birarada ele alınmıştır⁽¹⁾. Deneklerin çocuklarından beklentilerinin kendi özellikleri doğrultusunda olabileceği düşünülerek, deneğin özgeçmişi, bazı konularda çocuklarından beklentileri ile karşılaştırılmıştır. Bu bölümde faktör analizine tabi tutulan 36 değişken, deneğin evlenme yaşı, çalışma durumu, eğitimi gibi konulardaki kendi özelliklerini ve bu konularda çocuklarından beklentilerini içermektedir.

(1) Değişkenlerin listesi EK-I.EI 'de belirtilmiştir.

TABLO - VIII. A1 : ÇALIŞMA GRUBUNUN ÇOCUKLARINDAN BEKLENTİLERİNİ
TANIMLAYAN FAKTÖRLER

Faktör	Açıklama Yüzdesi	Birikimli açıklama yüzdesi	Kökdeğer
1. Çalışma durumu	10.3	10.3	3.7
2. Eğitim	9.1	19.4	3.3
3. Başlık	7.6	26.4	2.7
4. Evlenme yaşı	6.1	33.1	2.2
5. Gelin ve damatta aradığı özellik	5.8	38.8	2.1

Deney ve kontrol grubu bir arada ele alındığında deneğin evlenmeden önce ve evlendikten sonra çalışma durumu ile bu konudaki kızlarından beklentilerinin aynı faktör içinde yer aldığını gözlemliyoruz. Bu da sözünü ettiğimiz gibi kadınların çocuklarından fazla bir şey beklemediklerini, kendi yaşadıkları hayatı onların da aynen devam ettirmesinde sakınca görmediklerini göstermektedir. Bu konuda deney ve kontrol grubu arasında da farklılık gözlenmektedir. Genel olarak baktığımızda "çalışma durumu" birinci derecede önemli bir beklenti olarak belirirken, deney ve kontrol grubunda, ikinci faktörde yer almaktadır.

Eğitime gelince, deney ve kontrol grubu birlikte değerlendirildiğinde evlenmeden önce aile tipi, kadının eğitimi ve erkek çocukların okuması ve evlenmesi ile ilgili beklentilerin aynı boyut içinde uzandıklarını gözlemliyoruz. Buradan, aile tipinin

TABLO - VIII. A2. DENEY GRUBUNUN ÇOCUKLARINDAN BEKLENTİLERİNİ
TANIMLAYAN FAKTÖRLER

Faktör	Açıklama yüzdesi	Birikimli açıklama yüzdesi	Kökdeğer
1. Eğitim	10.3	10.3	3.6
2. Çalışma durumu	9.2	19.5	3.2
3. Başlık	7.4	26.9	2.6
4. Akrabalık	7.0	33.9	2.5
5. Gelin ve damatta aranan özellikler	5.9	39.8	2.1

deneğin eğitimini etkilediği, eğitimin de erkek çocukların eğitimi ve evlenmesine ilişkin beklentileri belirlediği sonucuna varılabilir. Kızların eğitim ve evlenmesine yönelik beklentilerin eğitimi ile aynı boyut içinde yer almaması ilginçtir. Kadının eğitiminin erkek çocuklardan bu yöndeki beklentileri arttırdığı, kız çocuk üzerinde ise etkili olmadığı söylenebilir. Köylerde kız çocuğa verilen önemin erkeklerden düşük olması böyle bir sonucun ortaya çıkmasında en büyük etkidir. Bu konuda deney ve kontrol grubu arasındaki en önemli fark, kontrol grubunda deneğin aile içindeki statüsünün de bu kararlarda etkin olarak görülmesidir. Aile içindeki statü, ve kadının eğitim durumu, erkek çocukların eğitimi hakkındaki beklentilerde etkili olmaktadır. Bir başka deyişle eğitim statüyü belirlemede, statü'de bu konudaki kararlar-

da etkili olmaktadır. Statü değişkeninin yalnız kontrol grubunda çıkması 20 ve daha yüksek yaşta evlenen kadınlarda statünün daha yüksek olma ihtimalini güçlendirmektedir.

Başlık konusu deney grubunda üçüncü, kontrol grubunda ise dördüncü faktörde yer almaktadır. Ancak başlık değişkeni, deney ve kontrol grubunda farklı değişkenlerle bir arada bulunmaktadır. Deney grubunda kocanın başlık verip vermediği, verdiyse ne kadar verdiği gibi değişkenler, deneğin ilk evlenme yaşı ile birlikte değişmektedir. Yani başlık alma durumu bir anlamda evlenme yaşını etkilemektedir. Deney ve kontrol grubu birlikte ele alındığında veya sadece kontrol grubuna bakıldığında ise başlık konusu ile birlikte bulunan değişken, "evlenme biçimi" olmaktadır. Kontrol grubunda başlık alma, evlenme biçimine bağlı olmaktadır. Bu durum deney grubu ile karşılaştırıldığında, anlamlı bir ilişki ortaya çıkmaktadır. Deney grubunda başlık almada yaşın önemli olması, gençlerde daha çok başlık alındığının göstergesi olabilir. Yetişkin grupta ise başlık almada yaş, önemli bir faktör olmaktan çıkmakta, buna karşılık evlenme biçimi önem kazanmaktadır.

Evlenme yaşı deney grubunda başlık ile ilgili faktörde yer aldığından kontrol grubunda olduğu gibi ayrıca bir yaş faktörü ile karşılaşılmamakta, bunun yerine "akrabalık" önem kazanmaktadır. Kontrol grubunda veya genel olarak bakıldığında akrabalığın önemli bir faktör olarak ortaya çıkmadığı gözlenmektedir. Deney grubunda kocanın akraba olup olmadığı ve yakınlık derecesi ile kadının geldiği ailenin yapısı arasında bir ilişkiye rastlanmak-

tadır. Aile tipinin geniş veya küçük olmasının akraba evliliklerinin gerçekleşmesinde etkili olduğu söylenebilir.

TABLO - VIII. A3. KONTROL GRUBUNUN ÇOCUKLARINDAN BEKLENTİLERİNİ TANIMLAYAN FAKTÖRLER

Faktör	Açıklama yüzdesi	Birikimli açıklama yüzdesi	kökdeğer
1. Eğitim	11.4	11.4	3.9
2. Çalışma durumu	8.6	20.0	2.9
3. Evlenme yaşı	7.6	27.6	2.6
4. Başlık	6.4	34.0	2.2
5. Gelin ve damatta aranan öz.	6.3	40.3	2.1

İlk evlenme yaşı ise kontrol grubunda üçüncü faktörde yer almakta ve çocukların evlilik beklentileri ile bir arada bulunmaktadır. Çocukların evlenme kararını kimin vereceği de aynı boyut içinde yer almaktadır. Demek ki, çocukların kaç yaşında evleneceği ile ilgili beklentiler, ile evlenme yaşı arasında bir ilişki vardır. Bu ilişkinin sadece kontrol grubunda çıkması ise evlenme yaşı 20 ve daha yüksek olduğu zaman bu faktörler arasında etkileşimin arttığı kanısını güçlendirmektedir. Aynı şekilde kontrol grubundaki kadınların, çocukların evlenme kararına daha büyük bir oranda katılma arzusu içinde oldukları da bu ilişkilere dayanarak söylenebilir.

Çocuklardan beklentiler konusunda beşinci faktör, üç grupta da gelin veya damat alırken aranan özellikleri kapsamaktadır. Bu faktörler altında yukarıda bahsedilen beklentiler ile birlikte değişen faktörler ise farklı olmasına rağmen, deney ve kontrol grubu için ayrı yorumlar yapmamıza elvermemektedir. Şöyle ki,

TABLO - VIII. A4 DENEY GRUBUNUN GELİN VEYA DAMAT ALIRKEN ARAYACAĞI ÖZELLİKLER

Faktör	Faktör yükü
Gelin alırken neler arar	0.855
Damat " " "	0.819
Kocası ne iş yapar	0.270
Yaşlanınca kim bakacak	0.295

TABLO - VIII. A5 KONTROL GRUBUNUN GELİN VEYA DAMAT ALIRKEN ARAYACAĞI ÖZELLİKLER

Faktör	Faktör yükü
Gelin alırken neler arar	0.876
Damat " " "	0.856
Kocası ile geçimi nasıl	0.217
Kocasının her isteğini yapar mı?	0.272
Koca kızınca ne yapar?	0.219

Görüldüğü gibi deney ve kontrol grubunda olsun, gelin veya damat alırken aranan özellikler koca ile ilgili değişkenlerle ve

yaşlanınca kimin bakacağı düşüncesiyle aynı yerde bulunmaktadır. Yani kadınların kocaları ile ilişkileri bozuk olduğu veya kocasının bakacak gücü olmadığı taktirde çocuklarını bir sosyal güvence unsuru olarak görme eğilimi içinde oldukları, söylenebilir.

Özet olarak çocuklardan beklentilerin eğitim, çalışma, evlenme gibi konuları kapsadığı kadının evlenme yaşı, geldiği aile tipi, eğitimi ve evlenme biçimi gibi faktörlerin bu beklentilerin ortaya çıkmasında etkili olduğu söylenebilir.

B. Adölesan Evlilerin Çocuklarından Beklentileri Konusunda Farklılaşmanın İstatistikî Anlamlılığının Denenmesi

Çocuklardan beklentiler konusunda adölesan ve kontrol grubu farklılaşmaları eğitim, çalışma, evlenme konularında geliştirilmiş olan hipotezler çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca annelerin çocuklarını gelecek için bir sosyal güvence olarak görüp görmediği incelenmeğe çalışılmıştır. İçinde buldukları ortam, çevre ile ilişkileri, eğitimleri dikkate alındığında annelerin eğitim, evlenme ve çalışmalarında çocuklarından beklentilerinin kendilerinin uzantısı biçiminde olacağı düşünülebilir. Bu konudaki hipotezimiz, "annelerin çocuklarının kendileri gibi olacağı beklentisi içinde olduklarını" v₀ rgulamaktadır.

1. Eğitim

Analizler sonunda, deneklerin yaklaşık yarısının kızlarının

eğitimi için, kendilerinin içinde bulunduğu durumundan daha fazlasını arzu etmedikleri görülmektedir.

TABLO - VIII. B1 DENEY GRUBUNUN EĞİTİMİNE GÖRE KIZLARI HAKKINDAKİ EĞİTİM BEKLENTİLERİ

Deneğin eğitimi	Kızlarından eğitim beklentisi						
	Hiç	İlkokul	Orta ve d.	Lise ve d.	Üniv.	Dikiş san.	Ne kadar okursa
Eğitimi var ⁽¹⁾	% 3.2	% 45.3	% 14.7	% 15.8	% 14.7	% 4.2	% 2.1
Eğitimi yok	1.5	64.2	6.0	7.5	20.9	-	-

P < 0.05

TABLO - VIII. B2 KONTROL GRUBUNUN EĞİTİMİNE GÖRE KIZLARI HAKKINDAKİ EĞİTİM BEKLENTİLERİ

Deneğin eğitimi	Kızlarından eğitim beklentisi						
	Hiç	İlkokul	Orta ve d.	Lise ve d.	Üniv.	Dikiş san.	Ne kadar okursa
Eğitimi var	% -	% 42.9	% 7.1	% -	% 8.9	% 7.1	% 33.9
Eğitimi yok	2.7	45.9	8.1	5.4	18.9	5.4	13.5

P < 0.05

(1) İlkokula gidenler "eğitimi var" olarak kabul edilmişlerdir.

Deneğin kendisinin eğitim durumu ile kızlarından eğitim konusundaki beklentileri arasında anlamlı bir ilişki gözlenmektedir. Ancak TABLO-VIII. B1 ve B2'ye dikkatlice bakınca, deney ve kontrol grubu arasında belirgin bir farklılaşmaya rastlanmamaktadır. Annenin evlenme yaşı ile çocuklarından eğitim konusundaki beklentilerini karşılaştırdığımızda anlamsız sonuç almış olmamız da, bu farklılaşmanın olmadığını desteklemektedir.

2. Çalışma durumu

Araştırmamızda deneylerin ve dolayısıyla kızlarının çalışma durumları, evlenmeden önce ve sonra olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Deneklerin evlenmeden önce ve sonra kızlarının çalışmalarını isteyip istemedikleri % 50 den fazla bir oranda kendilerinin evlenmeden önce ve sonra çalışıp çalışmamlarına bağlı görünmektedir. Yani deneklerin yarısından fazlası, kendileri evlenmeden önce çalışmışlar ve şimdi çalışıyorlarsa kızlarının da çalışmasını, kendileri evlenmeden önce çalışmamışlar ve şimdi çalışmıyorlarsa, kızlarının da çalışmamasını istemektedirler. Evlenmeden önce kızlarının bu konuda kendileri ile aynı davranışı göstermesini isteyenler % 56.3, evlendikten sonra aynı davranışı göstermesini isteyenler ise % 52.7'dir.

Sayısal olarak değerlendirdiğimizde, şöyle bir sonuçla karşılaşmaktayız:

TABLO-VIII. B3 ÇALIŞMA DURUMU ve KIZ ÇOCUKLARIN ÇALIŞMA KONUSUNDAKİ BEKLENTİLER

Kontrol Değişkeni	Evlenmeden önce		Evlendikten sonra	
	Çalışan	Kızının çalışmasını isteyen	Çalışan	Kızının çalışmasını isteyen
Deney	% 50.9	% 79.1	% 50.3	% 69.3
Kontrol	54,8	84,9	72.0	75.3

Görüldüğü gibi gerek evlenmeden önce, gerekse evlendikten sonra kızlarının çalışmasını isteyenlerin oranı bir hayli yüksektir.

Varyans analizi sonuçları, evlendikten sonra annelerin çalışma durumu ile kızlarından beklentilerinin anlamlı olduğunu, deney ve kontrol grubunun bu konuda farklı olduğunu göstermiştir. ($P < 0.05$). Evlenmeden önce ise annenin çalışma durumu ile kızın çalışma beklentisi arasında bir ilişki olmakla beraber, gruplar arası farklılık ispat edilmemiştir. Bu durum deney veya kontrol grubuna olsun kadınların aileleri için gelecekte daha yüksek bir toplam gelir amaçlamalarından kaynaklanabilir.

3. Evlenme

Genelde deneklerinkızlarını evlendirmek istedikleri yaşlar, 18 ve 20 yaşlar olmaktadır. Bu yaşlarda toplanma nedeni, kanımızca

Ülkemizde özellikle küçük yerlerde kızlar için evlenme yaşının 18-20 olarak belirlenmesi olabilir. Araştırmamızda 18 yaş adölesan gruba, 20 yaş ise yetişkin gruba girdiği için, bizim için önemlidir. Tüm kadınların % 30.5'i kızlarını 18 yaşında, 50.4' ise 20 yaşında evlendirmek istemektedir. Deney ve kontrol grubuna ayrı ayrı baktığımızda ise şu tablo ile karşılaşmaktayız.

TABLO - VIII.B4 ALIşMA GRUBU IINDE KIZLARINI 18 ve 20 YAşLARINDA EVLENDİRMEK İSTEYENLERİN YÜZDE DAğILIMI

Kontrol değişkeni	Kızları kaç yaşında evlensin		TOPLAM
	18	20	
Deney	28.2	51.5	79.7
Kontrol	34.4	48.4	82.8

Görüldüğü gibi deney ve kontrol grubunda kızlarını 18-20 yaşında evlendirmek isteyenler tüm grubun ortalama 4/5'idir. Geri kalan 1/5, 15-25 oranındaki diğer yaşlara dağılmıştır. Kızlarını 25 yaştan sonra evlendirmek isteyen yoktur. Araştırma kapsamına giren kadınlarda da en büyük evlenme yaşı, bilindiği gibi 24'dr. Kadınlardan kızlarını evlendirmek istedikleri yaş konusunda deney ve kontrol grubu arasındaki farklılaşma, beklediğimiz düzeye ulaşmamıştır. ($P > 0.05$).

Yapılan hesaplamalar sonucunda kızlarının evlenme yaşının kendi yaşlarında olmasını isteyenler % 48.0'dir. Bu oran kendileri adölesan yaşta evlenip kızlarının da adölesan yaşta evlenmesini, aynı şekilde kızları yetişkin yaşta evlenip, kızlarının da yetişkin yaşta evlenmesini isteyenleri içermektedir.

Kadınların çocuklarından gelecek için beklentilerinden biri de kendileri için gelecekte bir güvence olmalarıdır. "Yaşlanınca size kim bakacak?" sorusuna deney grubundakilerin % 65.6'sı, kontrol grubundakilerin de % 67.7'si "çocuklarım" cevabını vermişlerdir.

Sonuç olarak, başta belirttiğimiz gibi deneylerin çocuklarından beklentilerinin kendilerinden pek farklı olmadığını söyleyebiliriz.

C. Adölesan Evlilerin Çocuklarından Beklentileri Konusunda Etkileşim Örüntüleri

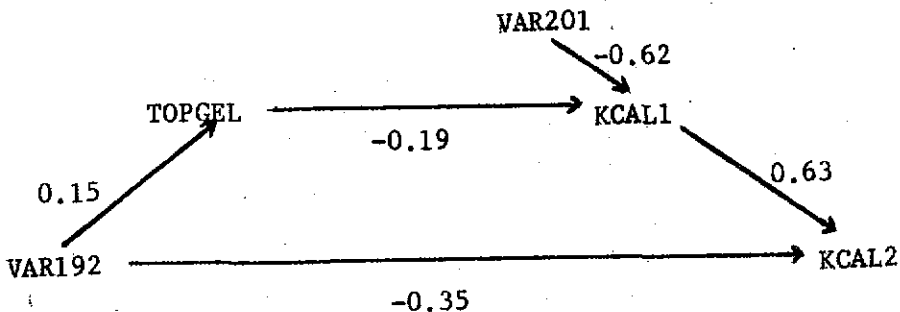
Çalışma popülasyonumuzdaki ebeveynlerin çocuklarından beklentileri konusu ile ilgili olarak önceki bölümlerde önemli bulduğumuz değişkenlerin nasıl bir ilişki örüntüsü içinde bulduklarını belirleyebilmek için geliştirdiğimiz modelleri şöyle açıklayabiliriz:

1. Çalışma ile ilgili beklentiler

Çalışma ile ilgili beklentiler, deneğin kızının gelecekte (çünkü hiçbirinin henüz çalışma çağına gelmiş çocuğu yoktur.) evlenmeden önce ve sonra çalışması veya çalışmaması ile ilgili düşüncelerini içermektedir. Konumuz kadınları içerdiğinden, çalışma konusunda özellikle kızları ile ilgili beklentilerine yer vermiş bulunuyoruz. Kızların evlenmeden önce ve sonra çalışmalarını genelde benzer değişkenler tarafından etkilendiğinden evlenmeden önce ve sonra çalışma durumlarını aynı path içinde göstermeyi uygun bulduk. Kızların çalışma beklentilerini ortaya çıkarmak üzere belirttiğimiz 8 değişken içinde deney grubunda 4, kontrol grubunda ise 3 değişkeni kullanmış bulunuyoruz. Diğer değişkenlerin etkileri indirekt yollardan ve az olduğu için, bu değişkenleri elimine etmeyi uygun bulduk.

Deney ve kontrol gruplarında deneğin evlenmeden önce çalışma durumu ile kızının evlenmeden önce çalışma beklentisi; evlendikten sonra çalışıp çalışmadığı ile kızının evlendikten sonraki çalışma beklentisi birbiriyle ilişkili görünmektedir. Yani kadının evlenmeden önce ve sonra çalışıp, çalışmaması, bu konuda kızı ile ilgili beklentilerini etkilemektedir.

ŞEKİL - VIII. C1 DENEY GRUBUNUN KIZLARININ ÇALIŞMALARI İLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

VAR201 - Deneğin evlenmeden önce çalışma durumu

TOPGEL - Ailenin toplam geliri

VAR192 - Deneğin evlendikten sonra çalışma durumu

KCAL1 - Kızlarının evlenmeden önce çalışma durumu kendisi gibi mi olsun

KCAL2 - Kızlarının evlendikten sonra çalışma durumu kendisi gibi mi olsun

Şekil - VIII. C1 , deney grubunda deneğin evlenmeden önce veya sonra çalışma durumu ile kızlarının evlenmeden önce ve sonra çalışmalarına yönelik beklentileri arasında ters ilişki olduğunu göstermektedir. Evlenmeden önceki çalışma durumu ve beklenti, daha yüksek bir orandadır (-0.62). Yani kadın kendisi çalışmışsa daha çok kızlarının çalışmamasını, çalışmamışsa kızlarının çalışmasını istemektedir.

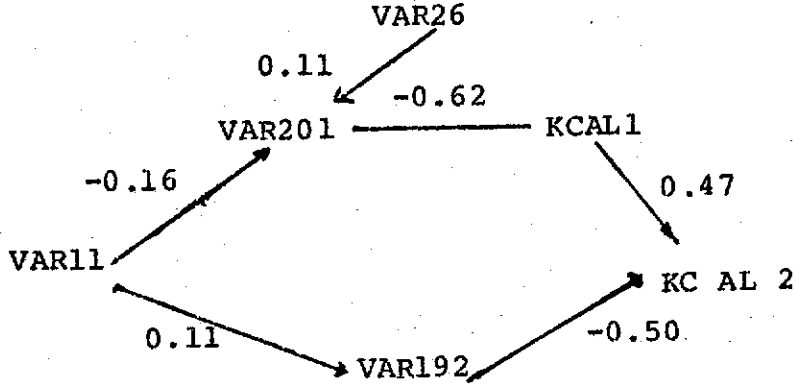
Ailenin gelir durumu da evlenmeden önce kızın çalışma beklentisini etkilemektedir. Burada da ters bir ilişkiden söz edilebilir. Yani gelir yüksekse, kızlarının çalışmasını istememektedirler. Bu da bize ailede herkesin çalışmasının alışkanlıktan çok, ekonomik yetersizlikten kaynaklandığını göstermektedir.

Annenin önceden çalışıp çalışmaması, kızların evlendikten sonra da çalışmasını indirekt olarak 0.39 etkilemektedir.

Kontrol grubunda da annenin evlenmeden önce ve sonra çalış-

masının, kızlarından bu konudaki beklentilerin direkt etkilediği görülmektedir.

ŞEKİL-VIII. C2 KONTROL GRUBUNUN KIZLARININ ÇALIŞMALARI İLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ⁽¹⁾

VAR11 - Deneğin okuma yazma durumu

VAR26 - Deneğin evlenmeden önce babasının mesleği

(Diğer değişkenlerin isimleri ŞEKİL - VIII.C1'de belirtilmiştir.)

Kontrol grubunda, deney grubundan farklı olarak deneğin eğitim durumu ile babasının işinin eklendiği, buna karşılık ailenin toplam gelirinin önemini yitirdiği görülmektedir. Deneğin evlenmeden önceki çalışma durumu babasının işi ile, yani ekonomik durumları ile ilişkili görünmektedir. Deneğin babasının iş durumu, onun kızının evlenmeden önce çalışma durumu ile ilgili düşüncesini indirekt olarak -0.07 etkilemektedir. Yani genç kızlığında babasının durumu iyi olanlar kızlarının çalışmasını istememektedirler.

(1) Toplam popülasyon örüntüleri için bkz: EK-II.D1

Kontrol grubunda da, deneğin evlenmeden önce ve sonra çalışması ile kızlarından beklentileri arasında ters ilişki vardır. Ancak evlendikten sonra deneğin çalışması ile kızının evlendikten sonra çalışma durumu hakkındaki beklentisi arasındaki ilişki kontrol grubunda deney grubundan -0.15 daha fazladır. Bu kanımızca daha güçlü bir ilişkiyi simgelemektedir.

Deneğin eğitimini kontrol grubunda evlendikten sonra kızlarının çalışması ile ilgili beklentisine indirekt etkisi -0.06 'dır. Eğitim ile beklenti arasındaki değişken, kadının şimdiki (evlendikten sonra) çalışma durumudur.

2. Evlenme ile ilgili beklentiler

Evlenme ile ilgili beklentileri saptamak üzere, deneğin kızları ve oğulları, ayrı ayrı ele alınmıştır. Deneklerin kızları ve oğulları için düşünüldükleri evlenme yaşı farklıdır.

TABLO - VIII. C1. ÇALIŞMA GRUBUNUN ÇOCUKLARINI EVLENDİRMEK İSTEDİKLERİ ORTALAMA YAŞ

Kontrol değişkeni	Evlilik yaşı beklentisi	
	Kız	Erkek
Deney	18.9	21.2
Kontrol	19.1	21.8
Deney+kontrol	19.0	21.4

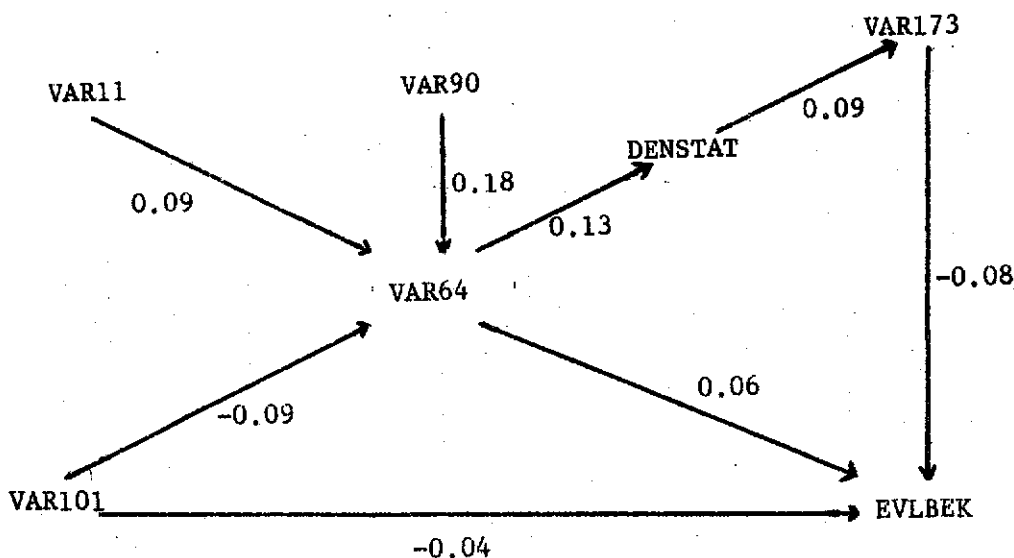
TABLO - VIII.C1'de de görüldüğü gibi kızlarla erkek çocuklar-
da, evlenme yaşı beklentilerinde ortalama 2 yaş fark vardır. Deney
ve kontrol grubu arasında önemli bir farklılık bu konuda gözlenme-
mektedir.

Burada açıklamaya çalıştığımız konu. deneğin kızı için düşün-
düğü evlenme çağının, kendisi gibi mi yoksa farklı mı olmasını is-
tediğidir.

Deney grubunda deneğin kızının ilk evlenme yaşı hakkındaki bek-
lentisini direkt etkiler, deneğin evlenme yaşı, çocukların evlenme
kararını kimin vereceği ile ilgili düşüncesi ve kocası ile akra-
balık durumu olmaktadır.

Deneğin kendi evlenme yaşı ile bu konuda kızından beklenti-
si arasında doğru orantı vardır. Bu bulguya dayanarak, evlenme ya-
şı konusunda kendisi gibi olmasını beklediğini söyleyebiliriz.

ŞEKİL- VIII.C3 DENEY GRUBUNUN KIZLARININ EVLENME YAŞI İLE İLGİLİ
BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

VAR173 - Çocukların evlenme kararını kimin vereceği düşüncesi

DENSTAT- Deneğin statüsü

VAR64 - İlk evlenme yaşı

VAR90 - Başlık alma durumu

VAR11 - Eğitim

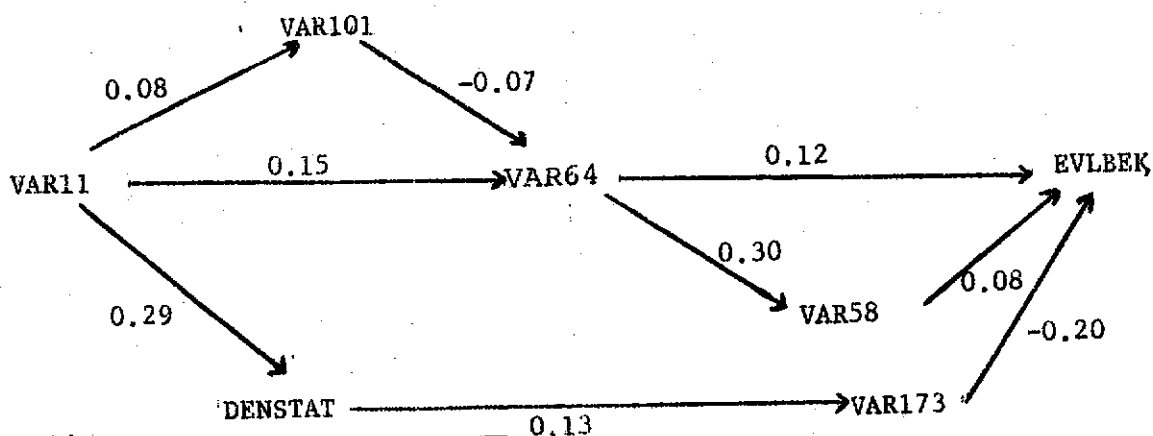
VAR101-- Akrabalık durumu

EVLBEK - Kızın evlenme yaşı hakkında beklenti

Diğer direkt ilişkili değişkenler ise, bağımlı değişken ile ters ilişki içinde görünmektedir. Çocukların evlenme kararın anne vermiyorsa, o zaman kızının evlilik yaşı beklentisi, kendi evlilik yaşından farklı olmaktadır.

Başlık alma, evlilik yaşı ile ilişkili bir değişken olarak, kızın evlenme yaşı beklentisini indirekt olarak 0.01 civarında etkilemektedir.

ŞEKİL - VIII. C4 KONTROL GRUBUNUN KIZLARININ EVLENME YAŞI İLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ (1)

(1) Toplam populasyon için bkz: EK-II.D3.

VAR58 - Evlenme biçimi

(Diğer değişkenlerin isimleri, ŞEKİL - VIII. C3'de belirtilmiştir).

Kontrol grubunda evlenme yaşının kız çocukların evlilik beklentisine etkisi, deney grubundan daha önemli görünmektedir. Direkt etkisi deney grubunun iki katıdır. Evlenme biçimi üzerinden indirekt etkisi de hesaba katıldığında evlenme yaşının toplam etkisi 0.14'e çıkmaktadır. Yani kontrol grubundada deney grubunda bahsedilen ilişki daha da kuvvetli bir şekilde görülmektedir.

Eğitimin indirekt etkisi de (0.02) kontrol grubunda deney grubundan daha yüksektir. Ancak, her iki grupta da doğrusal bir ilişki söz konusudur. Yani okuma-yazması olanlar, olmayanlardan daha çok, kızlarının kendileri ile aynı yaşlarda evlenmesini düşünmektedir.

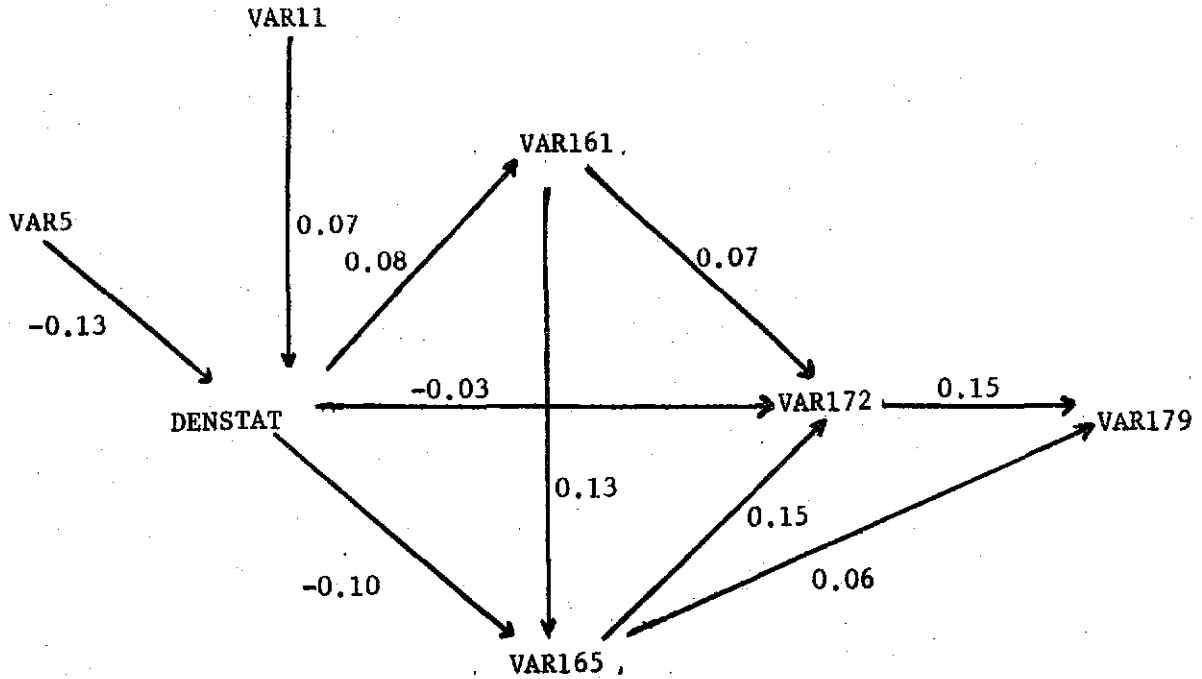
Kontrol grubunda deneğin statüsü, daha etkili bir değişken olarak göze çarpmaktadır. Deney grubunda ise bu ilişki indirektir ve pek önemli görünmemektedir.

3. Eğitim ile ilgili beklentiler

Eğitimi ile ilgili beklentiler kız ve erkek çocuklar için farklıdır. Genellikle denekler kız çocukları için ilkokulu yeterli görmekte, oğulları için ise daha yüksek bir eğitim düşünmektedirler. Bu nedenle eğitim ile ilgili beklentiler, kız ve erkekler için ayrı ayrı ele alınmıştır.

ŞEKİL - VIII. C5. DENEY GRUBUNUN, OĞULLARININ EĞİTİMLERİYLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

a. Erkek çocukların eğitimi

VAR5 - Deneğin yaşı

VAR11 - Eğitimi

DENSTAT- Deneğin statüsü

VAR161 - Kocası ile geçim durumu

VAR165 - Yaşlanınca kimin bakacağı

VAR172 - Oğullarını kaç yaşında evlendirmek istediği

VAR179 - Oğullarının ne kadar okunmasını istediği

ŞEKİL - VIII. C5'de görüldüğü gibi oğullarının eğitimleriyle ilgili beklentiler, deneğin yaşlanınca kendisine kimin bakacağı

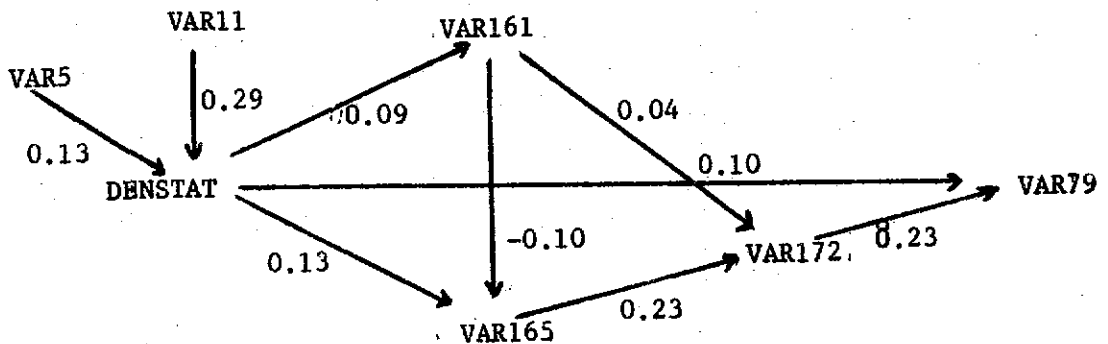
ve oğullarını kaç yaşında evlendirmek istediği ile direkt bir ilişki içindedir.

Yaşlanınca kimin bakacağı düşüncesinin bağımlı değişkene 0-02'lik bir indirekt etkisi de vardır. Bu durumda bu değişkenin sonuca toplam etkisi 0.08'e yükselmektedir.

Deneğin kocası ile geçim durumu da oğullarının eğitimleri ile ilgili beklentilerine indirekt etki eden bir değişken olarak belirmektedir. Etkisi 0.01 olarak hesaplanmıştır. Aynı değişkenin yaşlanınca kimin bakacağı değişkeni üzerinden, sonuca bir başka indirekt etkisi mevcuttur. Bu etki de 0.01 civarındadır.

Kontrol grubunda da, deneğin, oğullarının eğitimi ile ilgili beklentilerine etki eden değişkenlerin deney grubu ile hemen hemen aynı olduğu, ancak, etkilerin şiddetlerinin farklı olduğu gözlenmektedir.

ŞEKİL - VIII. C6 KONTROL GRUBUNUN OĞULLARININ EĞİTİMLERİYLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

(Değişkenlerin isimleri ŞEKİL-VIII.C5'de belirtilmiştir.)

Kontrol grubunda deneğin statüsü değişkeninin direkt bir ilişki içine girdiği görülmektedir. Buna karşılık deney grubunda direkt etkisi görünen yaşlanınca kimin bakacağı değişkeni kontrol grubunda, oğullarını evlendirmek istediği yaş üzerinden indirekt bir etkiye sahiptir. Hesaplandığında, bu etkisi 0.05'lik bir etki olduğu gözlenmektedir. Deneğin statüsünün direkt bir ilişkiye ulaşması, statünün kontrol grubunda daha önemli olduğu biçiminde yorumlanabilir. Kadının statüsü'nün, kontrol grubunda, oğullarının eğitimi ile ilgili beklentilerinde daha önemli bir değişken olduğu söylenebilir.

Deneğin koca ile geçim durumu ile yaşlanınca kimin bakacağı değişkenleri arasında deney grubunda doğru, kontrol grubunda ise ters bir ilişki söz konusudur. Yani kontrol grubunda, kocası ile geçimi iyi olmayanların, yaşlanınca kimin bakacağı konusunda çocuklarından beklentilerinin yüksek olduğu görülmektedir.

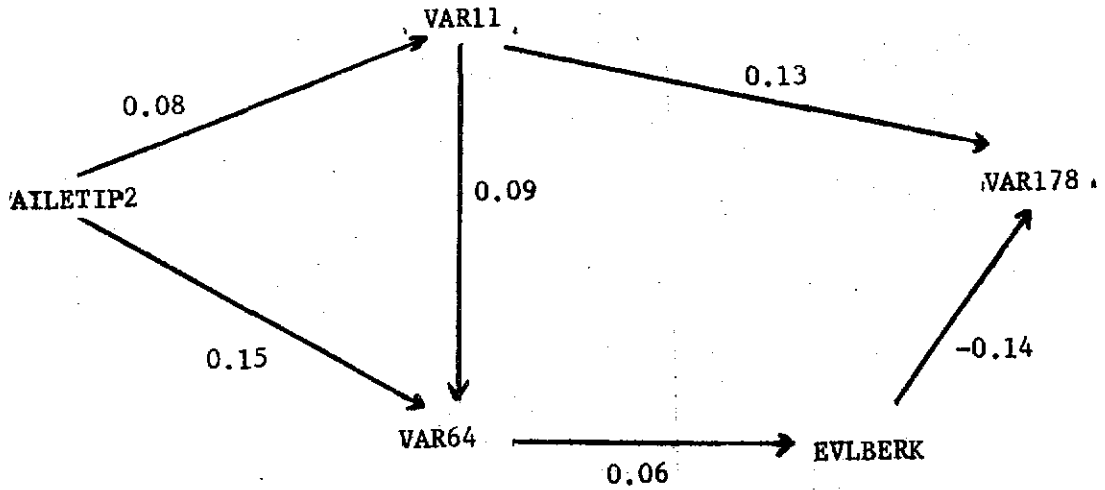
Ayrıca deneğin yaşı ve eğitim durumunun deneğin statüsüne yaptığı etkiler kontrol grubunda daha fazladır. Deney grubunda kadının statüsü, yaşının genç olmasıyla belirlenirken, kontrol grubunda yaşı büyüdükçe statüsü de artmaktadır.

b. Kız çocukların eğitimi

Deney grubunda kız çocuklarının ne kadar okuyacağı beklentisi, evlilikle ilgili beklentiyle ilişkili görünmektedir. Eğer kadının kızı için kendisi gibi olmayan bir evlilik çağı beklentisi

içindeyse, kızını çok okutmak istemektedir. Ortaokul veya lise çağında evlenen bir nesil için bu bulgu oldukça anlamlı görünmektedir.

ŞEKİL - VIII. C7 DENEY GRUBUNUN KIZLARININ EĞİTİMLERİYLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

AILETIP2 - Deneğin evlenmeden önceki aile tipi

VAR64 - Evlenme yaşı

EVLBERK - Evlilik beklentisi

VAR11 - Eğitimi

VAR178 - Kızlarının ne kadar okuyacağı beklentisi,

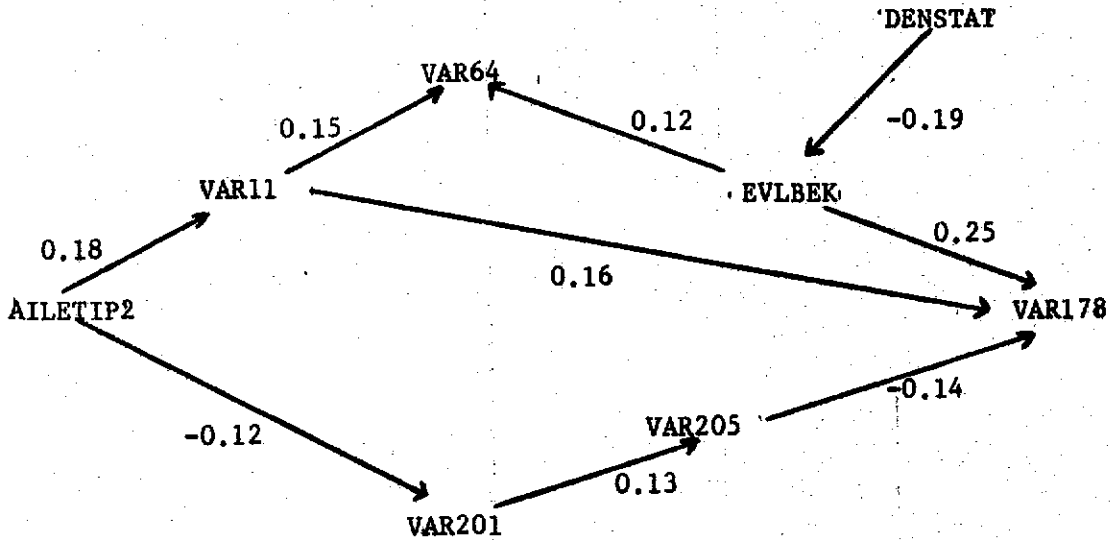
Kadının eğitimi de kızı ile ilgili eğitim beklentisinde pozitif olarak etkili görünmektedir.

Aile tipi ve evlenme yaşının kız çocukla ilgili eğitimi beklentisine etkisi indirekt'tir. Kadının evlenmeden önceki aile tipi eğitim durumu dolayısıyla bağımlı değişkeni 0.01 civarında etkile-

mektedir. Deneğin kendi evlenme yaşı da kızı ile ilgili evlilik beklentisi aracılığı ile, eğitim beklentisini 0.01 etki etmektedir.

Kontrol grubunda ise, bu konu ile ilgili görüp analize tabi tuttuğumuz tüm değişkenler yer almaktadır.

ŞEKİL - VIII. C8 KONTROL GRUBUNUN KIZLARININ EĞİTİMLERİYLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ⁽¹⁾

DENSTAT - Deneğin statüsü

VAR201 - Deneğin evlenmeden önce çalışma durumu

VAR205 - Evlenmeden önce kızlarının çalışması h.k. beklenti

(Diğer değişkenlerin isimleri ŞEKİL-VII.C7'de belirtilmiştir.)

(1) Toplam populasyon için bkz: EK-II.D3

Evlilik beklentisi değişkeni, kontrol grubunda, deney grubundan daha çok bağımlı değişkenle ilişkili görünmektedir. (0.25). Deneğin evlenme yaşının indirekt etkisi de 0.03 olup deney grubundaki etkisinden daha fazladır. Evlenme yaşı yükseldikçe kızların eğitimi ile ilgili beklenti ile daha çok ilişkili görünmektedir.

Deney grubundan farklı olarak kontrol grubunda deneğin evlenmeden önce çalışma durumu ile kızlarının evlenmeden önce çalışmaları ile ilgili beklentisi de sonuca katkıda bulunmaktadır. Deney grubunda bu değişkenlerin katkıları çok küçük bulunduğundan, alınmamıştır. Demek ki çalışma durumu, eğitime katkıda bulunan değişkendir. Annenin beklentisi, evlenmeden önce kızının çalışması yönündeyse, o zaman eğitim önemini yitirmektedir. Çünkü bu iki değişken arasında ters bir ilişkinin olduğu gözlenmektedir.

Annenin evlenmeden önce içinde yaşadığı aile tipinin, kontrol grubunda kızı ile ilgili eğitim beklentisinde 0.03'lük bir indirekt etkisi vardır. Deney grubunda ise aile tipinin bağımlı değişkenle ilişkisi daha dolaylı yollardan olmaktadır.

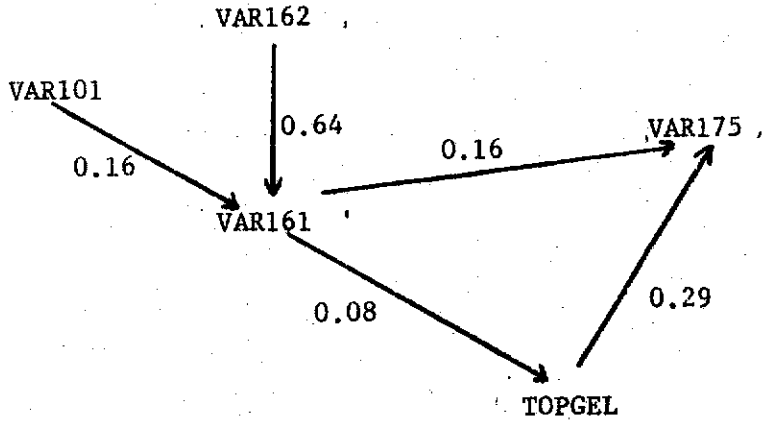
Kontrol grubunda deneğin statüsü yükseldikçe, kızlarının kendisinden farklı bir çağda evlenmesini arzu ettiğini gözliyoruz. Deneğin statüsü, kızları ile ilgili eğitim beklentisini -0.05 etkilemektedir.

Görüldüğü gibi kontrol grubunda ilişkiler daha çok ve birbirir-

nin içindedir. Deney grubunda ise sonucu etkileyebilen değişkenler daha azdır. Kanımızca kontrol grubunun yaşlarının daha büyük olması, etkilendikleri değişkenlerin sayısını da arttırmaktadır.

4. Damattan beklentiler

ŞEKİL - VIII. C9 DENEY GRUBUNUN DAMATTAN BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

VAR101 - Akrabalık durumu

VAR161 - Kocası ile geçim durumu

VAR162 - Kocasının her istediğini yerine getirme durumu

TOPGEL - Toplam gelir

VAR175 - Damattan beklentiler

Deneğin kocasıyla geçimi ve ailelerinin parasal durumunun iyi olması ile damattan beklentiler arasında ilişki gözleniyor. Böyle bir rahatlığın kadın için güven verici olduğu ve kızın evlendirirken daha seçici olduğu söylenebilir.

Deneğin kocası ile geçimi değişkeninin toplam gelire de bir dereceye kadar bağlı olduğu söylenebilir. Toplam gelir üzerinden, damattan arananlara 0.02'lik bir etkisi daha vardır. Bu durumda koca ile geçim durumunun sonuca toplam etkisi, 0.18'e ulaşmaktadır.

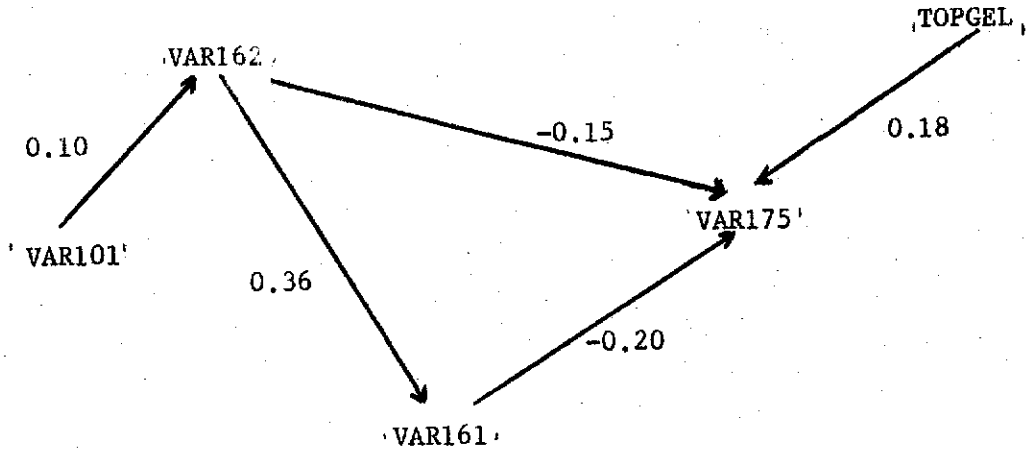
Kadının kocası ile geçim durumunun büyük ölçüde onun istediklerini yapıp yapmamasıyla ilgili olduğu görülmektedir. Bu değişken (VAR162) indirekt olmasına karşın, damattan beklentiler üzerinde önemli denecek bir etki yaratmaktadır. Kocanın istediklerini yerine getirme durumu ile damattan beklentiler arasında 0.10'luk bir indirekt ilişki gözlenmektedir.

Akraba evliliğinin de koca ile geçimi konusu üzerinden bağımlı değişkeni etkilediği görülmektedir. Ancak bu etki çok büyük değildir (0.03).

Görüldüğü gibi deney grubunda kadının kocası ile geçimi, damat ile ilgili beklentilerinde önemli bir değişkendir. Sonuca direkt ve indirekt etkilerinden bahsedilebilir.

Kontrol grubunda da yine aynı değişkenleri görmekteyiz. Yalnız bunların etki yükleri deney grubundan farklıdır.

ŞEKİL - VIII. C10 KONTROL GRUBUNUN DAMATTAN BEKLENTİLERİ
KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ (1)

(Değişkenlerin isimleri ŞEKİL-VIII.C9'da belirtilmiştir.)

Deney grubundan farklı olarak deneğin kocasının isteklerini yerine getirme durumu ve kocası ile geçimi değişkenleri ile damattan beklentiler arasında ters ilişki vardır. Burada herikisi de sonucu direkt etkileyen değişkenler olarak görülmektedir. Yani deneğin kocası ile geçimi iyi değilse, kocasının isteklerini yerine getirmiyorsa, damattan beklentilerinin arttığı söylenebilir. Burada kanımızca damat, gelecek için bir güvence olarak görülme eğilimindedir.

Gelir ise kontrol grubunda dışsal bir etki ile kendini göstermektedir.

Koca ile akrabalık indirekt olarak sonucu -0.01 etkilemektedir.

Deney ve kontrol grubundaki en büyük özellik, damattan beklentilerin koca ile ilişkilere bağlı olduğu gerçeğidir.

(1) Toplam populasyon için Bkz: EK-II.D4.

DÖRDÜNCÜ KISIM

SONUÇ VE ÖNERİLER

IX. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar şu bölümlerde verilmiştir.

Önce önemli değişkenler teker teker ele alınarak, analitik yaklaşımlar ışığında belirgin ve çarpıcı özellikleri anlatılmaktadır. Daha sonra genel sonuçlar, çalışmamızın ana konularına göre verildikten sonra öneriler sunulmaktadır.

Deneğin eğitimi ile evlenme yaşı arasındaki ilişkiye faktör analizi ile bakıldığında, bu iki değişkenin aynı boyut içinde yer aldığı gözlenmektedir. Varyans analizi bulgularına göre eğitim ile evlenme yaşı arasındaki ilişki, deney ve kontrol grubu arasında farklı bulunmamıştır. Yani önemsizdir. Path analizi ise bu iki değişken arasındaki ilişkinin indirekt bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. O halde tüm bu bulgulara dayanarak, deneğin eğitimi ile evlenme yaşı arasında ilişki olduğu, ancak bu ilişkinin deney ve kontrol grubu arasında fark yaratacak kadar önemli olmadığı sonucu çıkarılabilir.

Aile tipi; deneğin kaçınıcı çocuk olduğu ve eğitimi ile aynı boyut içinde görölmektedir. Faktör analizi yorumları, deneğin evlenmeden önce içinde yaşadığı aile tipinin (geniş veya küçük aile), deneğin eğitimi aracılığı ile evlenme yaşını etkilediğini göstermektedir. Path analizine göre bu ilişki direkt bir ilişkidir ve aile tipi, evlenme yaşının 0.15'ini açıklamaktadır. Varyans analizi sonuçları ise aile tipi ile evlenme yaşı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu belirlemektedir. Yani geniş aileden gelenler daha büyük bir oranda adölesan evliliği yapmaktadırlar.

Deneğin annesinin statüsünü belirleyen değişken, evde kararlara ne derece katıldığıdır. Deneğin evlenme yaşının, annenin eğitimi ve statüsü ile aynı faktör içinde bulunması, annenin statüsü ile deneğin evlenme yaşı arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Path analizi bu ilişkinin direkt ve doğrusal bir ilişki olduğunu belirlemektedir. Ancak, annenin statüsünün, deneğin evlenme yaşı üzerindeki etkisi, deney ve kontrol grubunda farklı bulunmamıştır. Yani annenin statüsü kızın evlenme yaşında etkili olduğu halde bu etki deney ve kontrol grubu arasında fark yaratacak kadar önemli değildir.

Akraba evliliği yapanlara, deney grubunda daha çok rastlanmaktadır (%25.8; kontrol grubunda ise %10.7). Path analizi, akraba evliliği ile evlenme yaşı arasında direkt bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ancak, akrabalık ile adölesan evliliği arasında varyans analizi ile önemli bir ilişki saptanmamıştır.

Akraba evliliği ile deneğin evdeki statüsü ilişkisine bakıldığında bu konuda deney ve kontrol grubu arasında farklılık gözlenmemiştir. Yani ilişki önemsizdir. Denek, deney veya kontrol grubunda olsun, akraba evliliği yapmışsa, bunun evdeki statüsüne etkisi aynıdır. Path analizi de bu iki değişken arasında direkt bir ilişki olmadığını göstermektedir. Akraba evliliği evlenme yaşını etkilemekte, evlenme yaşı da evdeki statü üzerinde etkili olmaktadır.

Çocuk bakımında güçlkle karşılaşma durumu ile deneğin ilk doğum yaptığı yaş da aynı boyutta bulunmaktadır. Faktör analizi sonuçları, çocuk bakımında güçlkle karşılaşma durumu ile doğum yapılan yaş arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Varyans analizi de genelde bu ilişkiyi doğrulamaktadır. Ancak, bu ilişki deney ve kontrol grubu arasında fark yaratacak kadar önemli bulunmamıştır. Deneklerin çoğunun geniş aileden gelmesi ve bu aile tipinde çocuklara bakacak yaşlıların da bulunması deneğin çocuk bakımı güçlüğüyle karşılaşmamasına neden olabilir. Path analizi sonuçları birinci çocukta bakım güçlüğü çeken annelerde, ikinci gebelik aralığının daha uzun olduğunu göstermektedir.

Intrauterin ve neonatal mortalite ile deneğin yaşının aynı faktör içinde yer alması, bu değişkenlerin birbirleriyle ilişkili olduklarını göstermektedir. Varyans analizi sonuçları da bu ilişkinin önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Yani adölesan grupta olanlar, kontrol grubunda olanlardan daha çok bu tip sorunlarla karşılaşmaktadırlar ve iki grup arasındaki fark önemlidir. Path analizi yorumları ise bu sorun-

larla ikinci gebelik aralığı arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu belirlemektedir. Yani düşük veya ölü doğum yapanlar ve bebekleri ölenler, daha kısa zamanda ikinci çocuğa gebe kalmaktadırlar.

Kontraseptif kullanma ile gebelik aralıkları, aynı faktör içinde bulunmasına rağmen yaş; aynı faktör içinde bir değişken olarak görünmemektedir. Deney ve kontrol grubu arasında kontraseptif kullanma bakımından önemli bir fark görülmemiş olması da, yukarıdaki faktör analizi bulguları ile Varyans analizi bulgularının aynı doğrultuda olduğunu göstermektedir. Birinci gebelik aralığında kontraseptif kullanma deney grubunda %8.6, kontrol grubunda %6.5; ikinci gebelik aralığında ise deney grubunda %21.6, kontrol grubunda %20.4'dür. Farksızlık, yüzdelerden de kolayca anlaşılmaktadır. Path analizi yorumları deney grubunda ilk doğum yapılan yaş ile kontraseptif kullanma arasında ters bir ilişki olduğunu gösteriyorsa da bu ilişki kontrol grubunda belirgin değildir ve önemsiz olduğu varyans analizi ile de ortaya konmuştur.

Çocuklardan beklentiler; eğitim, çalışma ve evlenme konularında ele alınmış ve herbirinde farklı sonuçlara varılmıştır:

Deneğin eğitimi ile, erkek çocuklarının ne kadar okumasını arzu ettiği değişkenleri, aynı faktör içinde yer almaktadır. Kızlarda ise, bu iki değişkenin ayrı faktörlerde yer aldığı görülmektedir. Yani deneğin eğitimi ile erkek

çocuklarından bu konudaki beklentileri arasında gözlenen ilişki, kızlarından beklentileri konusunda gözlenmemektedir. Path analizinde elde edilen sonuçlar ise, faktör analizi sonuçlarına ters düşmektedir. Varyans analizi de path bulgularını desteklemektedir. Deneğin kendisinin eğitim durumu ile kızlarından beklentileri arasında anlamlı ilişki vardır. Ancak, deney ve kontrol grubu arasındaki farklılaşma, önemsiz bulunmuştur. Genelde bulgular, çocuklarla ilgili eğitim beklentilerinin "kendileri gibi olma" yönünde belirlediğini göstermektedir. Tüm analiz sonuçlarının aynı doğrultuda olmaması, anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı fikrini güçlendirmektedir.

Deneğin evlenmeden önce ve sonra çalışıp çalışmadığı ile, kızlarının evlenmeden önce ve sonra çalışmalarını isteyip istememesinin aynı faktörde yer aldığı gözlenmektedir. Path analizi sonuçları da aynı yöndedir. Bu bulgulara göre deneğin evlenmeden önceki çalışma durumu ile kızlarının evlenmeden önce çalışma beklentileri arasında; ve deneğin evlendikten sonra çalışma durumu ile kızlarının evlendikten sonra çalışma beklentileri arasında direkt bir ilişki vardır. Varyans analizi sonuçları evlendikten sonra kadının çalışıp çalışmadığı ile, kızlarının evlendikten sonra çalışıp çalışmaması hakkındaki düşünceleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Deney ve kontrol grubu arasında bu konudaki farklılık, önemli bulunmuştur. Yani deneğin kızının evlendikten sonra çalışıp çalışmaması ile ilgili arzularını, kendi çalışma özgeçmişine büyük ölçüde bağlıdır.

Deneklerin kız ve erkek çocuklarını evlendirmek istedikleri yaşlar, farklıdır (Kızlarda, 19,0; erkeklerde, 21,4). Kadının ilk evlenme yaşı ile kızlarının kaç yaşında evlenmesini istediği arasında doğrusal bir ilişki vardır. Yani kendisi küçük yaşta evlendiyse, kızlarının da küçük yaşta evlenmesini istemektedir. Akraba evliliği ile kızların evlenme yaşı beklentisi arasında ters bir ilişki gözlenmektedir. Yani akraba evliliği yapmış olanlar, kızlarının daha küçük yaşta evlenmesini istemektedirler. Ancak path analizine göre çıkarılan bu sonuçlar, varyans analizinde anlamlı çıkmamıştır. Yani kadınların kızlarını evlendirmek istedikleri yaş konusunda gözlenen ilişki, deney ve kontrol grubu arasında fark yaratacak kadar önemli değildir.

Sonuçlar, çalışmanın ana sonuçlarına göre de şu biçimde sıralanabilir:

1. Araştırma grubu toplam popülasyonu genel olarak ele alındığında; gebelik ve doğum; çocuk bakımı, çalışma durumu, eğitim ve menstruasyon bilgisi, çocukların eğitimleri ile ilgili beklentiler gibi konuların önem kazandığı görülmektedir. Adölesan grupta eğitim doğum ve çocuk bakımı gibi konular, yetişkin gruptan daha önemli bir faktör olarak belirlenmektedir. Eğitimin bütün gruplar için etkili bir değişken olduğu söylenebilir. Ancak, çalışmamızda eğitimin, "okula gidip gitmeme" biçiminde ele alınması zorunlu olduğundan, okula giden ve gitmeyen deneklerde eğitimden kaynaklanan büyük farklılaşmalar görülmemiştir.

2. Adölesan evliliğinin sosyo-ekonomik belirleyicileri konu-

sunda; aile tipi, evlenmeden önce çalışma, başlık alma durumu, deneğin eğitimi, yerleşim yeri, annenin eğitimi ve statüsü gibi değişkenler önem kazanmaktadır. Tüm bu faktörler, evlilik yaşı üzerinde etkili olmaktadır. Eğitim, önemli bir faktör olarak görünmesine karşın, evlenme yaşı konusunda gruplar arasında fark yaratamamaktadır. İki grup arasında eğitim farklılaşmasının bulunmayışı (okula gitmiş olan, deney grubunda % 58.9; kontrol grubunda % 60.2'dir) bu sonucun çıkmasında önemli bir etkidir.

Aile tipi, yani deneğin evlenmeden önce ne tip bir aile içinde bulunduğu ile evlenme yaşı arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Yani aile tipi, deney ve yetişkin grubunda, evlenme yaşı konusunda farklılık yaratan bir değişkendir. Bu bulgu, bu konudaki hipotezimizi de desteklemektedir.

Çalışmamızda deneğin geldiği ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, annenin statüsü ile açıklanmaya çalışılmıştır. Annenin evdeki kararlara katılmasına göre değerlendirilen statü faktörü ise, kızların evlenme yaşında etkili olmaktadır. Bu nedenle bu konudaki hipotezin de desteklendiği söylenebilir.

3. Adölesan evlilerin doğurganlık ve kontraseptif kullanma davranışları konusunda; gebelik sorunları, kontraseptif kullanma ve çocuk isteme durumu, çocuk sayısı ve sorunları, çocuklar hakkında cinsiyet beklentisi, eğitim gibi faktörlerin önemli olduğu görünmüştür.

Gebelik sorunları konusunda adölesan ve yetişkin grup arasında önemli bir farklılık gözlenmektedir. Adölesan grupta gebelik sorunları ile karşılaşma, yetişkin grubun dört katıdır. Yani adölesan veya yetişkin yaşta evlenmiş olma, gebelik sorunlarının az veya çok olmasında etkilidir. Bu bulgular, gebelik sorunları ile ilgili hipotezimizi ispatlayıcı yöndedir.

Kontraseptif kullanma bakımından, adölesan ve yetişkin grup arasında önemli bir fark yoktur. Zaten genel olarak kullanma oranı çok düşüktür. Toplam popülasyonda, birinci gebelik aralığında kadınların % 7.5'i, ikinci gebelik aralığında ise % 21.0'i kontraseptif kullanmışlardır. Birinci gebelik aralığında kadının kontraseptif kullanma davranışına en çok etki eden faktörler, deneğin kocası ile çocuk sayısı ve nasıl korunacakları hakkında konuşup konuşmadığı olmaktadır. Buradan anlaşılmaktadır ki özellikle ilk gebelik aralığında korunmak için karı koca arasında bir karar gereklidir. İkinci gebelik aralığında ise; ilk çocuktaki gebelik ve doğum sorunları ve birinci gebelik aralığının süresi kontraseptif kullanmaya direkt etki eden değişkenler olmaktadır.

Çocuk bakımından güçlkle karşılaşma konusunda, deney ve kontrol grubu arasında fark olduğu halde bu fark, değişkenler arasında anlamlı bir ilişki verecek kadar büyük değildir.

4. Adölesan doğurganlığının belirleyicileri olarak eğitim, çalışma durumu, annenin eğitimi, gelir, yerleşim yeri gösterilebilir. Kontrol grubunda kontraseptif kullanma davranışı, doğur-

ganlığın bir belirleyicisi olarak, daha önemli görülmektedir.

Statü konusu, doğurganlık davranışında da önemlidir. Genellikle kadınlar, annelerinin evdeki davranışlarını yani statü örüntüsünü devam ettirme eğilimindedirler. Bu konudaki hipotezimizi test etmek üzere yaptığımız analizler, anlamlı sonuç vermiştir. Yani, "Kadının evdeki statüsü bakımından annesinin evdeki statüsü iyi olanla kötü olan farklıdır. Bu konuda adölesan ve yetişkin grubu arasında da fark vardır." Dolayısıyla annenin statüsünün deneğin doğurganlığına indirekt bir şekilde etki yaptığı söylenebilir. Kısaca, doğurganlık davranışında en önemli değişkenler statü ve korunma davranışları olmaktadır.

5. Adölesan evliliğinin çocuklardan beklentiler konusundaki etkisi genel olarak şöyle tanımlanabilir. Genellikle anneler (denekler) çocuklarının da kendileri gibi olmasını istemektedirler. Adölesan çağda evlenmeler, kadınların geleceğe yönelik yüksek beklentilere sahip olmasını önlemektedir. Çocuklardan beklentiler eğitim, çalışma ve evlenme konularını kapsamaktadır. Kadının evlenme yaşı, geldiği aile tipi, eğitimi ve evlenme biçiminin bu beklentiler üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Deneğin kendi çalışma durumu ile kızlarından bu konudaki beklentileri arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Ancak kızlarının kaç yaşında evlenmesini istedikleri konusunda adölesan ve yetişkin grup arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı gözlenmiştir. Kısacası, genelde çocuklardan beklentiler "kendileri gibi olma" yönündedir. Kızların çalışması konusunda adölesan ve yetişkin grupları arasında farklı

davranışlar olduğu ispatlanmıştır. Ancak eğitim ve evlenme yaşı konusunda deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir farklılaşma yoktur.

Sonuç olarak, bulguların genellikle beklenen yönde olduğu söylenebilir. Ancak, aralarında anlamlı ilişkiler aradığımız, fakat tam olarak ispatlayamadığımız konular da vardır. Çalışmamızda elde edilen bulguların, ileride yapılacak daha ayrıntılı çalışmalarla incelenmesi, konu için önemli bir katkı olacaktır.

Bunun dışında bulgulara dayanarak şu önerilerde bulunulabilir:

1. Uzun vadede evlilik yaşının yükseltilmesi, ülkemiz için adölesan evliliklerinin yarattığı sonuçları ortadan kaldıracak önleyici bir etken olabilir.

2. Kısa vadede, ebelerin, adölesan grubu (evli olan) özel risk faktörü olarak takip etmesi sağlanabilir. Böylece adölesan çağda evlenenlerde daha çok görülen düşük, ölü doğum gibi sorunlar önlenmiş olur. Ancak bu durumda; başka bir yere giden veya işten ayrılan ebeinin, adölesan grup hakkında tuttuğu tüm kayıtları yeni gelen ebeye geçirmesi gereklidir. Aksi takdirde, yapılan çalışmalar sonuçsuz kalır. Yani yeni gelen ebeinin, işlere; gidenin bıraktığı yerden başlaması hem zaman kaybını önler, hem de hizmetin etkin bir şekilde götürülmesini sağlar.

3. Özellikle birinci gebelik aralığında kadının kontraseptif kullanmasına direkt etki eden en önemli faktörlerden biri, "kocasını ile korunma hakkında konuşup konuşmadığı" olduğuna göre, kadının bu konuda da kocasının etkisi altında kaldığı açıktır. O halde aile planlaması eğitiminin, adölesan kadınların kocalarına da verilmesinin önemli yararları olabilir.

4. Adölesan grupta kadının statüsünün daha düşük olduğu, bu durumun da doğurganlığa direkt etki ettiği düşünülürse kadının evdeki statüsünü yükseltmeye yönelik bir takım gelişmelerin adölesan evliliklerini azaltacağı düşünülebilir. Bu nedenle eğitim ve sağlık olanaklarının arttırılması, kadının ekonomik bağımsızlığını kazanmasında etkili olacak ortamın yaratılması, makro düzeyde bir öneri olarak ifade edilebilir.

5. Çalışmamızda deney ve kontrol grubu arasında farklılaşma bulamadığımız akraba evliliği, çocuk bakımı güçlükleri gibi konularla; adölesan evliliği arasındaki ilişkinin daha ayrıntılı çalışmalarla incelenmesi, konuya, önemli katkılar getirebilir.

Ö Z E T

X- ÖZET

Bu çalışma, adölesan ve yetişkin grupları; evlilik doğurganlık, kontraseptif kullanma ve çocuklarından beklentileri gibi konularda karşılaştırarak, adölesan gruptaki farklılıkları ortaya koymak amacı ile yapılmıştır. Uygulama sırasında adölesan dönemi davranışları (20-4 yaş aralığında olup, 15-19 yaşlarında evlenenler) deney grubunu, yetişkin dönem davranışları (25-29 yaş aralığında olup, 20-24 yaşlarında evlenenler) kontrol grubunu oluşturmuştur. Grupların bu şekilde belirlenmesinin nedeni; yaş olarak adölesan dönem ve yetişkin dönem sürecini geçirmiş grupları karşılaştırmanın, çalışma için daha güvenilir olacağı düşüncesidir. Saptanan özelliklere uyan bütün kadınlar, araştırma kapsamına alınmıştır.

Çalışmamız, Kandıra'da Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdları Enstitüsü ve Tıp Fakültesi (Pediatri Bilim Dalı) ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından yürütülen "Identification of Risk Factors to Maternal, Fetal and Child Health Among Adolescent Mothers"

projesinin bir parçasıdır. Nüfus Etüdüleri Enstitüsü'nün; Hacettepe Üniversitesi Pediatri Bölümü ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın işbirliği ile yürüttüğü bu projenin mali ve teknik sorumlusu Dünya Sağlık Örgütü (WHO) olmaktadır. Bu projede adolesan doğurganlığının meydana getirdiği medikal ve sosyal sorunlar, risk faktörleri olarak ele alınmaktadır.

Çalışmamızda bilgi toplama; adolesan evliliği ve doğurganlığı hakkında yapılan literatür çalışmasından sonra, hazırlanan kapsamlı bir soru kağıdı aracılığıyla yapılmıştır. Soru kağıdının hazırlanmasında daha önce yapılan sosyal araştırmalardan ve kaynak kişilerden de yararlanılmıştır. Soru kağıtlarının uygulanması, araştırmacının yönetiminde diplomalı köy ebeleri tarafından yapılmıştır.

İstatistikî değerlendirmeler Orta Doğu Teknik Üniversitesi Bilgisayar Merkezinde, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) sistemi aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. İstatistikî değerlendirme olarak faktör analizi, varyans analizi, ve Path (etkileşim yolları) katsayıları kullanılmıştır. Hangi değişkenlerin bir arada görüldüğünü anlamak üzere faktör analizi, değişkenler arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyini ölçmek amacıyla varyans analizi ve bağımlı değişken üzerinde direkt ve indirekt etkileşimlerin rolünü belirlemek amacı ile de Path (etkileşim yolları) analizinden yararlanılmıştır.

Sosyo-ekonomik düzey, aile tipi, kadının ve annesinin statüsü, gebelik sorunları, kızlarının gelişmesi ile ilgili

beklentiler gibi konularda bulgular, hipotezlerimizi destekleyici yöndedir. Yani; sosyo-ekonomik düzeyi düşük olanlar ve geniş aileden gelenler daha çok adölesan evliliği yapmaktadırlar. Adölesan gruptaki kadınlar, daha büyük bir oranda evdeki statü açısından annelerine benzemektedirler. Yanıdüşük bir statüye sahiptirler. Gebelik sorunu adölesan grupta daha çok görülmektedir. Bu grubun kızlarının çalışması ile ilgili düşünceleri de kontrol grubundan farklıdır. Çünkü adölesan grup, daha yüksek bir oranda, çalışma açısından kızlarının da kendileri gibi olması beklentisi içindedir.

Akraba evliliği, çocuk bakımından karşılaşılan güçlükler, çocukların eğitimi ve kızlarının evlenme çağı, konularının ise; kadınların eğitim ve çalışma durumu, geldikleri ailelerin tipi, evdeki statüleri gibi diğer bazı değişkenlerle ilişkileri saptanmıştır. Ancak, bu ilişkilerde deney ve kontrol grubu arasında da belirli düzeye ulaşmış bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. İleride bu konuların, yapılacak daha ayrıntılı çalışmalarla incelenmesi en büyük dileğimizdir.

EKLER

EKLER LİSTESİ

- EK-I.A1 ARAŞTIRMA GRUBUNU GENEL OLARAK TANIMLAYAN DEĞİŞKENLER LİSTESİ
- EK-I.A2 ARAŞTIRMA GRUBUNUN GENEL OLARAK TANIMLANMASINDA HAKİM İLİŞKİLERİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER, DEĞİŞKENLERİ VE FAKTÖR YÜKLERİ
- EK-I.B1 ADÖLESAN EVLİLİĞİNİN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİ TANIMLAYAN DEĞİŞKENLER LİSTESİ
- EK-I.B2 ADÖLESAN EVLİLİĞİNİN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ AÇISINDAN HAKİM İLİŞKİLERİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER, DEĞİŞKENLERİ VE FAKTÖR YÜKLERİ
- EK-I.C1 ADÖLESAN EVLİLERİN DOĞURGANLIK VE KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞLARINI TANIMLAYAN DEĞİŞKENLER LİSTESİ
- EK-I.C2 ADÖLESAN EVLİLERİN DOĞURGANLIK VE KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞLARI AÇISINDAN HAKİM İLİŞKİLERİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER, DEĞİŞKENLERİ VE FAKTÖR YÜKLERİ
- EK-I.D1 ADÖLESAN DOĞURGANLIĞININ SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİ TANIMLAYAN DEĞİŞKENLER LİSTESİ
- EK-I.D2 ADÖLESAN DOĞURGANLIĞININ SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ AÇISINDAN HAKİM İLİŞKİLERİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER VE FAKTÖR YÜKLERİ

- EK-I.E1 ADÖLESAN EVLİLERİN ÇOCUKLARINDAN BEKLENTİLERİNİ TANIMLAYAN DEĞİŞKENLER LİSTESİ
- EK-I.E2 ADÖLESAN EVLİLERİN ÇOCUKLARINDAN BEKLENTİLERİ KONUSUNDA HAKİM İLİŞKİLERİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER, DEĞİŞKENLERİ VE FAKTÖR YÜKLERİ
- EK-II.A1 ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONUNUN KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞLARININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ
- EK-II.B1 ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONUNUN DOĞURGANLIK DAVRANIŞLARININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜSÜ
- EK-II.C1 ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONUNUN DOĞURGANLIĞININ, SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİN ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜSÜ
- EK-II.D1 ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONUNUN, KIZLARININ ÇALIŞMALARıyla İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ
- EK-II.D2 ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONUNUN KIZLARININ EVLENME YAŞI KONUSUNDA BEKLENTİLERİ İLE İLGİLİ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ
- EK-II.D3 ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONUNUN, ÇOCUKLARININ EĞİTİMLERİ İLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ
- EK-II.D4 ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONUNUN DAMATTAN BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ
- EK-III.A1 ÇALIŞMA YAPILAN KÖYLER VE ÇALIŞMA GRUBUNUN KÖYLERE GÖRE YÜZDE DAĞILIMI
- EK-VI.A1 EVLENME YAŞ TABLOSU

EK-I.A1 ARAŞTIRMA GRUBUNU GENEL OLARAK TANIMLAYAN DEĞİŞKEN-
LER LİSTESİ

1. VAR5 Deneğin yaşı
2. VAR81 Evlenme süresi
3. VAR11 Okula gidip gitmediği
4. VAR26 12 yaşına kadar babasının işi
5. VAR58 Nasıl evlendiği
6. VAR59 İlk adet gördüğü yaş
7. VAR60 Kadınların adet gördüğünü biliyor muydu
8. VAR61 Evet ise kimden öğrendi
9. VAR62 Mahrem ilişkiyi ne zaman öğrendi
10. VAR63 Bu bilgiyi kimden aldı.
11. VAR64 İlk evlenme yaşı
12. VAR90 Son koca başlık verdi mi
13. VAR101 Son kocası akrabası mı
14. VAR135 Kocası ev işine yardım eder mi
15. VAR161 Kocası ile geçimi nasıl
16. VAR162 Kocasının her istediğini yapar mı
17. VAR163 Kocası kızınca ne yapar
18. VAR164 Denek kocaya kızınca ne yapar
19. VAR165 Yaşlanınca kim bakacak
20. VAR167 Nasıl korunacaklarını konuşurlar mı
21. VAR171 Kızları kaç yaşında evlensin ister
22. VAR173 Oğulları kaç yaşında evlensin ister
23. VAR173 Çocukların evlenme kararını kim verecek

24. VAR178 Kız çocukları ne kadar okusun
25. VAR179 Erkek çocukları ne kadar okusun
26. VAR180 İlk doğumda kaç yaşındaydı
27. VAR181 İlk doğumu nerede yaptı
28. VAR182 İlk doğumu kim yaptırdı
29. VAR183 Çocuk normal mi doğdu
30. VAR184 Kaç saat doğum sancısı çekti
31. VAR185 Çocuğa kimler yardımcı oldu
32. VAR190 İlk çocuğu istediği kadar emzirebildi mi
33. VAR192 Bir işte çalışıyor mu
34. VAR195 Kocası ne iş yapar
35. VAR201 Evlenmeden önce çalışıyor muydu
36. VAR202 Evet ise ne tür bir işte çalışıyordu
37. VAR346 Birinci gebelik sonunda çocuk ne oldu
38. SORUN Gebelikleriyle ilgili sorunu var mı
39. VAR354 Birinci gebelik aralığında gebe kalmamaya dikkat etti mi
40. VAR480 Canlı doğan çocuk sayısı
41. SX1 Adölesan veya yetişkin evliliği
42. VAR481 Hiç korunmuş mu
43. TOPGEL Toplam gelir
44. ISLİS1 Evlenmeden önce ev işi farklılaşması islöölç.
45. ISLİS2 Evlendikten sonra ev işi farklılaşması islöölç.
46. ISLKAR1 Evlenmeden önce karara katılma islöölç.
47. ISLKAR2 Evlendikten sonra karara katılma islöölç.
48. ISLİZİN Kocasının izin verme durumu islöölç.
49. ISLGÜÇ İlk çocuğu ile ilgili güçlükler islöölç.

50. ISLSÖZ Sözü geçme durumu ıslölç.
51. AILETİPİ Çekirdek ve geniş aile ayırımı
52. PERİOD Birinci gebelik aralığı
53. PER2 İkinci gebelik aralığı
54. AILETİPİ2 Deneğin geldiği ailenin tipi

EK-I.A2 ARAŞTIRMA GRUBUNUN GENEL OLARAK TANIMLANMASINDA
HAKİM İLİŞKİLERİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER, DEĞİŞKEN-
LERİ ve FAKTÖR YÜKLERİ

ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPULASYON

<u>1. FAKTÖR: (GEBELİK VE SONUÇLARI)</u>		<u>Faktör Yüğü</u>
VAR180 -	ilk doğumda kaç yaşındaydı	0.947
PERİOD -	ilk gebelik aralığı	0.940
VAR346 -	1. gebelik sonunda çocuk ne oldu	0.882
İŞLİGUC -	Çocuk bakımı güçlüğü	0.815
VAR190 -	ilk çocuğı istediğı kadar emzirdi mi	0.695
VAR183 -	Çocuk normal mi doğdu	0.677
VAR185 -	Çocuğa kimler yardımcı oldu	0.625
VAR181 -	ilk doğamı nerede yaptı	0.601
<u>2. FAKTÖR: (YAŞ VE ÇOCUK BAKIMI)</u>		
X1 -	Deney ve kontrol grubu	0.911
VAR64 -	ilk evlenme yaşı	0.892
VAR5 -	Deneyin yaşı	0.891
SORUN -	Gebelik sorunu var mı	0.023
<u>3. FAKTÖR: (ÇALIŞMA DURUMU)</u>		
VAR202 -	Evlenmeden önce mesleğı	0.978
VAR201 -	Evlenmeden önce çalışıyor muydu	0.972
VAR192 -	Bir işte çalışıyor mu	0.573

4. FAKTÖR: (YAŞ VE ÇOCUK SAYISI)Faktör Yüğü

VAR8	Evlenme süresi	
VAR480	Canlı doğan çocuk sayısı	0.667
VAR5	Deneğin yaşı	0.424

5. FÖKTÖR: (ÇOCUKLARLA İLGİLİ EVLİLİK BEKLENTİLERİ)

VAR172	Oğulları kaç yaşında evlensin	0.690
VAR171	Kızları kaç yaşında evlensin	0.675
VAR60	Kadınların adet gördüğünü biliyor muydu	0.403
VAR11	Okula gidip gitmediği	0.206

DENEY GRUBU

1. FAKTÖR: (GEBELİK VE SONUÇLARI)

PERIOD	1. Gebelik aralığı	0.664
VAR180	İlk doğumda kaç yaşındaydı	0.953
VAR183	Çocuk normal mi doğdu	0.620
VAR185	Çocuğa kimler yardımcı oldu	0.699
VAR190	İlk çocuğu istediği kadar emzirdi mi	0.659
VAR346	Gebelik sonunda birinci çocuğa ne oldu	0.822
VAR167	Nasıl korunacaklarını konuşurlar mı	0.323
VAR165	Yaşlanınca kim bakacak	0.241
ISLGÜÇ	Güçlük çekti mi	0.764
PER2	İkinci gebelik aralığı	0.142

Faktör Yüğü2. FAKTÖR: (YAŞ VE ÇOCUK SAYISI)

VAR5.	Deneğın yaşı	0.890
VAR8	Evlenme süresi	0.953
VAR64	İlk evlenme yaşı	0.458
VAR480	Canlı doğan çocuk sayısı	0.652
VAR481	Hiç korunmuş mu	0.284
ISLKAR1	Evlenmeden önce kararlara katılma	0.119

3. FAKTÖR: (EĞİTİM VE MENSTRASYON BİLGİSİ)

VAR11	Okuma yazma biliyor mu	0.234
VAR60	Kadınların adet gördüğünü biliyor muydu	0.498
VAR171	Kızları kaç yaşında evlensin ister	0.677
VAR172	Oğulları kaç yaşında evlensin ister	0.686

4. FAKTÖR: (DOĞUM)

VAR181	İlk doğumu nerede yaptı	0.739
VAR182	İlk doğumu kim yaptırdı	0.842
VAR184	Kaç saat doğum sancısı çekti	0.208

5. FAKTÖR: (ÇALIŞMA DURUMU)

VAR192	Bir işte çalışıyor mu	0.698
VAR201	Evlenmeden önce çalışıyor muydu	0.787

KONTROL GRUBU

1. FAKTÖR: (GEBELİK VE SONUÇLARI)

VAR184	Kaç saat doğum sancısı çekti	0.491
VAR180	İlk doğumda kaç yaşındaydı	0.970
VAR183	Çocuk normal mi doğdu	0.868
VAR181	İlk doğumu nerede yaptı	0.645
ISLGÜÇ	Çocuk bakımı güclüğü	0.873
PERİOD	İlk gebelik aralığı	0.880
VAR190	İlk çocuğunu istediği kadar emzirdi mi	0.744
VAR185	Çocuğa kimler yardımcı oldu	0.608
VAR481	Hiç korunmuş mu	0.445

2. FAKTÖR: (ÇALIŞMA DURUMU)

VAR201	Evlenmeden önce çalışıyor muydu	0.955
VAR202	Ne tür bir işte çalışıyordun	0.954
VAR192	Şimdi çalışıyor mu	0.577
VAR354	Gebe kalmamaya dikkat etti mi	0.271

3. FAKTÖR: (YAŞ VE ÇOCUK SAYISI)

VAR5	Deneğin yaşı	0.731
VAR8	Evlenme süresi	0.864
VAR480	Canlı doğan çocuk sayısı	0.540
VAR165	Yaşlanınca kim bakacak	0.261

Faktör Yüğü

VAR64	İlk evlenme yaşı	0.346
VAR179	Erkek çocukları ne kadardı	0.263

4. FAKTÖR: (MENSTRASYON HAKKINDA BİLGİ)

VAR60	Kadınların adet gördüğünü biliyor muydu	0.764
VAR61	Kimden öğrendi	0.785
VAR63	Bu bilgiyi kimden aldı	0.512
ISLKAR1	Evlenmeden önce karara katılma	0.204
ISLKAR2	Evlendikten sonra karara katılma	0.266

5. FAKTÖR: (ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ HAKKINDA BEKLENTİLER)

VAR178	Kızları ne kadar okusun	0.601
VAR179	Oğulları ne kadar okusun	0.708
VAR190	Kocası başlık verdi mi	0.300
VAR11	Okula gidip gitmediği	0.287
ISLISZ	Evlendikten sonra ev işine katılma	0.508
ISLIZIN	İzin verme durumu	0.313

EK-I.B1 ADÖLESAN EVLİLİĞİN SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİ
TANIMLAYAN DEĞİŞKENLER LİSTESİ

1. VAR11 Okula gidip gitmediği
2. VAR12 Neden okula gitmediği
3. VAR13 Okula gitmek ister miydi
4. VAR14 En son hangi okulu bitirdiği
5. VAR15 Diploma alıp almadığı
6. VAR16 Annesinin okuma yazması var mı
7. VAR17 Annesinin en son gittiği okul
8. VAR18 Annesi diploma almış mı
9. VAR19 Bu köyde oturma süresi
10. VAR22 Burası nasıl bir yerdi
11. VAR26 Oniki yaşına kadar babasının işi
12. VAR58 Nasıl evlendiği
13. VAR59 İlk adet gördüğü yaş
14. VAR64 İlk evlenme yaşı
15. VAR65 Kaç kere evlendi
16. VAR90 Son koca başlık verdi mi
17. VAR93 Son koca ne kadar başlık verdi
18. VAR96 Son koca neden başlık vermedi
19. VAR99 İlk evlendiğinde babasının durumu nasıldı
20. VAR200 İlk kocasının aile durumu nasıldı
21. VAR101 Son kocası akrabası mı
22. VAR104 Evet ise son kocası nesi olur
23. VAR107 Son kocasının okuma yazması var mı
24. VAR110 Son kocasının en son bitirdiği okul

25. VAR113 Son koca diploma almış mı
26. VAR193 Evet ise ne tür bir işte çalışıyor
27. VAR195 Kocasını ne iş yapar
28. VAR201 Evlenmeden önce çalışıyor muydu
29. VAR202A Evlenmeden önceki meslek sayısı
30. VAR202 Evet ise ne tür bir işte çalışıyordu.
31. VAR203 Kazancı ile ne yapıyordu.
32. VAR204 Parasının çoğunu nereye harcıyordu
33. VAR341 Deneğin kaçınıcı çocuk olduğu
34. VAR477 Evlenmeden önce evde kaç kişi oldukları
35. VAR478 Annesinin kaç yaşayan çocuğu olduğu
36. ISLKAR1 Evlenmeden önce karara katılma ölç.
37. ISLIS1 Evlenmeden önce ev işi farklılaşması ölç.
38. AILETİP1 Çekirdek ve geniş aile ayrımı
39. PERIOD Birinci gebelik aralığı
40. PER2 İkinci gebelik aralığı
41. AILETİP2 Deneğin geldiği ailenin tipi

EK-I.B2 ADÖLESAN EVLİLİĞİNİN SOSYO-EKONOMİK BELİRLİYİCİLERİ
AÇISINDAN HAKİM İLİŞKİLERİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER,
DEĞİŞKENLERİ VE FAKTÖR YÜKLERİ

ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONU

Faktör yükü

1. FAKTÖR: (DENEĞİN EĞİTİMİ)

VAR11	Okula gidip gitmediği	0.970
VAR14	En son hangi okulu bitirdiği	0.919
VAR12	Neden okula gitmediği	0.899
VAR15	Diploma alıp almadığı	0.882
VAR13	Okula gitmek ister miydi	0.658

2. FAKTÖR: (EVLENMEDEN ÖNCE ÇALIŞMA DURUMU)

VAR202	Evlenmeden önce ne tür işte çalışıyordu	0.987
VAR201	Evlenmeden önce çalışıyor muydu	0.982
VAR202A	Evlenmeden önce meslek sayısı	0.945
VAR203	Kazancını ne yapıyordu	0.725
VAR204	Parasının çoğunu nereye harcar	0.320
VAR193	Deneğin ne tür bir işte çalıştığı	0.241

3. FAKTÖR: (BAŞLIK ALMA)

VAR93	Kocası ne kadar başlık verdi	0.958
VAR90	Kocası başlık verdi mi	0.947
VAR96	Kocası neden başlık vermedi	0.648

4. FAKTÖR: (ANNENİN EĞİTİMİ)

VAR18	Annesi diploma almış mı	0.926
VAR17	Annesinin en son gittiği okul	0.826
VAR16	Annesinin okuma yazması var mı	0.754

5. FAKTÖR: (YERLEŞİM YERİ)

VAR19	Bu köyde okuma süresi	0.925
VAR22	Burası nasıl bir yerdi	0.902

DENEY GRUBU

1. FAKTÖR: (EĞİTİM)

VAR11	Okula gidip gitmediği	0.975
VAR12	Neden okula gitmediği	0.897
VAR13	Okula gitmek ister miydi	0.703
VAR14	En son hangi okulu bitirdiği	0.983
VAR15	Diploma almış mı	0.887
VAR110	Kocasının bitirdiği okul	0.114
AİLETİPİ2		0.131

2. FAKTÖR: (BAŞLIK ALMA)

VAR64	İlk evlenme yaşı	0.208
VAR90	Kocasını başlık verdi mi	0.967
VAR93	Ne kadar başlık verdi	0.957

Faktör yükü

VAR96	Neden başlık vermedi	0.682
VAR478	Annesinin yaşayan kaç çocuğu var	0.219

3. FAKTÖR: (EVLENMEDEN ÖNCE ÇALIŞMA)

VAR193	Şimdi ne tür bir işte çalışıyor	0.563
VAR201	Evlenmeden önce çalışıyor muydu	0.765
VAR203	Kazancı ile ne yapıyordu	0.981
VAR204	Parasının çoğunu nereye harcadı	0.761

4. FAKTÖR: (ANNENİN EĞİTİMİ)

VAR16	Annesinin okuma yazması var mı	0.790
VAR17	En son gittiği okul	0.831
VAR18	Annesi diploma almış mı	0.860
VAR65	Kaç kere evlendi	0.211
CSLKAR1	Evlenmeden önce karar verme durumu	0.128

5. FAKTÖR: (YERLEŞİM YERİ)

VAR19	Bu köyde oturma süresi	0.935
VAR22	Burası nasıl bir yerdi	0.896
PERIOD	1. çocuk aralığı	0.167

KONTROL GRUBU

1. FAKTÖR: (EĞİTİM VE AİLE TİPİ)

VAR11	Okula gidip gitmediği	0.934
-------	-----------------------	-------

Faktör yükü

VAR12	Neden okula gitmediği	0.903
VAR13	Okula gitmek ister miydi	0.601
VAR14	En son hangi okulu bitirdi	0.849
VAR15	Diploma alıp almadığı	0.882
PER2	2. gebelik aralığı	0.222
VAR341	Deneğin kaçınıcı çocuk olduğu	0.357
AİLETİPİ		0.115

2. FAKTÖR: (EVLENMEDEN ÖNCE ÇALIŞMA DURUMU)

VAR201	Evlenmeden önce çalışıyor muydu	0.967
VAR202A	Evlenmeden önce meslek sayısı	0.945
VAR202	Evlenmeden önce ne tür bir işte çalışıyordu	0.977
VAR203	Kazancı ile ne yapıyordu	0.747
VAR204	Parasının çoğunu nereye harcıyordu	0.329

3. FAKTÖR: (ANNENİN EĞİTİM DURUMU VE STATÜSÜ)

VAR16	Annesinin okuma yazması var mı	0.837
VAR17	Annesinin en son gittiği okul	0.825
VAR18	Annesi diploma almış mı	0.917
VAR99	İlk evlendiğinde babasının durumu	0.237
ISILKAR1	Evlenmeden önce karar verme	0.247

4. FAKTÖR: (BAŞLIK VE EKONOMİK DURUM)

VAR90	Kocasını başlık verdi mi	0.913
VAR93	Ne kadar başlık verdi	0.953

Faktör yükü

VAR96	Neden başlık vermedi	0.571
VAR100	Evlendiğinde kocasının geçim durumu	0.238

5. FAKTÖR: (YERLEŞİM YERİ)

VAR19	Bu köyde oturma süresi	0.951
VAR22	Burası nasıl bir yerdi	0.862
VAR59	İlk adet gördüğü yaş	0.206
PERİOD		0.241

EK-I.C1 ADÖLESAN EVLİLERİN DOĞURGANLIK VE KONTRASEPTİF KULLANMA
DAVRANIŞLARINI TANIMLAYAN DEĞİŞKENLER LİSTESİ

1. VAR5 DENEYİN YAŞI
2. VAR11 OKULA GİDİP GİTMEDİĞİ
3. VAR14 EN SON HANGİ OKULU BİTİRDİĞİ
4. VAR15 DİPLOMA ALIP ALMADIĞI
5. VAR64 İLK EVLENME YAŞI
6. VAR166 ÇOCUK SAYISI HAKKINDA KONUŞURLAR MI
7. VAR167 NASIL KORUNACAKLARINI KONUŞURLAR MI
8. VAR168 HİÇ CANLI ÇOCUK DOĞURDU MU
9. VAR169 HİÇ GEBE KALDI MI
10. VAR170 HAYIR İSE NİÇİN GEBE KALMADI
11. VAR176 KIZ MI ERKEK Mİ ÇOCUK İSTER
12. VAR177 KOCASI KIZ MI ERKEK Mİ İSTER
13. VAR180 İLK DOĞUMDA KAÇ YAŞINDAYDI
14. VAR181 İLK DOĞUMU NEREDE YAPTI
15. VAR182 İLK DOĞUMUNU KİM YAPTIRDI
16. VAR183 ÇOCUK NORMAL Mİ DOĞRU
17. VAR184 KAÇ SAAT DOĞUM SANCISI ÇEKTİ
18. VAR185 ÇOCUĞA KİMLER YARDIMCI OLDU
19. VAR190 İLK ÇOCUĞU İSTEDİĞİ KADAR EMZİREBİLDİ Mİ
20. VAR191 HAYIR İSE NEDEN EMZİREMEDİ
21. VAR192 BİR İŞTE ÇALIŞIYOR MU
22. VAR193A KENDİSİNİN MESLEK SAYISI
23. VAR193 EVET İSE NE TÜR BİR MESLEKTE ÇALIŞIYOR
24. VAR194 YILLIK KAZANCI NEDİR
25. VAR195A KOCASININ MESLEK SAYISI

26. VAR195 KOCASI NE İŞ YAPAR
27. VAR312 ANNESİNİN 01 ÇOCUĞU YAŞIYOR MU
28. VAR341 DENEĞİN KAÇINCI ÇOCUK OLDUĞU
29. VAR342 GEBELİK SIRASI 01
30. VAR343 BİRİNCİ ÇOCUĞUN YAŞI
31. VAR344 BİRİNCİ GEBELİĞİN BİTİŞ AYI
32. VAR345 BİRİNCİ GEBELİĞİN BİTİŞ YILI
33. VAR346 BİRİNCİ GEBELİĞİN SONUNDA NE OLDU
34. VAR347 BİRİNCİ DOĞUMUN TİPİ
35. VAR348 BİRİNCİ ÇOCUĞUN CİNSİYETİ
36. VAR349 BİRİNCİ ÇOCUĞUN EMZİRME SÜRESİ
37. VAR350 BİRİNCİ EMZİRME GEBEKALMAYI ÖNLER Mİ
38. VAR351 BİRİNCİ ÇOCUK OLDU İSE HANGİ AYDA
39. VAR352 BİRİNCİ ÇOCUK OLDU İSE HANGİ YILDA
40. VAR353 BİRİNCİ ÇOCUĞUN ÖLÜM YAŞI
41. VAR354 BİRİNCİ GEBE KALMAYA DİKKAT ETTİ Mİ
42. VAR355 BİRİNCİ KULLANILDIĞI METOD
43. VAR356 BİRİNCİ KULLANDIĞI SÜRE
44. VAR357 BİRİNCİ KOCASINDAN KAÇINDI MI
45. VAR358 BİRİNCİ SİLME TEMİZLİK YAPTI MI
46. VAR359 BİRİNCİ GEBELİK KORUNURKEN Mİ OLDU
47. VAR360 BİRİNCİ KORMDANA KAÇ AY SONRA GEBE KALDI
48. VAR361 BİRİNCİ ÇOCUK İST. İÇİN Mİ KORUNAMADI
49. VAR362 KOCASI BİRİNCİ ÇOCUĞU İSTEDİ Mİ
50. VAR363 KENDİSİ BİRİNCİ ÇOCUĞU İSTEDİ Mİ
51. VAR364 BİRİNCİ GEBELİK ARALIĞINDA KOCASINDAN AYRI KALDI MI
52. VAR365 EVET İSE AYRI KALDIĞI SÜRE

53. VAR480 CANLI DOĞAN ÇOCUK SAYISI
54. VAR481 HIÇ KORUNMUŞ MI?
55. ISLKAR2 EV SONRA KARARA KATILMA ISLOLC
56. ISLİZİN KOCASININ İZİN VERME DURUMU ISLOLC
57. ISLGÜÇ İLK ÇOCUĞU İLE İLGİLİ GÜÇLÜKLER ISLOLC
58. ISLSUZ SÖZÜ GEÇME DURUMU ISLOLO
59. DENSTAT DENEYİN STATUSUNUN ETKİNLİĞİNDE FARKLİLİKLER
60. ÇOCBAK ÇOCUK BAKIMINDA CÜÇLÜK ÇEKEN
61. SORUN GEBELİKLERİYLE İLGİLİ SORUN VAR
62. AİLETİPİ ÇEKİRDEK VE GENİŞ AİLE AYRIMI

EK-I.C2

ADÖLESAN EVLİLERİN DOĞURGANLIK VE KONTRASEPTİF
KULLANMA DAVRANIŞLARI AÇISINDAN HAKİM İLİŞKİLERİ
BELİRLEYEN FAKTÖRLER, DEĞİŞKENLERİ VE FAKTÖR
YÜKLERİ

ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONU

1. FAKTÖR: (GEBELİK VE SONUÇLARI)

FAKTÖR YÜKÜ

ISLGÜC.	GÜÇLÜK ÇEKTI MI	0.825
VAR168	HİÇ CANLI ÇOCUK DOĞURDU MU	0.963
VAR169	HİÇ GEBE KALDI MI	0.937
VAR180	İLK DOĞUMDA KAÇ YAŞINDAYDI	0.938
VAR345	BİRİNCİ GEBELİĞİN BİTİŞ YILI	0.953
VAR346	BİRİNCİ GEBELİĞİN SONUNDA ÇOCUK NE OLDU	0.910
VAR347	BİRİNCİ DOĞUMUN TİPİ	0.834
VAR342	GEBELİK SIRASI	0.865
VAR170	NİÇİN GEBE KALMADI	0.797
VAR183	ÇOCUK NORMAL MI DOĞDU	0.636
VAR185	ÇOCUĞA KİMLER YARDIMCI OLDU	0.611
VAR190	İLK ÇOCUĞU İSTEDİĞİ KADAR EMZİRDİ MI	0.665
ÇOCBAK	ÇOCUK BAKIMINDA GÜÇLÜK ÇEKİLDİ MI	0.953

2. FAKTÖR: (EĞİTİM)

VAR11	OKULA GİDİP GİTMEDİĞİ	0.957
VAR14	EN SON HANGİ OKUL	0.919
VAR15	DİPLOMA ALIP ALMADIĞI	0.891

FAKTÖR YÜKÜ3. FAKTÖR: (KONTRASEPTİF KULLANMA)

VAR356	İLK GEBELİK ARALIĞINDA EMTOD KULLANDIĞI SÜRE	0.899
VAR359	BİRİNCİ GEBELİK KORUNURKEN Mİ OLDU	0.774
VAR355	BİRİNCİ GEBELİK ARALIĞINDA KULLANDIĞI METOD	0.608

4. FAKTÖR: (ÇOCUK İSTEME DURUMU)

VAR362	KOCASI BİRİNCİ ÇOCUĞU İSTEDİ Mİ	0.946
VAR363	KENDİSİ BİRİNCİ ÇOCUĞU İSTEDİ Mİ	0.925
VAR354	BİRİNCİ ÇOCUKTA KORUNDU MU	0.452

5. FAKTÖR

VAR5	DENEĞİN YAŞI	0.865
VAR64	İLK EVLENME YAŞI	0.851
VAR341	DENEĞİN KAÇINCI ÇOCUK OLDUĞU	0.471
ISLSÖZ	SÖZÜ GEÇME DURUMU	0.225

DENEY GURUBU

1. FAKTÖR: (GEBELİK VE SONUÇLARI)

VAR168	HİÇ CANLI ÇOCUK DOĞURDU MU	0.952
VAR169	HİÇ GEBE KALDI MU	0.926
VAR170	NİÇİN GEBE KALMADI	0.882
VAR180	İLK DOĞUMDA KAÇ YAŞINDAYDI	0.951
VAR342	GEBELİK SIRASI	0.936
VAR345	BİRİNCİ GEBELİĞİN BİTİŞ YILI	0.941

		<u>FAKTÖR YÜKÜ</u>
VAR346	GEBELİK SONUNDA ÇOCUK NE OLDU	0.857
ISLGÜC	GÜÇLÜKLE KARŞILAŞMA DURUMU	0.810
COCBAK	ÇOCUK BAKIMINDA GÜÇLÜK	0.938
VAR347	DOĞUMUN TİPİ	0.781
VAR185	ÇOCUĞA KİMLER YARDIMCI OLDU	0.676
PERIOD	BİRİNCİ GEBELİK ARALIĞI	0.694

2. FAKTÖR: (EĞİTİM)

VAR11	OKULA GİDİP GİTMEDİĞİ	0.978
VAR14	EN SON HANGİ OKULA GİTTİ	0.985
VAR15	DİPLOMA ALDI MI	0.893
ISLIZIN	KOCASININ İZİN VERME DURUMU	0.170

3. FAKTÖR: (ÇOCUK SAYISI VE KARŞILAŞILAN SONUÇLAR)

VAR5	DENEĞİN YAŞI	0.621
VAR343	BİRİNCİ ÇOCUĞUN YAŞI	0.836
VAR352	ÇOCUK ÖLDÜ İSE HANGİ YILDA ÖLDÜ	0.298
VAR480	CANLI DOĞAN ÇOCUK SAYISI	0.817
VAR195	KOCASININ İŞİ	0.168

4. FAKTÖR: (ÇOCUK İSTEME DURUMU)

VAR362	KOCASI BAŞKA ÇOCUK İSTEDİ Mİ	0.972
VAR363	KENDİSİ BAŞKA ÇOCUK İSTEDİ Mİ	0.970
VAR354	GEBE KALMAMAYA DİKKAT ETTİ Mİ	0.395
VAR481	HİÇ KORUNMUŞ MU	0.201

FAKTÖR YÜKÜ5. FAKTÖR: (KONTRASEPTİF KULLANMA)

VAR355	İLK KULLANDIĞI METOD	0.500
VAR356	İLK KULLANDIĞI SÜRE	0.953
VAR359	İLK GEBELİK KORUNURKEN Mİ OLDU	0.798
VAR350	EMZİRME GEBE KALMAYI ÖNLER Mİ	0.259

KONTROL GURUBU

1. FAKTÖR: (GEBELİK VE SONUÇLARI)

VAR169	HİÇ GEBE KALDI MI	0.943
VAR170	HAYIR İSE NEDEN	0.674
VAR180	İLK DOĞUMDA KAÇ YAŞINDAYDI	0.966
VAR183	ÇOCUK NORMAL Mİ DOĞDU	0.844
VAR185	ÇOCUĞA KİMLER YARDIMCI OLDU.	0.602
VAR190	İLK ÇOCUĞU İSTEDİĞİ KADAR EMZİRDİ Mİ	0.749
VAR342	BİRİNCİ GEBELİK SIRASI	0.767
VAR345	BİRİNCİ GEBELİĞİN BİTİŞ YILI	0.975
VAR347	BİRİNCİ DOĞUMUN TİPİ	0.910
VAR350	EMZİRME GEBE KALMAYI ÖNLER Mİ	0.799
ISLGÜÇ	GÜÇLÜKLE KARŞILAŞTI MI	0.786
PERİOD	BİRİNCİ GEBELİK ARALIĞI	0.864
VAR181	İLK DOĞUMU NEREDE YAPTI	0.653
VAR343	İLK ÇOCUĞUN YAŞI	0.296

FAKTÖR YÜKÜ2. FAKTÖR: (KONTRASEPTİF KUL)

VAR354	GEBE KALMAMAYA DİKKAT ETTİ Mİ	0.933
VAR355	BİRİNCİ KULLANDIĞI METOD	0.921
VAR356	BİRİNCİ KULLANDIĞI SÜRE	0.767
VAR359	BİRİNCİ GEBELİK KORUNURKEN Mİ OLDU	0.783
VAR480	CANLI DOĞAN ÇOCUK SAYISI	0.216
VAR481	HİÇ KORUNMUŞ MU	0.243
PER2	İKİNCİ GEBELİK ARALIĞI	0.370
AİLETİPİ		0.183

3. FAKTÖR: (EĞİTİM)

VAR5	DENEĞİN YAŞI	0.403
VAR11	OKULA GİDİP GİTMEYİ	0.862
VAR14	EN SON HANGİ OKUL	0.837
VAR15	DİPLOMA ALDIMI	0.891
VAR341	DENEĞİN KAÇINCI ÇOCUK OLDUĞU	0.492

4. FAKTÖR: (ÇOCUK İSTEME DURUMU)

VAR361	İLKİNDE ÇOCUK İSTEDİĞİ İÇİN Mİ KORUNMADI	0.787
VAR362	İLKİNDE KOCAN ÇOCUK İSTİYOR MUYDU	0.881
VAR363	İLKİNDE KENDİSİ ÇOCUK İSTİYOR MUYDU	0.636
VAR191	ÇOCUĞU NEDEN EMZİREMEDİ	0.213

FAKTÖR YÜKÜ5. FAKTÖR: (CİNSİYET BEKLENTİSİ)

VARI76	KIZ MI ERKEK MI ÇOCUK İSTER	0.800
VARI77	KOCAN KIZ MI ERKEK MI ÇOCUK İSTER	0.796
VAR348	İLK ÇOCUĞUN CİNSİYETİ	0.461
SORUN	GEBELİK SORUNU VARMI	0.366

EK-I.D1 ADÖLESAN DOĞURGANLIĞININ SOSYAL-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİ TANIMLAYAN DEĞİŞKENLER LİSTESİ

1. VAR5 DENEĞİN YAŞI
2. VAR11 OKULA GİDİP GİTMEĞİĞİ
3. VAR12 NEDEN OKULA GİTMEĞİĞİ
4. VAR13 OKULA GİTMEK İSTER MİYDİ
5. VAR14 EN SON HANGİ OKULU BİTİRDİĞİ
6. VAR15 DİPLOMA ALIP ALMADIĞI
7. VAR16 ANNESİNİN OKUMA YAZMASI VAR MI
8. VAR17 ANNESİNİN EN SON GİTTİĞİ OKUL
9. VAR18 ANNESİ DİPLOMA ALMIŞ MI
10. VAR19 BU KÖYDE OTURMA SÜRESİ
11. VAR22 BURASI NASIL BİR YERDİ
12. VAR26 12 YAŞINA KADAR BABASININ İŞİ
13. VAR64 İLK EVLENME YAŞI
14. VAR101 SON KOCASI AKRABASI MI
15. VAR107 SON KOCANIN OKUMA YAZMASI VAR MI
16. VAR112 SON KOCANIN EN SON BİTİRDİĞİ OKUL
17. VAR113 SON KOCA DİPLOMA ALMIŞ MI
18. VAR161 KOCASI İLE GEÇİMİ NASIL
19. VAR162 KOCANIN HER İSTEĞİNİ YAPAR MI
20. VAR165 YAŞLANINCA KİM BAKACAK
21. VAR167 NASIL KORUNACAKLARINI KONUŞURLAR MI
22. VAR176 KIZ MI ERKEK Mİ ÇOÇUK İSTER
23. VAR177 KOCASI KIZ MI ERKEK Mİ İSTER
24. VAR192 BİR İŞTE ÇALIŞIYOR MU

25. VAR193A KENDİSİNİN MESLEK SAYISI
26. VAR193 EVETSE NE TÜR BİR İŞTE ÇALIŞIYOR
27. VAR194 YILLIK KAZANCI NEDİR
28. VAR195A KOCASININ MESLEK SAYISI
29. VAR195 KOCASI NE İŞ YAPAR
30. VAR196 KOCASININ KAZANCI NEDİR
31. VAR197 EVDE BAŞKA ÇALIŞAN VAR MI
32. VAR198 VAR İSE TOPLAM GELİRLERİ NEDİR
33. VAR199 BAŞKA YERLERDEN GELİRLERİ VARSA NEDİR
34. VAR200 DİĞER AİLELERE GÖRE DURUMLARI
35. VAR201 EVLENMEDEN ÖNCE ÇALIŞIYOR MUYDU
36. VAR202 A EVLENMEDEN ÖNCEKİ MESLEK SAYISI
37. VAR202 EVET İSE NE TÜR BİR İŞTE ÇALIŞIYORDU
38. VAR354 BİRİNCİ GEBELİK ARALIĞINDA GEBE KALMAMAYA DİKKAT
ETTİ Mİ
39. VAR355 BİRİNCİ ÇOCUKTA KULLANDIĞI METOT
40. VAR480 CANLI DOĞAN ÇOCUK SAYISI
41. VAR481 HİC KORUNMUŞ MU
42. ISIL152 EV SONRA EV İŞİ FARKLILAŞMASI ISLÖLC
43. ISLSÖZ SÖZÜ GEÇME DURUMU ISLÖLC
44. SLİZİN KOÇASININ İZİN VERME DURUMU ISLÖLC
45. DENSTAT DENEĞİN STATÜSÜNÜN ETKİNLİĞİNDE FARKLILA
46. AİLE TİP1 ÇEKİRDEK VE GENİŞ AİLE AYRIMI
47. TOPGEL TOPLAM GELİR
48. PERIOD BİRİNCİ GEBELİK ARALIĞI
49. PER 2 İKİNCİ GEBELİK ARALIĞI
50. AİLE TİP2 DENEĞİN GELDİĞİ AİLENİN TİPİ

EK-I.D2 ADÖLESAN DOĞURGANLIĞININ SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİ
AÇISINDAN HAKİM İLİŞKİLERİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER, DEĞİŞ-
KENLERİ VE FAKTÖR YÜKLERİ

ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONU

<u>1. FAKTÖR: (EĞİTİM)</u>		<u>Faktör yükü</u>
VAR5	Deneğin yaşı	0,878
VAR11	Okula gidip gitmediği	0,967
VAR12	Neden okula gidip gitmediği	0,988
VAR14	En son hangi okulu bitirdiği	0,925
VAR15	Diploma aldı mı	0,878
VAR13	Okula gitmek istemiş miydi	0,647
ESLÖZ	Sözü geçme durumu	0,306
<u>2. FAKTÖR: (ÇALIŞMA DURUMU)</u>		
VAR201	Evlenmeden önce çalışıyor muydu	0.985
VAR202A	Evlenmeden önce meslek sayısı	0.943
VAR202	Ne tür bir işte çalışıyordu	0.991
VAR193A	Şimdiki meslek sayısı	0.629
VAR192	Çalışıyor mu	0.529
<u>3. FAKTÖR: (ANNENİN EĞİTİMİ)</u>		
VAR16	Annesinin okuma yazması var mı	0.792
VAR17	Annesinin en son gittiği okul	0.807
VAR18	Annesi diploma almış mı	0.880
VAR195A	Kocasının meslek sayısı	0.293

AİLETİP2 Evlenmeden önceki aile tipi

4. FAKTÖR: (GELİR)

VAR197	Evde başka çalışan var mı	0.786
VAR198	Varsa toplam gelirleri ne	0.750
AİLETİP1	Şimdiki aile tipi	0.593
TOPGEL	Toplam gelir	0.413

5. FAKTÖR: (YERLEŞİM YERİ)

VAR19	Bu köyde oturma süresi	0.914
VAR22	Burası nasıl bir yerdi	0.910
ISLSÖZ	Sözü geçme durumu	0.291
IŞLİZİN	Kocasının izin verme durumu	0.217

DENEY GRUBU

1. FAKTÖR: (EĞİTİM)

VAR11	Okula gidip gitmediği	0.975
VAR12	Neden okula gitmediği	0.895
VAR13	Okula gitmek ister miydi	0.703
VAR14	EN son hangi okulu bitirdi	0.980
VAR15	Diploma aldı mı	0.885
ISLSÖZ	Sözü geçme durumu	0.137

2. FAKTÖR: (ÇALIŞMA DURUMU)

VAR192	Çalışıyor mu	0.718
--------	--------------	-------

		<u>Faktör yükü</u>
VAR193A	Meslek sayısı	0.978
VAR193	Ne tür bir işte çalıştı	0.951
VAR195A	Kocasının meslek sayısı	0.269
VAR201	Evlilikten önce çalışıyor muydu	0.734
ISLIS2	Evlendikten sonra ev işi farklılaşması	0.248

3. FAKTÖR: (ANNENİN EĞİTİMİ)

VAR16	Annesinin okur yazarlığı var mı	0.823
VAR17	Annesinin en son gittiği okul	0.825
VAR18	Annesi diploma almış mı	0.808
VAR113	Kocası diploma almış mı	0.214
VAR200	Diğer ailelere göre durumları	0.186

4. FAKTÖR: (GELİR)

VAR197	Evde başka çalışan var mı	0.761
VAR198	Toplam gelirleri ne kadar	0.708
VAR26	12 yaşına kadar babasının işi	0.129

5. FAKTÖR: (YERLEŞİM YERİ)

VAR19	Bu köyde oturma süresi	0.906
VAR22	Burası nasıl bir yerdi	0.898
ISLIZIN	Kocasının izin verme durumu	0.202
VAR64	İlk evlenme yaşı	0.259

KONTROL GRUBU

Faktör yükü1. FAKTÖR: (EĞİTİM)

VAR11	Okula gidip gitmediği	0.921
VAR12	Neden okula gitmediği	0.906
VAR13	Okula gitmek istermiydi	0.623
VAR14	En son hangi okulu bitirdi	0.821
VAR15	Diploma aldı mı	0.891
DENSTAT	Deneğin statüsü	0.213
VAR107	Kocasının okuma yazması var mı	0.155

2. FAKTÖR: (ANNESİNİN EĞİTİMİ)

VAR16	Annesinin okuma yazması var mı	0.811
VAR17	Annesinin en son bitirdiği okul	0.866
VAR18	Annesi diploma almış mı	0.899
VAR195A	Kocasının meslek sayısı	0.184
VAR196	Kocasının kazancı	0.169
VAR64	İlk evlenme yaşı	0.215

3. FAKTÖR: (GEBELİK ÖZ GEÇMİŞİ)

VAR354	Birinci gebelik aralığında gebe kalmamaya dikkat etti mi	0.953
VAR355	Birinci gebelik aralığında kullandığı metod	0.980
VAR480	Canlı doğan çocuk sayısı	0.244
VAR481	Hiç korunmuş mu	0.228
PERIOD	1.Gebelik aralığı	0.226
PER2	2.Gebelik aralığı	0.427

Faktör yükü4. FAKTÖR: (ÇALIŞMA DURUMU)

VAR192	Çalışıyor mu	0.875
VAR193A	Meslek sayısı	0.906
VAR193	Ne tür bir işte çalışıyor	0.271
VAR201	Evlenmeden önce çalışıyor muydu	0.645
VAR196	Kocasının kazancı	0.154

5. FAKTÖR: (GELİR)

VAR194	Kendisinin yıllık kazancı	0.247
VAR195	Kocası ne iş yapar	0.223
VAR196	Kocasının kazancı	0.423
VAR197	Evde başka çalışan var mı	0.847
VAR198	Toplam gelirleri	0.820
AILETİPİ	Şimdiki aile tipi	0.549
TOPGEL	Ailenin toplam geliri	0.295

EK-I.E1 ADÖLESAN EVLİLERİN ÇOCUKLARINDAN BEKLENTİLERİNİ
TANIMLAYAN DEĞİŞKENLER LİSTESİ

1. VAR5 Deneğin yaşı
2. VAR11 Okula gidip gitmediği
3. VAR14 En son hangi okulu bitirdiği
4. VAR15 Diploma alıp almadığı
5. VAR58 Nasıl evlendiği
6. VAR64 İlk evlenme yaşı
7. VAR90 Son koca başlık verdi mi
8. VAR93 Son koca ne kadar başlık verdiği
9. VAR101 Son kocası akrabası mı
10. VAR104 Evet ise son kocası nesi olur
11. VAR161 Kocası ile geçimi nasıl
12. VAR162 Kocasının her istediğini yapar mı
13. VAR163 Kocası kızınca ne yapar
14. VAR164 Denek kocaya kızınca ne yapar
15. VAR165 Yaşlanınca kim bakacak
16. VAR171 Kızları kaç yaşında evlensin ister
17. VAR172 Oğulları kaç yaşında evlensin ister
18. VAR173 Çocukların evlenme kararlarını kim verecek
19. VAR174 Gelin alırken neler arar
20. VAR175 Damat alırken neler arar
21. VAR178 Kız çocukları ne kadar okusun
22. VAR179 Erkek çocukları ne kadar okusun
23. VAR192 Bir işte çalışıyor mu

24. VAR193 Evetse ne tür bir işte çalışıyor
25. VAR195 Kocası ne iş yapar
26. VAR201 Evlenmeden önce çalışıyor muydu
27. VAR202 Evet ise ne tür bir işte çalışıyordu
28. VAR205 Evlenmeden önce kızları çalışsın mı
29. VAR206 Evlendikten sonra kızları çalışsın mı
30. EvLbek Kız çocuğunun evlenme çağı kendisi gibi mi olsun
31. KCAL1 Evlenmeden önce kız çocuğunun çalışma beklentisi
32. KCAL2 Evlendikten sonra kız çocuğunun çalışma beklentisi
33. DENSTAT Deneğin statüsünün etkinliğinde farklılaşma
34. PERIOD Birinci gebelik aralığı
35. PER2 İkinci gebelik aralığı
36. AILETIP2 Deneğin geldiği ailenin tipi

EK-I.E2 ADÖLESAN EVLİLERİN ÇOCUKLARINDAN BEKLENTİLERİ KONUSUNDA HAKİM İLİŞKİLERİ BELİRLEYEN FAKTÖRLER, DEĞİŞKENLERİ VE FAKTÖR YÜKLERİ

ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONU

Faktör yükü

1. FAKTÖR: (ÇALIŞMA DURUMU)

VAR201	Evlenmeden önce çalışıyor muydu	0.941
VAR202	Ne tür bir işte çalışıyordu	0.953
var92	Şimdi bir işte çalışıyor mu	0.605
KCAL1	Kızları evlenmeden önce çalışsın mı	0.694
KCAL2	Kızları evlendikten sonra çalışsın mı	0.558

2. FAKTÖR: (EĞİTİM)

VAR11	Okula gidip gitmediği	0.964
VAR14	En son hangi okulu bitirdiği	0.912
VAR15	Diploma alıp almadığı	0.882
VAR179	Erkek çocuk ne kadar okusun ister	0.270
VAR172	Oğulları kaç yaşında evlensin ister	0.216
AİLETİP2	Evlenmeden önceki aile tipi	0.140

3. FAKTÖR: (BAŞLIK)

VAR90	Kocası başlık verdi mi	0.981
VAR93	Ne kadar başlık verdi	0.945
VAR58	Evlenme biçimi	0.198

Faktör yükü4. FAKTÖR: (EVLENME YAŞI)

VAR64	İlk evlenme yaşı	0.882
VAR5	Şimdiki yaşı	0.787
EVLBEK	Kızları ne zaman evlensin ister	0.411
VAR162	Kocasının her istediğini yapar mı	0.257
VAR178	Kızları ne kadar okusun ister	0.372
VAR205	Evlenmeden önce çalışsın mı	0.102

5. FAKTÖR: (GELİN VE DAMATTA ARADIĞI ÖZELLİKLER)

VAR174	Gelin alırken ne arar	0.880
VAR175	Damat alırken ne arar	0.852
VAR171	Kızları kaç yaşında evlensin ister	0.214

DENEY GRUBU

1. FAKTÖR: (EĞİTİM)

VAR11	Okula gitti mi	0.970
VAR14	En son hangi okul	0.982
VAR15	Diploma aldı mı	0.897
VAR172	Oğulları kaç yaşında evlensin ister	0.248

2. FAKTÖR: (ÇALIŞMA DURUMU)

VAR192	Çalışıyor mu	0.742
VAR193	Ne tür işte çalışıyor	0.841

Faktör yükü

CAL1	Evlenmeden önce kızları çalışsın mı	0.666
CAL2	Evlendikten sonra kızları çalışsın mı	0.653
VAR201	Evlenmeden önce çalışıyormuydu	0.783
VAR206	Evlendikten sonra kızları çalışsın mı	0.218

3. FAKTÖR: (BAŞLIK)

VAR90	Son kocası başlık verdi mi	0.962
VAR93	Ne kadar başlık verdi	0.947
VAR64	İlk evlenme yaşı	0.191
VAR5	Deneğin yaşı	0.178

4. FAKTÖR: (AKRABALIK)

VAR101	Kocası akrabası mı	0.921
VAR104	Kocası nesi olur	0.883
VAR161	Kocası ile geçimi nasıl	0.150
İLETİP2	Geldiği aile tipi	0.164

5. FAKTÖR: (GELİN VE DAMAT ALIRKEN ARADIĞI ÖZELLİKLER)

VAR174	Gelin alırken neler arar	0.855
VAR175	Damat alırken neler arar	0.819
VAR195	Kocası ne iş yapar	0.270
VAR165	Yaşlanınca kim bakacak	0.295
VAR171	Kızları kaç yaşında evlensin ister	0.199

KONTROL GRUBU

1. FAKTÖR: (EĞİTİM)Faktör yükü

VAR5	Deneğin yaşı	0.320
VAR11	Okula gidip gitmediği	0.923
VAR14	En son hangi okula gitti	0.854
VAR15	Diploma aldımı	0.881
VAR179	Erkek çocuk ne kadar okusun ister	0.267
DENSTAT	Deneğin statüsü	0.214
VAR164	Denek kocaya kızınca ne yapar	0.142

2. FAKTÖR: (ÇALIŞMA DURUMU)

VAR192	Çalışıyor mu	0.673
KCAL1	Kızları evlenmeden önce çalışsın mı	0.805
KCAL2	Kızları evlendikten sonra çalışsın mı	0.591
VAR193	Ne tür bir işte çalışıyor	0.226
VAR201	Evlenmeden önce çalışıyor muydu	0.764

3. FAKTÖR: (EVLENME YAŞI)

EVLBEK	Kızları hakkında evlenme yaşı beklentisi	0.968
VAR171	Kızları kaç yaşında evlensin	0.889
VAR172	Oğulları kaç yaşında evlensin	0.375
VAR173	Çocukların evlenme kararını kim verir	0.263
VAR178	Kız çocukları ne kadar okusun	0.214
VAR64	İlk evlenme yaşı	0.145

Faktör yükü4. FAKTÖR: (BAŞLIK)

VAR90	Kocası başlık verdi mi	0.980
VAR93	Ne kadar başlık verdi	0.939
VAR58	Evlenme biçimi	0.211

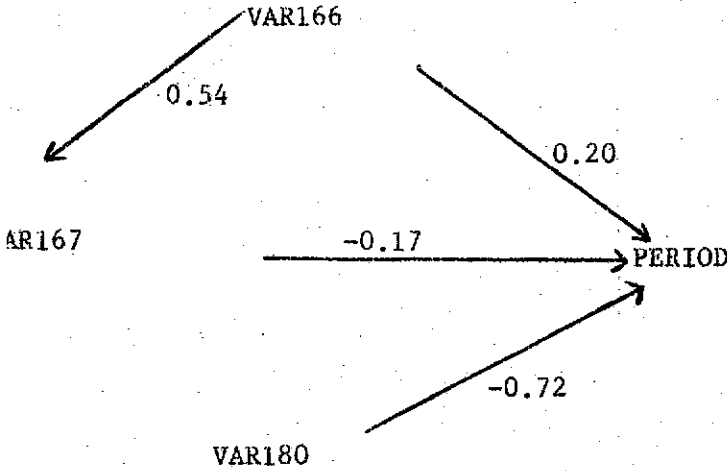
5. FAKTÖR: (GELİN VE DAMATTA ARADIĞI ÖZELLİKLER)

VAR174	Gelin alırken ne arar	0.876
VAR175	Damat alırken ne arar	0.856
VAR161	Kocası ile geçimi nasıl	0.217
VAR162	Kocasının her istediğini yapar mı	0.272
VAR163	Kocası kızınca ne yapar	0.219
PERIOT	1. gebelik aralığı	0.128
DENSTAT	Deneğin statüsü	0.176

EK-II.A1 : ADÖLESAN EVLİLERİN KONTRASEPTİF KULLANMA DAVRANIŞ-
LARININ ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

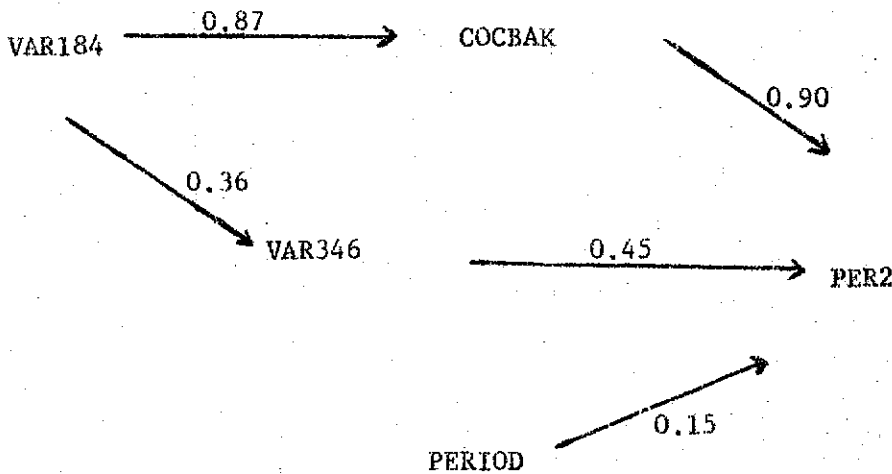
ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONU

a. BİRİNCİ GEBELİK ARALIĞI

- VAR166- Çocuk sayısı hk. tartışma
 VAR167- Korunma hk. tartışma
 VAR180- İlk doğum yaşı
 PERIOD- 1. gebelik aralığı

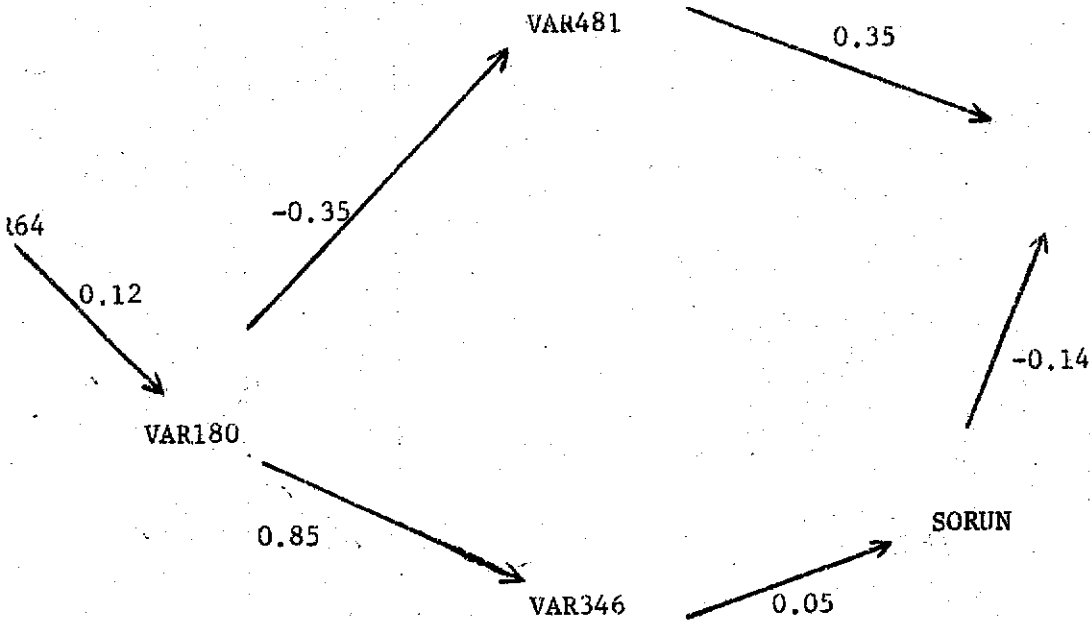
b. İKİNCİ GEBELİK ARALIĞI

- VAR184- Doğum sancısı süresi
- VAR346- 1. gebelik sonunda çocuğun durumu
- COCBAK- Çocuk bakımı güçlüğü
- PERIOD- 1. gebelik aralığı
- PER2- 2. gebelik aralığı

EK-II.B1 : ADÖLESAN EVLİLERİN DOĞURGANLIK DAVRANIŞLARININ
ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜSÜ

ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONU

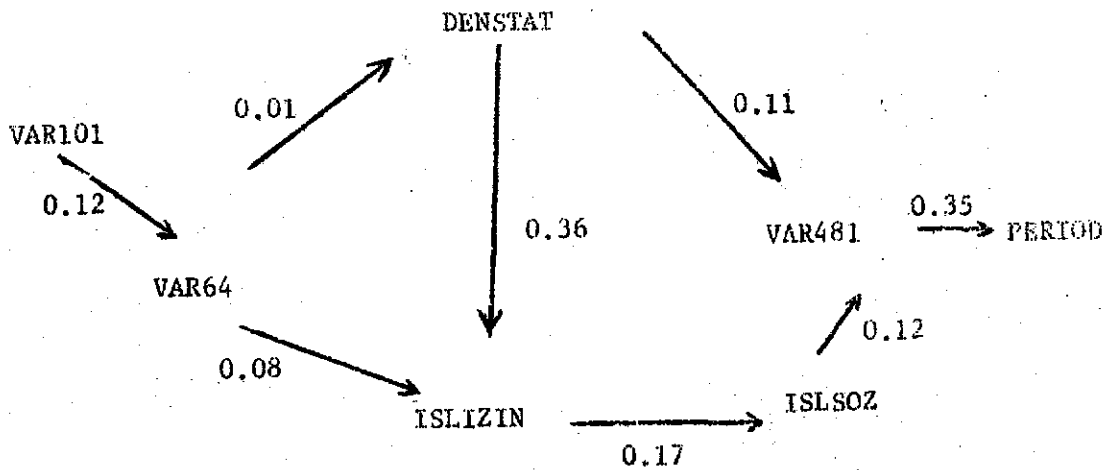

- VAR64- Evlenme yaşı
 VAR180- İlk doğum yaşı
 VAR346- 1. gebelik sonunda çocuğun durumu
 VAR481- Korunma davranışı
 SORUN- Gebelik sorunları
 PERIOD- Birinci gebelik aralığı

Not: PER2'de ilişkiler çok indirekt çıktığı için alınmadı.

EK-II.C1 : ADÖLESAN DOĞURGANLIĞININ SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYİCİLERİNİN ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜSÜ

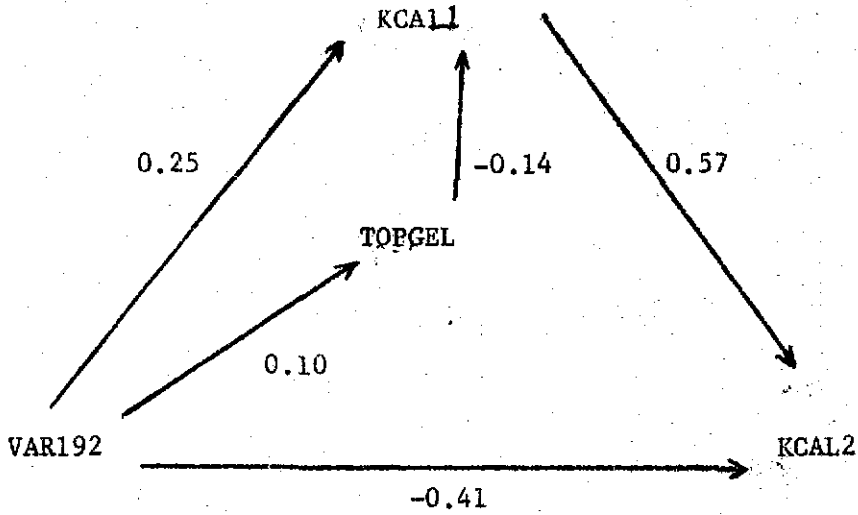
ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONU

- VAR101- Kocasıyla akrabalığı
 VAR64- İlk evlenme yaşı
 DENSTAT- Deneğin statüsü
 VAR481- Korunma davranışı
 ISLIZIN- Kocanın izin verme durumu
 ISLSÖZ- Deneğin sözünün geçmesi
 PERIOD- Birinci gebelik aralığı

EK-II.D1 : ADÖLESAN EVLİLERDE KIZLARININ ÇALIŞMALARI İLE İLGİLİ
BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜSÜ

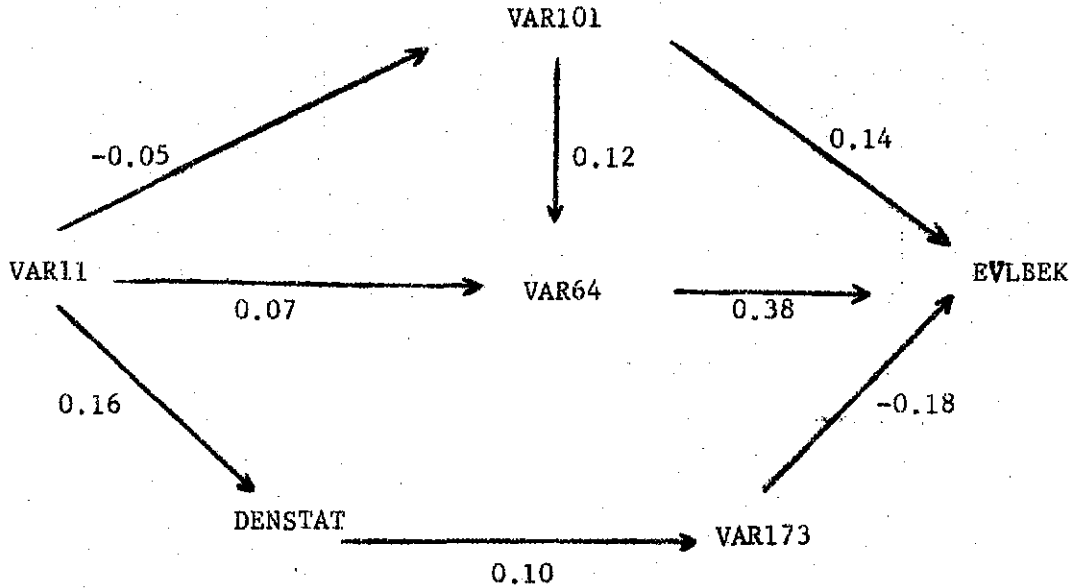
ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONU

- VAR192- Deneğin evlendikten sonra çalışma durumu
 TOPGEL- Ailenin toplam geliri
 KCAL1- Evlenmeden önce kızlarının çalışması hk. beklentisi
 KCAL2- Evlendikten sonra kızlarının çalışması hk. beklentisi

EK-II.D2 : ADÖLESAN EVLİLERİN KIZLARININ EVLENME YAŞI İLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONU

VAR101- Akrabalık durumu

VAR11- Eğitim

DENSTAT- Deneğin statüsü

VAR173- Çocukları evlendirme kararını kimin vereceği

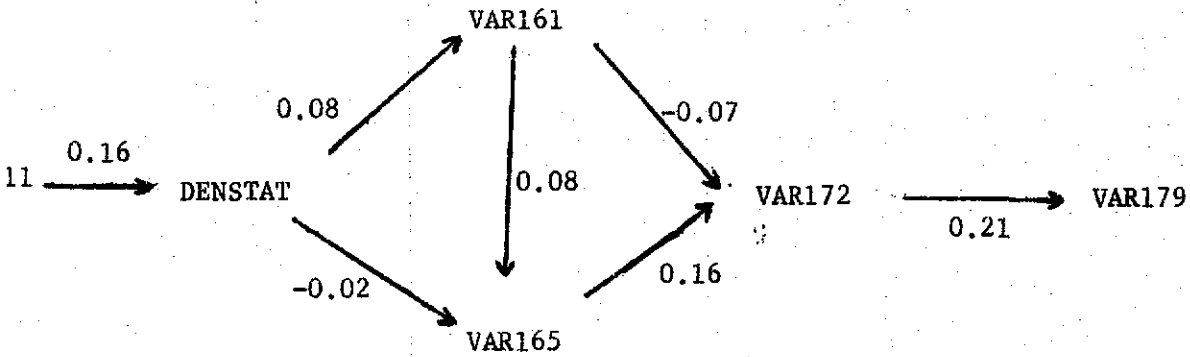
VAR64 - İlk evlenme yaşı

EVLBEK- Kızın evlenme yaşı hakkında beklenti

EK-II.D3 : ADÖLESAN EVLİLERİN ÇOCUKLARININ EĞİTİMLERİ İLE İLGİLİ BEKLENTİLERİ KONUSUNDA ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONU

a. ERKEK ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ

VAR11- Deneğin eğitimi

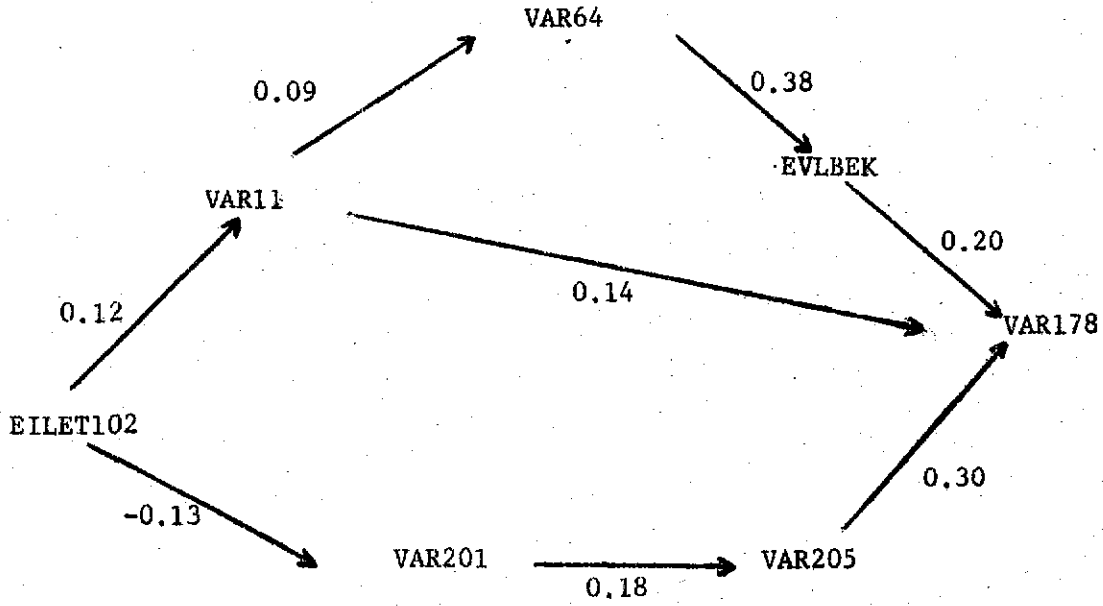
DENSTAT- Deneğin statüsü

VAR161- Kocası ile geçim durumu

VAR165- Yaşlanınca kimin bakacağı

VAR172- Oğullarını kaç yaşında evlendireceği beklentisi

VAR179- Oğullarının ne kadar olacağı beklentisi

b. KIZ ÇOCUKLARIN EĞİTİMİ

AILETİP2- Deneğin evlenmeden önceki aile tipi

VAR11- Eğitimi durumu

VAR64- İlk evlenme yaşı

EVLBEK- Evlilik beklentisi

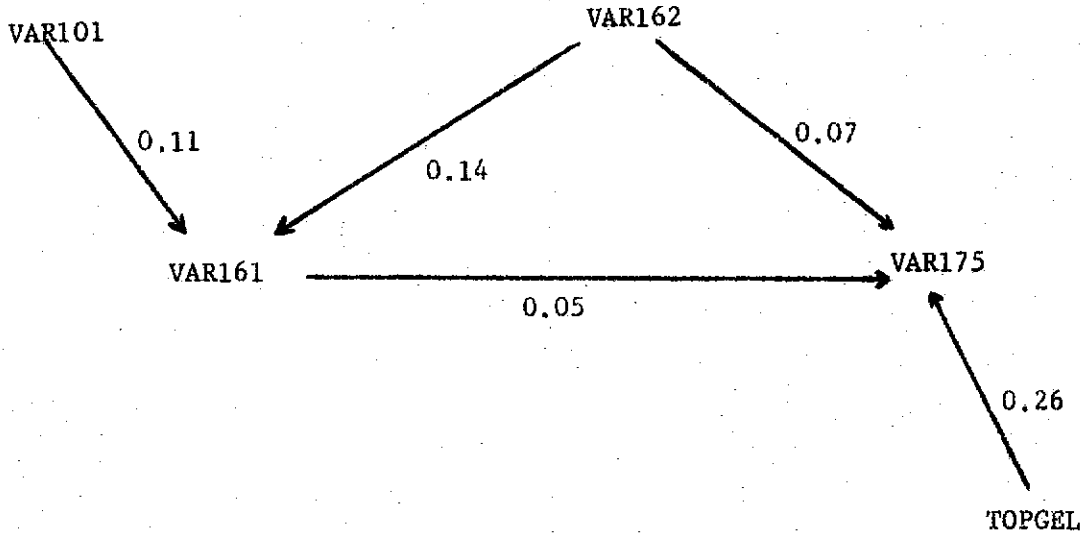
VAR201- Deneğin evlenmeden önce çalışma durumu

VAR205- Evlenmeden önce kızlarının çalışması hk. beklenti

VAR178- Kızlarının ne kadar okuyacağı beklentisi

EK-II.D4 : ADÖLESAN EVLİLERİN DAMATTAN BEKLENTİLERİ KONUSUNDA
ETKİLEŞİM ÖRÜNTÜLERİ

ÇALIŞMA GRUBU TOPLAM POPÜLASYONU

- VAR101- Akrabalık durumu
 VAR161- Koca ile geçim durumu
 VAR162- Kocanın her isteğini yerine getirme durumu
 TOPGEL- Ailenin toplam geliri
 VAR175- Damattan beklentileri

EK-III.A1 : ÇALIŞMA YAPILAN KÖYLER VE ÇALIŞMA GRUBUNUN KÖYLERE
GÖRE YÜZDE DAĞILIMI

Köy grupları	YÜZDE DAĞILIM
Bağırkanlı	87.8
Cebeci	2.7
Çalköy	6.0
Çerçili	7.3
Dongelli	9.0
Akçabeylik	17.9
Kayıplar	9.4
Kıncıllı	6.7
Safalı	6.7
Yusufça	2.4
Elmacık	3.2
Sarıcaali	7.8
Ömerli	4.8
Akçaova	5.1
Hediyeli	3.0
TOPLAM	100.0 (256)

EK-IV.A1 EVLENME YAŞI TABLOSU

Aşağıdaki tabloda her gruptan sadece 1 kadına anket uygulayınız.

Doğum Tarihi		Evlenme Tarihi			
1961	1980	1979	1978	1977	1976
1960	1979	1978	1977	1976	1975
1959	1978	1977	1976	1975	1974
1958	1977	1976	1975	1974	1973
1957	1976	1975	1974	1973	1972
1956	1975	1974	1973	1972	1971

Aşağıdaki tabloda rastladığınız her kadına anket uygulayınız.

Doğum Tarihi		Evlenme Tarihi			
1955	1979	1978	1977	1976	1975
1954	1978	1977	1976	1975	1974
1953	1977	1976	1975	1974	1973
1952	1976	1975	1974	1973	1972
1951	1975	1974	1973	1972	1971

B I B L I O G R A F I A

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- Apikoğlu, M., (1978). Adölesan Çağda Gebelik ve Getirdiği Sorunlar. Uzmanlık tezi, HÜ, Ankara.
- Arıcı, H., (1972). İstatistik Yöntemler ve Uygulama. HÜ Basım-
evi, Ankara.
- Armor, D.J., Couch, A.S., (1972). Data-Text Primer, An Introduction
Computerized Social Data Analysis. Collier-Macmillian Lmt.
London.
- Aznar, R., Aleyn, B., (1961). "Pregnancy in the Adölescent Girl."
J.Obstet. and Gynec. No. 81.
- Baysal, A., (1977). Beslenme. HÜ Yayını: A.13, Ankara.
- Berelson, B., (1974). "Obstacles to Choice", People. Report of
the 21 st. Anniversary Conference of the IPPF by Brian
Abel-Smith, London.

- Boque, D., (1977). First Inter-hemispheric Conference on Adolescent Fertility. Virginia.
- Botelh , M., (Tarihsiz). Adolescent Reproductive Health. Service of Gynec. and Obs., Lisbon.
- Children Today., (1979). "Teenage Motherhood. Its Social and Economic Costs".
- Crow, L., Crow, A., (1965). Adolescent Development and Adjustment. Mc-Grow Hill Book Co. New York.
- Çanga, Ş., Ilgaz, N.Y., (1980). Aile Planlamasında Antikonsepsiyonel Metodların Kullanılması. AÜ Tıp Fak. Yay., NO. 401. Ankara.
- Çoruh, M., (1970). "Delikanlılık Çağı (Adölesans) Bedensel Gelişmesi", Toplum Hekimliği Ders Kurulu, Çocuk Ruhsal Gelişimi Ders Notları. HÜ Tıp Fak., Ankara.
- Çoruh, M., Topal, İ., (1981), "Pregnancy and Pregnancy Outcome in Ankara (Gecekondü) Adolescents", Journal of Adolescent Health Care. NO. 1.
- Deschamps, J.P., (1979). "Pregnancy and Contraseption in Adolescence", Family Health and Family Planning. International Children's Centre, Paris.
- DPT:, (1970). Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması. DPT: 860-SPD: 198, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Eserpek, A., (1979). Sosyal Kontrol, Sapma ve Sosyal Değişme.

AÜ Eğitim Fak. Yayını, No:76, AÜ Basımevi, Ankara.

Furstenberg, F.F., (1976). "The Social Consequences of Teenage

Parenthood", Family Planning Perspectives. VOL.8, NO. 4.

George Washington Uni., (1976). "Adolescent Fertility-Risks and

Consequences", Population Reports. Department of Medical and Public Affairs, Washington.

Goldberg, D., (1974). "Modernism", WFS Occasional Papers. NO: 4,

Pop. Studies Center, The University of Michigan.

Gökçe, B., (1978). "Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım",

Sosyal Bilimler Dergisi, HÜ, SAYI.1 Ankara.

Günçe, G., (1974-1975). Ergenlik Psikolojisi. AÜ Eğitimi Fakülte-

si Ders Notu, ANKARA.

HÜ.NEE:, (1980). Turkish Fertility Survey 1978. First Report,

VOL. 1, Ankara.

Hadfield, J.A., (1962). Childhood and Adolescence. Penguin Books,

Great Britain.

Hunt, W.B., (1976). "Adolescent Fertility-Risks and Consequences",

Population Reports. Series: J.NO.10, Washington.

Hurlock, E., (1968). Developmental Psychology. Mc. Grow Hill Book

Co. USA.

Hurlock, E., (1973). Adolescent Development. Mc-Grow Hill Book

Comp., New York.

- Hurton, P.B., and Hunt, C.L., (1981). Sociology. International Book Company, Newyork.
- ILO: "Nüfusun Meslek Gruplarına Göre Tasnifi, Meslekler Kod Listesi", Meslek ve İktisadi Faaliyet Klasifikasyonu.
- Jersild, A., (1974). Gençlik Psikolojisi. Çev. Özgür, İ. Gün Mat., İstanbul.
- Kağıtçıbaşı, Ç., (1973). Gençlerin Tutumları-Kültürlerarası Bir Karşılaştırma. ODTÜ, Yayın No. 25, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Kağıtçıbaşı, Ç., (1981). Çocuğun Değeri, Türkiye'de Değerler ve Doğurganlık. Gözlem Matbaacılık Koll.Şti., İstanbul.
- Karasar, N., (1981). Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi, Kavramlar, İlkeler, Teknikler. Torunoğlu Ofset, Ankara.
- Karasar, N., (1982). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Matbaş Matbaacılık ve Ambalaj San., Ankara.
- Kendall, M.G., O'Muircheartaigh, C.A., (1977). Path Analysis and Model Building. World Fertility Survey Technical Bulletins, NO .2 Tech. 414.
- Kınık, E., (1978 a) "Adölesanda Boy Kısaldığı", Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi. Cilt. 21 SAYI. 1
- Kınık, E. ve, Tayşi. E., (1978 b). "Ergenlik Çağı ve Psikosomatik Bozukluklar", Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi. C.21. SAYI 1. Ankara.

- Kıray, M., (1979). "Küçük Kasaba Kadınları", Türk Toplumunda Kadın. Derl. Abadan, U.N. Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara.
- Kongar, E., (1979). Türkiye'nin Toplumsal Yapısı. Bilgi Yayınevi, Ankara
- Köknel, Ö., (1970). Türk Toplumunda Bugünün Gençliği. İstanbul.
- Köknel, Ö., (1979). Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları. Cem Yayınevi, Bahar Matbaası, İstanbul.
- Kut, S., (1982). Çocuk Sahibi Olma Olmama GÜdülenmelerini Etkileyen Nedenlerin Bir Sosyal Hizmet Yaklaşımı ile Değerlendirilmesi. Doçentlik tezi, HÜ, Ankara.
- Kutsal, A., Muluk, Z.F., (1978). Uygulamalı Temel İstatistik. HÜ.Fen Fak. Basımevi, Ankara.
- Marinoff, S.C., (1972). Adolescent Pregnancy. Ped. Clin. North America, VOL. 19 NO.3
- Menken, J.A., (1972). "Teenage Childbearing: Its Medical Aspects and Implications for the United States Population", Commission on Population Growth and the American Future. US Government Printing Office, VOL. 1, Washington.
- Nie, N.H.; Hull, C.H. and others, (1975). Statistical Package for the Social Sciences. Mc-Grow Hill Book Company, USA.
- Norman, D., (1974). "Parantal Age as a Factor in Pregnancy Outcome and Child Development; Reports on Population / Family Planning. NO. 16

- Norman, D.L., (1982). "Measuring the Unmet Need for Contraception to Space and Limit Births", International Family Planning Perspectives, VOL. 8, NO.4.
- Ozankaya, Ö., (1971). Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür. Sevinç Matbaası, Ankara.
- Öngel, E., (1980). Araştırmacılar İçin Kimi İstatistiksel Teknikler. Yük. Tek. Öğ. Ok. Mat., Ankara.
- Özalp, İ., Güneşli, U., (1980). "Bebek ve çocuklarda Eksik Beslenmeye Bağlı Sağlık Sorunları", Toplum ve Hekim. Özel Sayı, Cilt. 29.
- Özbay, F., (1979). "Türkiye'de Kırsal-Kentsel Kesimde Eğitimin Kadınlar Üzerinde Etkisi", Türk Toplumunda Kadın. Derl. Abadan, U.N. Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara.
- Paxman, J., (1980). "Fertility and Law", People. VOL. 7, NO.3
- Pebley, A.R., (1981). "The Age at First Birth and Timing of the Second in Costa Rica and Guatemala", Population Studies, A Journal of Demography. VOL. 35. NO. 3, London.
- Pebley, A.R., Trussell, J. and others, (1982). "Age at First Birth in 19 Countries", Family Planning Perspectives. VOL.8, No. 1.
- "Teen Needs Unmet", People. (1977) VOL. 4, NO.2

- Piotrow, P.T. and Henry, A., (1979). "Age at Marriage and Fertility", Population Reports. SERIES: M. NO.4 USA.
- Population Reference Bureau., (1976). "Adolescent Pregnancy and Childbearing-Growing Concerns for Americans", Population Bulletin., Washington.
- Püsküllüoğlu, A., (1971). Öztürkçe Sözlük. Genişletilmiş 2. Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Ravenholt, R.T., (1976). "Demographic Implications of Adolescent Reproduction", First Inter-Hemispheric Conference on Adolescent Fertility. Airlie, Virginia.
- Highlight, (1979) "Rising Age at Marriage: Are Adolescent Reducing Their Fertility?", Information Summary Int. Clearinghouse on Adolescent Fertility, VOL.2, NO.3.
- Sadik, N., (1980) "Family Planning, Improving the Health of Women and Their Children", Draper Fund Report. NO.9.
- Sai, F.T., (1974). Defining Family Health Needs, Standards of Care and Priorities. Ocasional Essay, NO.4, London.
- Say, Tunçbilek, Balcı ve diğerleri, (1971). Türk Halkında Çeşitli Konjenital Malformasyonların Görülme Sıklığı. HÜ Yayını, No. C-12, Başnur Mat. Ankara.
- Semmens, J. and Lamers, W., (1970). "Including Management of Emotional and Constitutional Problems", Teen age Pregnancy. Charles C. Thomas Publisher, U.S.A.
- Sencer, Y., Sencer, M., (1968). Toplumsal Araştırmalarda Yöntembilim. TODAİE Yayınları, NO. 172, Ankara.

- Shope, D.F., (1975). Interpersonal Sexuality. W.B. Sanders Company, Philadelphia, London, Toronto.
- Shorter, F., (1971). Türkiye Demografyası. Ed: Güvenç, B. HÜ Yayını NO.3, Başnur Mat., Ankara.
- Simon, J.L., (1969). Basic Research Methods in Social Science. Edit: Selvin, H.C., Random House, New York.
- Spence, A.M., (1980). Ergenlik Psikolojisi, Cev. Bekir Onur, Maya Mat. Yayıncılık Şti, Ankara.
- Stiernborg, L., (1981). "Teen-age Pregnancies: A World Wide Problem", People. VOL.8, NO.2
- Sümbüloğlu, K., (1978). Sağlık Bilimlerinde Araştırma Teknikleri ve İstatistik. Matisş Yayınları, Ankara.
- Stirling, P., (1965). Turkish Village. John Wiley and Sons Inc. New York.
- Tan, M.E., (1979). Kadın, Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi. T.İş Bankası Kültür Yayınları: 204, Tisa Matbaası, Ankara.
- Tezcan, S., (1979). "Türk Kadınının Sağlık Sorunları", Türk Toplumunda Kadın. Derl. Abadan, Ü.N. Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara.
- Vietze, C., (1978). "Teenage Pregnancies: Looking Ahead to 1984", Family Planning Perspectives. VOL. 10, NO. 4.

- Timur, S. (1972), Türkiye'de Aile Yapısı. HÜ, D-15, Ankara.
- Timur, S., (1979). "Türkiye'de Aile Yapısının Belirleyicileri", Türk Toplumunda Kadın. Derl. Abadan, U.N. Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara.
- Toros, A. (1977), Some Aspects of Adolescent Fertility in Turkey, Ankara.
- Toros, A., (1980). "Working Group on Research Needs and Approches In Adolescent Reproductive Health in Developing Countries of the WHO European Region", Country Case. Lisbon.
- Toros, A., (1982). "Diyarbakır Çevresinde Tarımsal Yapı Boyutları", Nüfusbilim Dergisi. CİLT. 4.
- Trussell, J.T., (1976). "Economic Consequences of Teenage Childbearing", Perspectives. VOL. 8 NO.4.
- Trussell, J. and Menken, J., (1978). "Early Childbearing and Subsequent Fertility", Perspectives VOL. 10, NO.4.
- Tuncer, A., (1974). Fetil Yaştaki Annelerin Çocuk Sağlığı Hakkında Bilgi, Tutum ve Davranışları Üzerinde Karşılaştırmalı bir Araştırma. HÜ Top. Hek. Enst. Ankara.
- United Nations., (1979). Current and Future Activities of the United Nations System in the Field of Youth. New York.
- University of Michigan., (1975). "Health Benefits of Family Planning Information for Social Workers About Reproduction and Health", Social Work Education and Population. Michigan.

- University of Michigan., (1976). "Remember Family Planning. A Field Guide for Social Workers", Social Work Education and Population. Michigan.
- Variş, F., (1968). Ergenin Gelişimine Etki Yapan Kültürel Faktörler. AÜ Eğ. Fak. Yayını, NO. 5. AÜ Basımevi, Ankara.
- Vitug, V.V., (1979). "The Consequences of Early Marriage", A Project of Population Media Service.
- WHO:, (1975). Pregnancy and Abortion in Adolescence. Report of a WHO Meeting Technical Report Series: 583.
- Yasa, İ., (1966). Ankara'da Gecekondu Aileleri. SSYB Sosyal Hizm. Gn. Md. Yayını, NO. 46, Akın Matbaası, Ankara.
- Yasa, İ., (1973). Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları. TODAİE Yayını NO. 136.
- Yavuz, H., (1974). Ergenlik Çağında Gelişmeyi Etkileyen Güçler. Bogaziçi Üni. Yay. B.Ü. 74- 5301, İstanbul.
- Young, P.V., (1968). Bilimsel Sosyal İncelemeler ve Araştırma. Çev. Bingöl, G., Ege Matbaası, Ankara.
- Yörükoğlu, A., (1978). Çocuk Ruh Sağlığı. T.İş Bankası Kültür Yayınları, NO. 189, T. Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Zelnik, M. and Kantner, J.F., (1972). "The Probability of Premerital Intercourse", Social Science Research. NO. 1

Zelnic, M. and Kantner, J.F., (1974), "The Resolution of Teenage First Pregnancies", Family Planning Perspectives, NO. 6.

Zelnic, M. and Kantner, J.F., (1978). "Contraseptive Patterns and Premerital Pregnancy Among Women Aged 15-19 in 1976", Family Planning Perspectives. VOL. 10, NO.3

Zelnic, M., (1979). "Sex Education and Knowledge of Pregnancy Risk Among US Teenage Women", Family Planning Perspectives. VOL. 11, NO. 6.

